Čechy a Italie

v století XIV.

Historické rozhledy.

Sepsal

Karel Adámek.

Matice lidu ročníku IX. číslo 5.

(Běžné číslo 53.)

V PRAZE.
Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.
1875.

Památce nesmrtelného

FRANCESCA PETRARKY.

„Italie není žádnému národu tak památná a důležitá, jako Slovanům."

Göthe.

Dějiny lidstva, vyvinující se ústrojně dle zákonů nezvratných, jsou z větší části výsledkem *vzájemnosti* a *součinnosti všech národův*; proto objasňují dějiny těchto vzájemných stykův přemnohé záhady života i vývoje různých národův.

Skromný tento pokus o vylíčení vzájemnosti Čech a Italie v době Karlově připisujeme nesmrtelné památce největšího pěvce věku XIV., *Francesca Petrarky*, jejž po pěti stoletích s Italií oslavuje nadšeně celý vzdělaný svět.

V *Hlinsku*, 18. července 1874.

Karel Adámek.

Část prvá.

I.

(Císař a papež římský. Strany italské. Koruna česká a Italie v XI.—XIII. věku. Výprava krále Vladislava II. do Italie. Výprava císaře Jindřicha VI. do Italie. Přemysl Otakar II.)

V šestém století po Kristu založili *Longobardi* v Italii novou říši, rozprostírající se od Alp až k Raveně a Římu. Hlavním městem nové říše té byla v oné době důležitá pevnost *Pavia.*

Longobardův král Desiderius ujal se potomkův Karlmannových, kteréhož byl bratr jeho, pro nás Slovany neblahé paměti Karel Veliký, *římské církve svatý*, nejspíše otrávil. Karel smluviv se s papežem Hadrianem I., vtrhl roku 773 s velkou mocí válečnou do Lombardska, dobyl hlavního města Pavie a opanoval říši Longobardův; krále Desideria dal oslepit a uvěznit a byl pak na krále lombardského korunován.

Longobardův poslední král Desiderius zahynul bídně v žaláři.

Papež Hadrian I. (r. 772—795) vítal v krvelačném Karlu „*nového Konstantina*" a nazýval jej „největším vladařem křesťanstva", kdežto papež Lev III. (r. 795—816) Karla, tohoto miláčka papežův, roku 800 v Římě na císaře římského slavně korunoval.

Za přispění a pomoci římských papežův oživil

Karel Veliký pověstný příznak někdejší světovládné moci césarův římských, jichž příkladu ve všem a všudy úzkostlivě následoval. Korunováním Karla Velikého na císaře římského *uzavřena a spečetěna smlouva moci papežské s velmocí světského císaře ku vzájemné podpoře a obraně.* Papež *potvrzuje* korunováním císaře v jeho důstojenství; korunování jest zevním odznakem práva papežův ku stvrzování císařův římských a staví „náměstka božího" nad nejvyššího vladaře světského, kdežto císař římský není než ozbrojeným nástrojem vůle papežovy.

Tato vzájemnost, panující mezi císaři a papeži římskými, jest hlavním základem dějin středověku, v nichž zrcadlí se jasně nejen zápasy papežův a císařův o přednost a rozmnožení světské moci papežské, nýbrž i boje papežův, spojených s císaři proti svobodě a právům lidu vůbec.

Od uzavření a spečetění této smlouvy mezi papeži a císaři uplynulo celé tisíciletí, ale následky neblahého tohoto spojení neobmezené moci světské s neobmezenou mocí omylných i neomylných papežů římských jsou zřejmě ještě patrny i v dějinách nejnovějších.

Karel Veliký upevnil trůn svůj v Italii ukrutnostmi, krve proléváním a hubením svobod. Nepřirozená, násilím založená tato moc cizích vladařů v Italii udržována byla až do pádu císařství římského skoro výhradně jen ostřím mečů, neboť římské císařství Karla Velikého nemělo ani přirozeného, aniž historického oprávnění. Kromě toho i zeměpisná poloha Italie, Alpami od ostatní Evropy oddělené, pak různící se národní snahy Italův, Frankův a Němcův působily zvenáhla sice, ale bez přestání k rozkladu říše té.

Úhlavním a nesmiřitelným odpůrcem nená-

viděných, vetřelých císařův byl *národ*, násilím a zbraní sice porobený, ale na duchu nezlomený. Čím více se lid zotavoval z útrap svých, čím více ve vědách a umění prospíval, tím větší nenávistí hořel proti svým potlačovatelům, tím úsilněji pracoval a bojoval za vymanění z protivného, nenáviděného jařma cizáckého.

A v této myšlence *odporu proti cizovládě* sjednocovaly se občas všechny, jinak nepřátelské strany ve Vlaších; ano i papežové, děsíce se vzmahající se moci a samostatnosti císařův, spojovali se často s národem proti nepovolným a neposlušným někdy císařům. Jakmile však sjednoceným odporem lidu moc císařův v Italii ochábla a seslábla, nastaly vždy domácí rozbroje a spory stran, zápasy velmožův, domahajících se vlády, boje šlechty s lidem obecným, krvavé spory čelnějších rodův mezi sebou a boje proti světské moci papežův; ale z neblahé této nesvornosti kořistili na úkor svobody a práv národa vždy jen papežové a císařové.

Po celou dobu trvání římského císařství (od pátého až do šestnáctého věku), jest Italie velikým jevištěm neustálých bojův a zápasův.

Pipin a Karel Veliký učinili papeže vladařem státu papežského.

O rozšíření této světské moci své starali se papežové vždy co nejhorlivěji, podrobujíce si mocí apoštolskou slabé a zbožné vladaře světské a nabývajíce rozmahajícím se vlivem duchovenstva v lidu obecném vždy větší moci. Moc papežův konečně tak vzrostla, že císařové římští, tito zakladatelové světské moci papežův, stali se náměstkův božích nedůstojnými, nesamostatnými služebníky.

Karlův druhý syn Pipin vládl v italských državách místo otce svého a zemřel v Milaně r.

810. Roku 874 byl vladařem italským Pipinův syn Bernard. Vnuk Karlův, Lotar, pomocí papežův v Italii neslavně vladařil.

Papež Jan XII. (r. 954—964) povolal německého krále Ottona I. na pomoc proti Berangarovi a r. 962 na císaře římského jej korunoval. Tím přešla důstojnost císařův římských na dům sasícký; Hohenštaufové nastoleni byli Bedřichem Rudovousem (r. 1152—1190), Habsburkové pak Rudolfem Habsburským (r. 1273—1291) na císařství římské. *Jindřich, hrabě Lucemburský*, zvolen r. 1312 císařem římským a zahajuje i pro nás Čechy *Karlem IV.* a *Václavem IV.* důležité panování rodu Lucemburského ve Vlaších.

Císařové a papežové římští v snahách i v účelích svých politických téměř nikdy se neshodovali s národem, a vždy zavdávali příčinu k velkým a osudným sporům domácím. Podporovalit a ochraňovalit vždy pověstné tyrany, uchvatitelé moci vladařské v různých územích vlašských, a byli vždy úhlavními a nebezpečnými nepřáteli blahobytem slynoucích, utěšeně rozkvétajících republik i mocných měst vlašských. Papežové, co domnělí nejvyšší soudcové, míchali se vždy do všech současných i zahraničných sporův a vládli všemi králi i státy.

Papež Mikuláš I. (r. 857—867) pohnal císaře Lothara před svůj soud; Jan VIII. (r. 872—882) prodal korunu císařskou ničemnému Karlovi Lysému, „*s nímž se byl správně o tržní cenu koruny smluvil*“; Řehoř VI. (r. 1044—1046) rozhodl spor Ludvíka I. a synův jeho; syn císaře Jindřicha III., slaboch Jindřich IV., „*bos a v rubáš žebrácký oděn*“ prosil v Canose r. 1077 po tři dny (od 25. do 28. ledna) v potupné pokoře Řehoře VII. (r. 1073—1085) úpěnlivě za milost a

zrušení klatby na hlavu jeho uvalené; ano i Fridrich Rudovous padl před papežem Alexandrem v chrámě sv. Marka v Benátkách na kolena. Inocenc IV. vyrovnával r. 1252 spory mezi králem Přemyslem Otakarem II. a králem Belou IV. papežskými posly: minoritou Velaskem a biskupem neapolským Bernardem. Námluvy králeviče Bely s braniborskou kněžnou Kunhutou byly skutkem krále Přemysla Otakara II., ale s vyhražením stvrzení papežského, a strana, která by smlouvu snubní porušila, měla papeži složiti pokutu desíti tisíc hřiven stříbra (r. 1260). Listem z dne 29. září 1273 ucházel se „mocný“ Otakar II., po matce z krve Hohenštaufů, marně u papeže Řehoře X. o uznání práv svých na korunu císařskou a o ochranu proti křivdám knížat říšských po volbě Rudolfa Habsburského. Papež, smluviv se dříve s Rudolfem Habsburským, Otakarovi se nenaklonil. Papež Bonifac VIII. uložil r. 1302 Václavu II., aby bez přivolení papežského přijatou korunu polskou složil a před stolicí papežskou svůj nárok na důstojenství krále polského prokázal. Poslové Václavovi s doktorem práv Oldřichem z Paběnic v čele marně se přičiňovali, aby naklonili papeže k smíru. Václav ostatně rozkazu papežova neuposlechl, a spor ten měl v zápětí krvavé války.

Dokladův o míchání se papežův do všech sporův politických nalezáme v dějinách Evropy hojnost. Potupné pokoření císaře Jindřicha IV. v Canose jest největším vítězstvím středověké všemohoucnosti papežův. Papež Řehoř VII. nebyl pouze králem, nýbrž *tyranem králův*, největším libovládcem všech věků. Papež ten jeví se v dějinách obrovštějším pravzoru tyrana a libovládce, Karla Velikého.

Velebností kněžských tyranův nestane se

arci tyranie kněžská nikdy posvátnou. Pod mocnou záštitou papežův bojovali šlechtičtí a vojenští tyrani vlašští s nemalým úspěchem proti svobodám lidu, a vzájemnou podporou a pomocí jejich dospělo papežství ku konečným svým cílům: *k utužení neobmezené světské vlády a hmotné moci své.*

Založením římského císařství a utužováním násilné vlády cizincův ve Vlaších změnily se podstatně všechny *politické* poměry země té na drahnou dobu.

Národ italský rozstoupil se ve dva tábory, v tábor *přátel císařův (ghibelini, bílí = bianchi)* a v tábor *přátel papežův (guelfové, černí = neri).* Mocné tyto strany rozšířeny byly v celé zemi. Stále se měnícími poměry zevními i vnitřními měnil se také vzájemný poměr oněch stran, hlavně následkem těkavosti Vlachův a stálého podrývání a agitování nejrůznějších živlův, a sice nejen rodův, nýbrž i domácích a cizích vladařův, tak že na nějaké trvalé ustálení poměrův nebylo možno ani pomysliti.

Mimo čelné tyto strany guelfův a ghibelinův stály proti sobě strany *šlechtická, (aristokrati, nobili)* a strana *lidu (demokrati, popolani).* Tito hájili proti oněm obecné svobody lidu, zakládali republiky a bránili je proti libovolným tyranům; onino pak hájíce výhody stavovské, někdy s papežem, jindy zas s císařem uzavírali spolky proti republikám a tyrany vždy co nejochotněji podporovali. Aristokrati a demokrati rozpadali se jinak také v guelfy a v ghibeliny.

Koruna česká byla zejmena za Hohenštaufův a Lucemburkův nejednou v důležitém styku politickém a mezinárodním s Italií a styky ty nezůstaly bez následkův, oběma státům předůležitých. Na sklonku XI., v XII. a XIII. věku byl téměř

každý okres městský ve Vlaších samostatným státem a hlavně v někdejší říši Longobardů, v severní Italii, byl v té době nemalý počet malých, blahobytem oplývajících států. Čím utěšeněji tyto státy městské rozkvétaly, tím více ohrožovaly moc císaři římskými chráněných světských i kněžských tyranův, tím účinněji pracovaly za vymanění se z nadvlády cizích mocnářův i domácích otročitelův. Tak povstávaly důležité spory mezi císaři římskými a papeži, pak mezi svobodnými státy vlašskými a sjednocenými odpůrci práv a svobod obecných.

Již r. 1081 súčastnil se král český *Vratislav II.* výpravy císaře Jindřicha IV. proti papeži Řehořovi VII. do Italie podniknuté. Čechové tenkráte první stekli hradby Říma a od těch dob měli vždy císaře římskoněmeckého do Vlach v počtu 300 mužův provázeti. Tak se stalo, že když Jindřich V. r. 1111 ku korunování do Říma se ubíral, bylo v jeho průvodu, jak Kuthen připomíná, 3000 Čechův. Když pak papež Pašalis II. zdráhal se Jindřicha korunovati a v jednom kostelu římském se zavřel, vypáčili Češi, Břetislavem, strýcem Vladislava krále vedení, dvéře chrámu, Vlachy sbili, papeže jali a k vykonání korunovace přinutili.

Mnohem vážnější události sběhly se, když mocná města lombardská s hrdým Milánem, jemuž arcibiskup vládl, sjednotila se v století XII. proti cizí císařovládě.

Již na své cestě ke korunování do Říma r. 1154 podniknuté doznal Hohenštauf *Fridrich Rudovous* v Miláně, jenž byl v té době střediskem guelfův, rozhodných to odpůrcův a nepřátel římských císařův, četných ústrkův a projevování zjevného nepřátelství. Fridrich o dobývání pevného města toho ani se nepokusiv, přispěl tak sám nemálo

k roznícení zpupnosti Milánských. Milánu náležela v té době města *Como* a *Lodi* a s Milánem proti císaři spojila se lombardská města: *Verona*, *Cremona*, *Brescie* a *Placencie*.

Když pak města Pavia, Como a Lodi stěžovala si u císaře na útisky se strany Milánských, tu císař Fridrich, věda velmi dobře o spojení nepřátelských měst, položil r. 1156 do Würzburku říšský sněm, na kterém přičiněním císařovým stalo se usnešení o říšské výpravě na pokoření odbojných měst lombardských. Na témže sněmu a sice dne 3. července smlouval se císař o této výpravě také s českým knížetem Vladislavem II., jehož choť pocházela z krve Hohenštaufův. Smlouvání tomu byli se strany české přítomni biskup Daniel a kancléř Gervais, probošt vyšehradský. Aby byl kníže Vladislav výpravě té trvale nakloněn, byl k radě chytrého státníka, biskupa pražského Daniele, dne 11. ledna 1158 na sněmu řezenském na krále povýšen, a listinou, císařem dne 18. ledna vydanou, potvrzeni i nástupcové Vladislavovi na trůnu českém v důstojnosti královské.

Proti dobrodružné výpravě krále Vladislava II. do Vlach opírali se rázně stavové na sněmu českém shromáždění, namítajíce, že *král český nemá sloužiti zájmům cizím*, ano mnozí prohlašovali každého za hodna smrti, kdo by králi k výpravě té radil. Nejvíce nevraženo na mocného tehdáž biskupa Daniele, kterýž co králův důvěrný rádce a výtečný státník Vladislava nejvíce k výpravě do Vlach pobádal.

Na námitky proti výpravě pronášené odpovídal Vladislav v ten smysl, že k výpravě do Vlach nikoho nenutí, nicméně že bude toho pamětliv, kdo ho v tomto podnikání neopustí atd. Daniel těšil se také nemalé přízni a milosti cí-

saře Fridricha a proto také Vladislava k této výpravě přemlouval, buď že si to císař přál nebo že byl Daniel více ve službě císařově než Vladislavově.

Vojsko Vladislavovo, 10.000 Čechův, táhlo v červnu r. 1158 Řeznem do Tyrol, pak soutěskou brennerskou k Eči. Nad *Veronou* postavili Češi mosty, přešli na pravý břeh řeky a stany své rozbili u jezera Gardského.

Rozkošné okolí Verony Češi velice pustošili a teprv za veliké výkupné postoupili po přání Veronských ku Brescii. Voj Fridrichův přirazil teprv po dvou nedělích k vojsku českému u *Brescie.* První důležitější bitvu svedla spojená vojska s Bresciany, kteří byli na hlavu poraženi. Toliko na přímluvu krále Vladislava a biskupa Daniele, „*bez jehož rady ani král, ani císař ve Vlaších nic důležitého nepodnikli*,“ byli, arciť pod krutými výminkami, na milost přijati. Od Brescie postupovala spojená vojska k hrdému *Milánu.* Rychlému postupu vojsk překážela rozvodněná Adyže. Jediný, náležitě opevněný most kassandský Milánští rekovně hájili. Dne 23. července 1158 přebrodili se dravým proudem řeky chrabrý *Odolen Střižovec* a *Bernard Soběslavic*, za nimi pak touže cestou dostal se král Vladislav s celým vojem českým na protější břeh. Dvě stě Čechův v brodu tomto zahynulo; avšak netušenou a nepředvídanou událostí touto byli Milánští překvapeni a na hlavu poraženi.

V kruté bitvě vynikal i bratr Vladislavův *Děpold* nevšední chrabrostí. V řadách milánských padlo 70 čelných šlechticů. Mimo jiné pány české padl *Zvěst*, kastelán mělnický. Milán obklíčen dne 6. srpna r. 1158 v sedmi odděleních. Prvému oddělení vojska velel bratr císařův Ludvík, druhému Fridrich Rotenburský, syn Konrada III.,

třetímu král Vladislav, čtvrtému Jindřich Jasomirgott, pátému císař, šestému falckrabí Otto Vittelsbašský a sedmému arcibiskup Friedrich z Kolína nad Rýnem. Král Vladislav sídlel v opatství sv. Diviše před Milánem. Milánští chtěli oblehající voje prorážet výpady a tak po částech potírat; avšak při velkém výpadu proti oddělení německému byli Milánští včasným přispěním Čechův odraženi a na hlavu poraženi. Vladislav sám proklál v bitvě milánského vůdce Dacia. Skvělé toto vítězství zaplaceno jest draze smrtí mnoha čelných pánův českých: Oty, Mikuše, Zvěstka, Heralta, posledního vnuka velkého Hrabiše a j., jež biskup Daniel v nedalekém opatství *Chiaravalle* slavně pohřbíti kázal.

Po strašné této seči sjednáno na přímluvu a prostřednictvím krále Vladislava s Milánskými narovnání (3. září r. 1158). Důležité úmluvy tohoto smíru sepsal slovutný tajemník biskupa Daniela, kaplan *Vincencius* (r. 1140—1171), kterýž tuto válečnou výpravu později také zevrubně popsal.

Smlouva ta jest vlastně ortelem, jímž byla samostatnost a neodvislost Milána zničena.

Milánští pokořili se císaři úplně. Vypravilit v slavném průvodu dvanáct konsulů, kteří přibyvše bosi do ležení císařského, ústy prvního konsula Oberta de Orto na kolenou prosili císaře za milost. Složivše 10.000 hřiven pokuty zavázali se Milánští, že císaři vlastním nákladem postaví v Miláně nádherný palác a vydali 1500 zajatých pavijských a tři sta rukojmí králi Vladislavovi.

Město *Lodi*, jež byli Milánští dne 4. dubna téhož roku ztroskotali, bylo s přivolením Fridricha dne 3. srpna taktéž téhož roku na jiném místě znova založeno. Města *Lodi* a *Como* vybaveny tak z nadvlády Milánských. Při slavné mši císař

Fridrich sám králi Vladislavovi na důkaz velké milosti a náklonnosti své vsadil na hlavu skvostnou korunu, již byl od anglického krále darem obdržel.

Z válečné náhrady Milánských obdrželi Češi desátý díl a bojovný císař Fridrich uznávaje rekovnost vojů českých pravil: *„Boemia suis feris feriori!“*

Biskup Daniel na prosbu císařovu, kterýž sám krále Vladislava při loučení v ležení českém navštívil, zůstal i po odjezdu královu do Čech (Vladislav přibyl do Prahy 22. září r 1158) u dvora císařského, neboť Fridrich nemohl se bez tohoto státníka v Italii obejíti.

Biskup Daniel byl duší a hlavním činitelem při všem dalším jednání a politickém smlouvání v Italii. Roku 1159 měl s falckrabím Ottonem Vittelsbašským, s kancléřem Rainaldem, s hrabětem Goswinem a jinými posly císařskými v Miláně městskou radu obnoviti; avšak lid se vzbouřil a poslové císařští octli se u velikém nebezpečí. Vzpoura ta byla podnětem a příčinou *nové válečné výpravy proti Milánu* v l. 1161—1162.

Biskup Daniel co posel císařův zval současně papeže Viktorina IV. a Alexandra III. na církevní sněm, Fridrichem ku dni 13. ledna r. 1160 do Pavie položený. Na sněmu pavijském, na kterýž se toliko papež Viktorin dostavil, císař, chtěje moc svou nad svrchovanost papežův povznésti, uznal toliko tohoto papeže za pravého a za platně zvoleného, a biskup Daniel k nemalému pohoršení kněžstva českého papeži tomu se podrobil. Biskup Daniel navrátil se do Čech r. 1160.

Druhé výpravy vlašské v letech 1161—1162 král Vladislav osobně se nesúčastnil. Vojsko české vedl Vladislavův syn Bedřich a bratr Děpolt,

s nimiž i biskup Daniel opět do Vlach táhl. Na výpravě této dobyta po sedmiměsíčném oblehání nejprvé *Crema.* Město spustošeno a 20.000 občanů z města vyhnáno.

V ležení císařském hráli si vojíni hlavami Cremských jako míči a rukojmí cremští byli z rozkazu Fridrichova zvěšeni. Týž krutý osud stihl také Milán, když se po dlouhém oblehání 1. března r. 1162 vzdal. Staloť se to, poněvadž nebylo při zuřivém Fridrichovi chladného, lidského rádce a prosebníka, krále Vladislava.

„Při temném zvuku pasounů ubírají se zástupcové milánské obce, v jich čele slovutný Carroccio, s praporem bílým do tábora císařského; k nohoum vítězného císaře skládají praporníci milánští odznaky své, zástupcové městští odevzdávají klíče bran; měšťané milánští popel na hlavách, oprátky na šijích, kříže v rukou na kolenou za milosrdenství úpěnlivě prosí. Avšak Fridrich slíbil Milánu pomstu krutou a dostál slovu. Obyvatelstvo musilo se z města vystěhovati, Milán zapálen, věže a hradby zbourány — načež teprv Fridrich Rudovous slavil v Pavii *hod velikonoční.*“

Ještě r. 1166 vypravil Vladislav pomocné voje do Italie. Z českých vůdců této výpravy žádný do Čech se nevrátil; vypukltě při oblehání Ankony mor, kterýmž také kníže Děpolt a biskup Daniel zahynuli (9. srpna r. 1167).

Tajemník Vincencius vrátil se teprv po smrti biskupově do Čech. —

Také výpravy *císaře Jindřicha VI.* do Apulie r. 1190 súčastnili se Čechové s vévodou *Konradem Otou*, kterýž při obležení Neapole 9. září r. 1191 nakažlivou nemocí zahynul. Mimo jiné vládyky byl tehdáž v ležení císařském též praotec Poděbradův *Hroznata.* Týž Hroznata, zakladatel

slavného kláštera tepelského a chotěšovského, také r. 1195, chystaje se s křižáky do Palestýny, meškal u Jindřicha VI. v Italii a vraceje se po zmařené výpravě do Čech, vymohl u papeže Celestina III. tré důležitých bul klášteru tepelskému. *)

Válečnými výpravami a ukrutnostmi ve Vlaších páchanými, udatenstvím a rekovností vojska císařův stali se zejmena Češi v Italii k prospěchu i neprospěchu svému pověstnými.

Zlá rada biskupa Daniela, šalebný lesk královské koruny a milosti císařovy svedly Vladislava k dobrodružné, Čechům neprospěšné výpravě proti svobodným městům lombardským. Český král Vladislav, nedbaje výstrah a odporu stavův českých, pomahal jako dobrovolný vasal císaři německému hubit svobodu a neodvislost severní Italie. Bez pomoci Čechů byl by divoký Fridrich Italii sotva pokořil a porobil. Tím smutnější byla zásluha Vladislava a Daniele o tento úspěch Němcův ve Vlaších. Fridrich odměnil se ostatně Čechům podlým úsilím o zmar a o rozdrobení říše české.

Za *Otakara II.* sahala moc krále českého až za Alpy do Vlach, Otakar slul aspoň mimo jiné pánem v *Pardenone* (Portus Naonis) v severní Italii a r. 1270 poddala se dobrovolně žezlu velkého Otakara vlašská města *Verona*, *Treviso*, *Feltre* a j.

Otakar jednak vítěznou výpravou proti po-

---

*) Hroznata zemřel co řeholník v klášteře tepelském, jemuž veškeré jmění své odkázal. Hrobka jeho je dosud v basilice tepelské zachována. Klášter r. 1421 popleněn, chrám však v prvotní podobě téměř úplně zachován. V klášteře chová se drahocenná vzácnost „*missa Hroznatova*“, vynikající to starožitné dílo slohu byzantinského, zlacené a uměle smaltovanné z XII. století. Umělecký klenot tento Hroznata nejspíše z Italie přinesl. Ampulka sv. Alžběty v hrobě Hroznatově nalezená pochází z XIV. neb XV. věku.

hanským Prusům v l. 1254—55, jednak úhlavním nepřátelstvím svým proti Hohenštaufům, z jichž krve po matce pocházel, naklonil si papeže na drahnou dobu, ačkoliv ne trvale, tak že papež Alexandr IV. mimo jiné „milosti“ prohlásil levobočky Otakarovy za vlastní potomky jeho (r. 1260) a papež Urban IV. svolil k rozvedení s královou Markétou (zem. 1267) a spolu v sňatek s Kunhutou r. 1262.

Po pádu posledního Hohenštaufa Konradina v boji proti papežským spojencům (r. 1268, 28. říj.) odstraněny příčiny vážné náklonnosti papežův k nejmocnějšímu tehdáž vladaři Otakarovi II., a papežové počali strojiti proti králi českému, jehož vzrůstající moci se děsili, pikle, které po hříchu neminuly se kýženým, pro Čechy smutným úspěchem.

Mocný tehdáž *patriarcha* voglejský *Řehoř*, kteréhož byl Otakar z vězení gorického hraběte Albrechta vysvobodil, ustanovil Otakara z vděčnosti dědičným číšníkem při voglejském chrámu patriarchalném a r. 1270, když patriarcha Filip Korutanský proti Otakarovi povstal, zůstala kapitula voglejská Otakaru věrna a s Otakarem v Cividale smlouvu proti Filipovi 1. května r. 1270 uzavřela.

Papežové nalezli v Rudolfovi Habsburském proti Otakarovi výtečného spojence a kde jen mohli, rozněcovali nepřátelství proti Otakarovi, připravujíce tak znenáhla jeho pád.

Tak přemlouval r. 1275 papež Řehoř X. Alfonse Kastilského, by titul krále římského složil a před úklady krále Otakara jej vystříhaje, naléhavě žádal za vyslání vojsk do Italie, „*aby konečně celá Lombardie Otakarovi nepřipadla.*“

Zmařením plánův Otakarových, čelících k dosažení důstojenství císařského a neočekávaným

pádem jeho přerušeny také na delší dobu styky koruny české s Italií.

Výpravy české do Vlach v století XII. a XIII. rozšířily sice po celé Evropě pověst nejen o velkém udatenství českých vojsk, nýbrž také o ukrutnostech v těchto válečných taženích páchaných; ve Vlaších pak roznítily hlubokou nenávist netoliko proti Němcům, *ale i proti jejich spojencům českým.*

II.

(Státní poměry v Italii v století XIV.)

Pokořená města lombardská rychle se zotavovala z pohrom v XII. a XIII. stol. utrpených. Bylať tehdáž Italie nejzámožnější a nejobchodnější zemí v Evropě a honosila se poměrně velkým počtem výtečných a obezřelých státníků.

K bližšímu objasnění hlavního předmětu pojednání tohoto vylíčíme stručně politické poměry čelných státův italských v XIV. století.

V čele státův vlašských nalezalo se trojhvězdí slavných republik: *benátské, janovské* a *florencské. Benátky* založili prý již v V. věku konsulové padovští *„na ochranu svaté svobody“* proti barbarům rozervané Ilalii vládnoucím.

Republika benátská, janovská i florencská byly zřízeny prvotně na základě *demokratickém.* Nenáhlý, avšak stálý postup k zřízení *aristokratickému,* kteréž v Janově a ve Florencii měnilo se v tyranii, ve vladařství jediného rodu, byl často přerušován. Lid dovede mnohdy svobodu snadně vydobýti, avšak uhájiti a upevniti svobodné zřízení dovede málo kdy. Náčelníkem vlády v Benátkách byl dože. První volený dože Paolo Anafesto vládl v l. 697—716.

Za dob křižáckých válek honosily se Benátky a Janov velkou mocí světovou. V obchodu i ve věcech politických byly Benátky a Janov soupeřové. Po 130 let válčily tyto republiky, vzájemně se hubíce, až osudnou námořní *bitvou u Chioggie* janovský vojevůdce *Pietro Doria*, vůdcem benátským *Carlo Zenoem* poražen, 5000 mužů a 32 galejí ztratil. Smír, dne 12. srpna 1381 ujednaný byl záhubou republiky janovské a upevnil moc aristokracie benátské na velikou újmu lidu.

Po bitvě u Chioggie klesala moc druhdy hrdé královny moře západního, republiky janovské, kteráž již dávno byla ve svých základech rozstřesena vnitřními rozbroji obou stran, guelfův a ghibelinův, v jichž čele stáli mocní rodové Doriové a Spinolové a vynikající guelf Fieschi de Lavagna.

V Benátkách byly poměry vždycky ustálenější a spořádanější. Proto také Benátky rozervanou republiku janovskou snadno přemohly, ba i hrdý Fridrich Rudovous šetřil samostatnosti Benátek, obávaje se moci republiky této, a na své výpravě do Vlach uzavřel se státem tím smlouvu přátelskou. Dožové *Enrico Daudolo* (r. 1191—1205) čelný účastník čtvrté výpravy křižácké, *Pier Gradenigo* (r. 1288—1310), za jehož vlády aristokracie veškerou moc uchvacuje; nešťastný přítel Petrarkův *Marino Falieri* (r. 1354—1355); úhlavní odpůrcové krále Ludvíka uherského dože *Giovanni Gradenigo* (r. 1355—1356), *Giovanni Delfino* (r. 1356 až 1361) a *Lorenco Celsi* (1361—1365); slavný vojevůdce proti Janovským a Padovským dože *Marco Cornar* (r. 1365—1367), otec králové Cyperské; *Andrea Contacini* (r. 1367—1382), jenž janovskou republiku zničil; *Antonio Venier* (roku 1382—1400) a j. jsou vznešenými zjevy v dějinách

dožův benátských, jichž řada teprv moderním Barbarosou, Napoleonem I., dožem Ludovikem Maninem (r. 1788—1797) ukončena jest. Nejstarší a nejmocnější republika vlašská, republika benátská při všech změnách přetrvala veškeré republiky italské.

Janov nesetrval ani co do formy, tím méně pak co do ducha tak vytrvale při zřízení republikánském jako Benátky, čímž pád a rozklad státu toho uspíšen.

Sotva že r. 1284 loďstvo janovské u *Molary* Pisanské porazilo a tím moře západní ovládlo, sotva že Janov počal moc svou v *Montferratu*, v *Provencii*, v *Marsilii* a na východních mořích šířit a upevňovat, již zahájeny také strašné spory domácí mezi přívrženci mocných *Adorniův* a *Fregosiův*, guelfů a ghibelinův.

Úžasně se rozmahající blahobyt vedl k prostopášným výstřednostem, k úpadku svobody; *Spinolové* zhubili mocné *Dorie*, čímž vnitřní moc i zevní vliv Janova velice klesl. Když pak Jindřich VII. na své výpravě do Říma ku korunování r. 1311 do Janova s velikou slávou přibyl, ustanoven jest Janovskými na dvacet let vladařem státu janovského: *hrdý Janov přísahal cizímu vladaři věrnost a oddanost!*

Císařův náměstek *Uguccione della Fagginola* smířil Spinoly s Doriemi; avšak za nedlouho vznikly nové spory mezi *Doriemi*, s *Grimaldiami* spojenými a mezi *Spinoly* a *Fieschiami*.

Když pak guelfové, jsouce králem neapolským podporováni, v těchto sporech r. 1319 zvítězili, spojili se ghibelini s mocným rodem milánských *Viscontiův* k odporu.

R. 1339 pokusil se lid o znovuzřízení demokratické republiky po vzoru benátském, zvolil

Simonea Boccanera náčelníkem vlády (dože) ze šesti šlechticů a ze šesti obecných (popolani) složené; avšak již po osmi letech ustanoven arcibiskup milánský Giovanni Visconti vladařem (signor) janovským. Tak ovládli staroslavnou republiku janovskou tyranové z rodu milánských Viscontiův.

Republika *florencská*, po drahnou dobu hlavní sídlo toskánských guelfův, stála až do r. 1215 věrně při císaři proti papeži, zápolila po všechny časy v obchodu s Benátkami a Janovem a byla nejdůležitějším střediskem umění a veškeré vzdělonosti národa italského XIII. a XIV. věku.

Prvotní republikánská vláda ve Florencii složena byla ze šesti konsulův a sto radův, v jichž čele byl volený *podesta.* Roku 1198 stála mocná Florencie v čele *jednoty měst toskánských* proti Ludvíku Švabskému. Fridrich II. podporoval stranu *Ubatiův*, kteří odpůrce své, *Buondelmonti* z Florencie vypudili (r. 1246). Po smrti Fridrichově vrátili se vypuzení guelfové do Florencie, načež smířené strany postaraly se o znovuzřízení republiky na základech vojenských. Florencie ovládla *Arezzo*, *Pistoju* a *Sienu*; *Volterra*, ve věku XIII. republika samostatná, podrobena byla ve věku XIV. Florencii.

Zuřivé spory domácí šlechty a lidu, jakož i neukojitelné záští guelfův a ghibelinův usnadnily *Karlovi z Anjou* opanování Florencie, jíž *Quido Novello*, Karlův vikář, spravoval; Karel z Anjou byl pak papežským vikářem v celém Toskánsku ustanoven.

Papež Řehoř X. o smír stran florencských marně se pokoušel — *klatbou.* Roku 1289 byli ghibelini florencskými guelfy u *Campaldina* na hlavu poraženi. V této bitvě bojoval i slavný básník vlašský *Dante Alighieri.*

Florencie nabyla takové moci, že i císaři Jindřichovi VII. směle a vítězně odporovala. Zradou opanoval *Karel z Valois* na nedlouho Florencii r. 1301; na to ghibelini, mezi nimi i Dante, vypovězeni. Král *Robert Neapolský*, kterýž byl města toskánská proti Jindřichovi VII. sjednotil, ustanoven r. 1313 signorem ve Florencii a v důstojnosti této až do r. 1321 setrval; teprv r. 1328 obnovena jest samostatná republika florencská. R. 1364 porazila Florencie Pisu, r. 1374 spojila se s Milánem a s jinými městy proti papeži, r. 1378 vítězí demokracie florencská, a *Salvestro Medici*, praotec slavných Mediceův, ujímá se vlády. Vladaření Mediceův přerušuje jen revoluce luzy *Michelem Landoem proti* šlechtě podnícené a *theokratická republika* mystického *Savonaroly*; Mediceové však zůstávají při vládě a rozmnožujíce državy své zakládají konečně na troskách staroslavné republiky dědičné vévodství.

Ghibelinská *Pistoja*, jeviště nejhroznějších strannických zápasů v středověku, kolébka stran „bianchi“ (Panciatichi) a „neri“ (Cancellieri) stála téměř vždy s Pisou proti Florencii a Luccae; r. 1306 byla Florencskými dobyta a od r. 1351 stále s Florencií spojena.

Z pohrom, jež stihly Milán za válečných výprav Fridrichových, zotavoval se *stát milánský* jen zvolna. *Napoleon della Torre* přivtělil r. 1265 k Milánsku *Bergamo*, *Brescii*, *Novaru* a *Vercelli* a spravoval území toto co vikář císaře Rudolfa Habsburského.

Della Torreové, byvše r. 1277 poraženi, byli z Milána vypovězeni a biskup *Otto Visconti* stal se vladařem milánským.

Na počátku XIV. věku stáli della Torreové opět v čele vlády, avšak již r. 1311 zase Viscon-

tiové pomocí císaře Jindřicha VII., (kterýž byl r. 1312 u sv. Ambrogia v Miláně železnou korunou na krále lombardského korunován) lstí i úskoky guelfy della Torree překonali.

Matteo Visconti táhl s Jindřichem VII. proti zbouřené *Cremoně*, a Milánští ustanovili jej za to signorem. Chytrý a udatný Matteo upevnil vládu Viscontiův, kteří mimo Milán i *Cremonu*, *Como*, *Piacenzu*, *Pavii*, *Bergamo*, *Alessandrii* a *Tortonu* ovládli a chytrostí, moudrostí, lstí i zradou vždy u vesla vlády udržeti se dovedli.

Matteův vnuk *Azzo Visconti* byl vikářem císaře Ludvíka Bavorského v Milánsku; *Lucchino Visconti* (zemřel r. 1349), jejž Petrarka opěvá, rozšířil valně moc rodu svého i v Piemontsku, v Lombardsku a v Lunigianě. Bratr Lucchiniův, arcibiskup milánský *Giovanni Visconti* vládl „*mocí královskou*". Synovec jeho *Galeazzo* pojal sestru hraběte Savojského, druhý jeho synovec *Barnabo* dceru mocného tyrana Veronského Martina della Scala za manželku; nejslavnější Visconti *Giovanni Galeazzo* vstoupil sňatkem s Isabelou z Valois v blízké přátelství s královským rodem francouzským. Giovanni Galeazzo, Petrarkův velký příznivec, dobyl Carraru a Vicenzu, opevnil Vogheru (r. 1372), porazil Florencské, provdal dceru svou za bratra Karla VI., krále francouzského, od krále českého Vácslava (IV.) koupil r. 1395 titul vévodský milánského za drahý peníz *) a rozšiřuje stále moc a državy rodu svého, byl by se stal zajisté králem italským; avšak nedokonav velké, šťastně započaté dílo (válečnou výpravu proti

---

*) R. 1396 Giovanni Galeazzo Visconti na památku tohoto povýšení na vévodu založil slavný klášter Certosa di Pavia, při němž jest světoznámý chrám s nejkrásnějším průčelím renesančním v Italii.

Florencii r. 1402) zemřel. Té doby patřila Viscontiům mimo Milán města: *Arezzo*, *Reggio*, *Parma*, *Piacenza*, *Cremona*, *Lodi*, *Crema*, *Bergamo*, *Brescia*, *Verona*, *Vicenza*, *Vercelli*, *Feliciano*, *Feltre*, *Belluno*, *Bassano*, *Bormio*, *Como*, *Novara*, *Alessandria*, *Tortona*, *Pontremoli*, *Bobbio*, *Sarzana*, hrabství s *Pavií*, *Valenzou* a *Casalem*; mimo to koupil Giovanni Galeazzo signorství v *Pise*, a vládě jeho poddala se *Bononie*, *Siena*, *Perugia*, *Spoleto*, *Assisi*, *Nocera*, *Alba* a *Asti*. Po smrti slavného tohoto tyrana nastoupil vládu divoký syn Giovanna Viscontia, *Gian Maria Visconti*, za jehož zlopověstného hospodaření rozpadla se velká říše Viscontiův. V XV. věku vládli již v Milánsku *Sforzové*.

Viscontiové zničili množství samostatných republik a státův a spojujíce je pod svým žezlem a při stejném vývoji moci své zajisté by byli celou Italii sjednotili.

V ghibelinském *Arezzu* vládl r. 1285 republice demokratické volený tribun lidu. Na počátku XIV. věku utvořila se smírem stran „černých" a „bílých" v Arezzu strana střední, tak zvaných „zelených".

Tvůrci strany „zelených" byli z větší části císařové římští, kteří sjednávajíce, ovšem že jen na oko, dle možnosti smír mezi guelfy a ghibeliny tvoření a vývoj strany střední v Italii účinně podporovali.

Jindřich VII. ujal se Arezza proti Florencii. Arezzo samostatnou republikou arci dlouho nezůstalo: utrpěloť hlavně v bojích s Florencií velkých pohrom. Po míru kostnickém vládli v *Parmě* v XII. věku *Rossiové*, *Sanvitaliové*, *Piccolominiové* a j. rody domácí šlechty. Fridrich i *Ezzelino da Romano* r. 1277 Parmu marně obléhali, Fridrich

vystavěl před Parmou nové město *Vittoria*, kteréž Parmští neočekávaně přepadli a zapálili, ukořistivše při výpadu tom korunu a žezlo císařské.

R. 1303 zastával úřad signora v Parmě *Giberto da Correggio*, r. 1326 papež *Jan XXII.*, r. 1328 císař *Ludvík Bavorský*, r. 1331 král *Jan Lucemburský*, pak *Karel IV.* a v letech 1335—1341 *della Scalové*, kteří Parmu Viscontiům postoupili.

Starobylá republika vlašská *Piacenza* stála statečně s lombardskými městy proti Fridrichu Rudovousu; avšak spory šlechty a lidu obecného přivedly i tuto republiku k pádu a v cizí jařmo. R. 1254 vládl v Piacenze *Oberto Palaviccino*, od r. 1313 Viscontiové, později vystřídali se ve vládě v území tom papež, Sforzové, Farnesové a j.

Cremona, která za výpravy Fridricha Barbarosy a také v pozdějších dobách proti Milánu stála, byla proto Viscontiemi r. 1322 pokořena a s Milánskem spojena.

K *Bergamu* patřívalo Como. V městech těchto vládli ghibelini. Po spojení s Milánem bojovalo Bergamo r. 1335 proti Lodi a r. 1337 proti Brescii. Na sklonku XIV. věku zuřily v Bergamu strašné boje stran. Guelfové konečně zvítězili, Suardiové zmocnili se vlády, načež r. 1407 Ruggiero Suardi prodal tento stát svůj Pandolfovi Malatestovi za 30 000 dukátů.

Prvním, r. 1182 voleným podestou v *Brescii* byl Milánan. Velké spory šlechty (Raimondo Ugoni, Galerio Colchera) s lidem (Mario Palazzi a Narizio di Lomello) podryly moc zmahající se republiky této již v zárodku. R. 1212 bylo v Brescii dvé podestů. Biskup Alberto da Regio (r. 1213 podesta), velmi pečoval o rozkvět Brescie a proto nazván „otcem vlasti“.

R. 1255 vládli v Brescii guelfové (la patriotica) a súčastnili se výpravy proti strašnému Ezzelinovi da Romano. Ezzelino dobyl Brescie (r. 1258) a po smrti jeho r. 1265 stal se v Brescie vladařem Filippo della Torre, signor milánský. Biskupa brescijského Maggia povýšil Jindřich VII. na vévodu de Val Camonica; r. 1310 zmocnil se odpůrce Maggiův, guelf Teobaldo de Brusati, násilím signorství v Brescii.

R. 1311 dobyl Jindřich VII. Brescie, Teobaldo zajat, „ukřižován, psy štván a na kůl u hradeb při Brescii naražen.“ Při třetím útoku na Brescii zahynul bratr císařův.

Když Jindřich po pádu Brescie (5. září, r. 1311) válečnou moc státu toho poznal, pravil: „*Brescie není město, ale království!*“

Po smrti Jindřicha VII. vládli v Brescii opět guelfové; ghibelini hledali pomoc u veronských della Scalův, kterýžto rod v letech 1331—1337 skutečně v Brescii vládl. Po pádu della Scalův připadla Brescie Viscontiům, a později r. 1426 Benátčanům.

Verona přičinila se v odlehlém klášteře Pontitia u Bergama dne 7. dubna r. 1167 o slavnou jednotu lombardských měst proti císaři Fridrichu Rudovousu. I v tomto městě řádily v XIII. věku strašně spory ghibelinův (*Ezzelino*) a guelfův (*Azzo d' Este*). „Nejslavnější ghibelin severní Italie“ a posléze nejkrutější tyran vlašský, *Ezzelino da Romano*, byl po Azzovi d' Este podestou veronským; r. 1229 vydal Veronu Fridrichovi, čímž si císaře toho tak naklonil, že mu Fridrich r. 1236 svou dceru Selvaggiu za manželku dal. Ezzelino spojil s Veronou Vicenzu, Treviso a Trient a v době, kdy Fridrich zemřel, byl takměř nejmocnějším tyranem v severní Italii.

Po pádu Ezzelinově obnovena ve Veroně republika; náčelníkem vládní rady byl *Mastin della Scala.* Slavný ghibelin Cangrande della Scala, u jehož dvora Dante po čtyry leta meškal, rozmnožil valně moc svého státu a zůstal na vždy nebezpečným a úhlavním nepřítelem guelfův.

R. 1381, po 127 letech, zanikla moc slavných Scaligerův ve Veroně, která byla Milánskými dobyta.

Veškeré pokusy o obnovení vlády della Scalův ve Veroně byly marny. Benátčané s Viscontiemi kladli vždy společný odpor proti této rodině.

S Veronou dobyli Viscontiové i *Vicenzu*, již po spustošení Fridrichem II. r. 1236 della Scalové byli znova vystavili a kteráž byla po drahnou dobu v podruží Padovanských. R. 1404 přivtělila se Vicenza k republice benátské, vyhradila si však právo svobodného zřízení obecného.

Alessandrii založila lombardská jednota měst a guelfové dali pevnému městu tomu jmeno po papeži Alessandru III.; r. 1415 dobyl města toho slavný vojevůdce *Carmagnola. Bussoneové*, hrabata z Carmagnola, bydleli v Carmagnole.

Francesco Bussone konal na sklonku XV. věku Viscontiům důležité služby, avšak rozdvojiv se později s nimi, vstoupil do služby republiky benátské a r. 1432, byv ze zrády obviněn, v Benátkách sťat.

Staroslavná *Pavia* zůstala od r. 1315 stále při Milánu.

Pisa válčila již v XI. věku vítězně s Turky, jež Orlandi ve vodách římských (r. 1003), *Pandolfo Capronese* u *Reggia* (r. 1006) porazili; dále válčila vítězně s Janovskými u *Luini* (r. 1030), pak u *Palerma* (r. 1063) a u *Tunisu* (r. 1069) a výboji těmi nabyla velké moci. Co hlavní

střediště a mocná podpora ghibelinův byla Pisa od věku nebezpečnou sokyní Florencie. V křižáckých válkách Pisanští s Benátskými a Janovskými slavně závodili; vypravilať Pisa o první válce křižácké 120, o druhé 50 a o třetí 40 válečných lodí proti Saracenům. R. 1114 podnikla Pisa slavnou výpravu na ostrovy Balearské (300 lodí, 40.000 vojínů), porazila opět Turky, ovládla středomořský obchod a pojistila si samostatnost a neodvislosť.

Když o výpravě císaře Fridricha II., ku korunování do Říma podniknuté, vznikly mezi tímto císařem a Florencií a j. městy spory, vypravila Pisa 52 lodí ku podpoře císaře (r. 1221).

Ve válce o Korsiku s Janovem prohrála Pisa dne 6. srpna r. 1284 velkou bitvu u Malarie. Vůdce Janovských Uberto Doria zajal 16.000 Pisanských a 5000 jich padlo. Rozhodnou touto bitvou byla moc Pisy na vždy zlomena.

Když Jindřich VII. přitáhl do Pisy, sliboval Pisanským povýšení Pisy na hlavní město Italie a přijímal od nich milostivě velké dary. O výpravě Ludvíka Bavorského do Říma zachovala Pisa nestrannost, avšak proto přece byl v Pise císařský vikář ustanoven. *Bonifacio della Gherardesca* (zem. r. 1341) vypudiv císařského vikáře z Pisy (r. 1329) republiku obnovil. Ve válce s Florencií a Luccou zvítězila Pisa a r. 1342 byla Lucca Pise přivtělena. Sváry domácí, hlavně pak vzájemné spory a potýčky šlechty, peněžníků (raspanti = loupežníci) a lidu (bergolini = prostí) přispěly nemálo k seslabení moci zmahající se republiky. Demokrati, jichž náčelníci byli Gambacurtové, stáli r. 1348 v čele správy republiky.

O událostech, jež sběhly se v Pise za výpravy Karla IV. do Říma, pojednáme níže.

Ve válce proti Florencii r. 1362 najala Pisa anglické a německé žoldnéře, jichž podporou stal se konečně peněžník *Giovanni dell' Agnello „z milosti svaté panny"* dožem pisanským. Agnelloem zvítězila aristokracie pisanská, kterouž však Pietro Gambacurti nedlouho na to opět porazil.

Pietro slavně a šťastně vládl v Pise po dvacet let, a padl zradou. Jeho vlastní tajemník *l' Appiano* zradil jej Viscontiům. Pietrův syn prodal signorství pisanské vévodům milánským za 200.000 zlatých. Když pak Florenčští s Janovskými Pisu r. 1406 dobyli, vystěhovala se polovice obyvatelův pisanských z odporu proti Florencským, kterýmž se měli podrobiti, do ciziny.

Po smrti císaře Jindřicha VII. ustanovili Pisanští v *Luccae Ugucionea della Fagginola* signorem (r. 1313). Ve sporech demokracie a šlechty podlehla šlechta, avšak lstí a tajnými úklady domohla se v Luccae opět moci a nadvlády; Ugacione odbojnou Luccu r. 1314 téměř z kořene vyvrátil a asi 400 domů vypálil.

Po Ugucioneovi byl v Luccae po dvanácte let signorem smělý diktator Castruccio. Pod vládou Pisanských byla Lucca po 27 let. Když pak za pobytu Karla IV. v Italii neodvislost svou od Pisy za 100.000 dukátů vykoupila, zůstala po drahnou dobu republikou.

Bononii učinil svobodným městem již Karel Veliký. Mocná republika tato vydržovala v XIII. věku 40.000 vojínův a v době té (r. 1262) navštěvovalo vysoké školy bononské 10.000 studujících všech národů. R. 1240 porazili Bononští císaře Fridricha II.; r. 1274 porazili guelfové *(Geremeiové)* stranu ghibelinův, *Lambertazziemi* vedenou a 15.000 ghibelinův vypovězeno z města.

R. 1278 podrobila se Bononie papeži Miku-

láši III. Když pak demokracie, zbouřivši se, stará svá práva opět dobyla a republiku znovuzřizovala, uvalil papež klatbu na odbojné město. Teprv r. 1340 stal se papež opět signorem bononským. *Jakub Pepoli* prodal Bononii Viscontiům, kteří učinili výtečného vojevůdce Giovannia da Oleggio náměstkem svým v Bononii. Na sklonku XIV. věku byli Viscontiové v Bononii opět vlády zbaveni; v l. 1401—1512 vládli v území tom slavní Bentivogliové.

Peruggia a *Siena* byly důležitou državou Viscontiův na rozhraní státu papežského.

V longobardských válkách byla *Peruggia* při papeži. V XIV. věku vládla téměř celé Umbrii; moc a blahobyt v městě tom úžasně se rozmahal. Nejčelnější stranu v Peruggii tvořil obecný lid (Raspanti). R. 1377 podlehla strana *Raspantiův* straně nezámožného lidu, kterážto strana republiku později papeži zradila a zaprodala. Na to vládli Peruggií Viscontiové, pak Baglionové, Sforzové, Malatestové, a od r. 1416 tyran Braccio Fortebraccio de Montone.

Siena byla již na počátku XII. věku důležitou republikou. Po vypuzení šlechty vládli v Sieně po drahnou dobu ghibelini. R. 1233 smířili se guelfové se stranou vládnoucí a nová vláda sestavena ze zástupců obou stran. R. 1241 byla Siena, čítající 200.000 obyvatelův (11.800 rodin), hlavní záštitou florencských a vnitroitalských ghibelinův a utvořila s Pisou a s Florencií důležitou jednotu proti guelfům. Dne 4. září r. 1260 byli guelfové hlavně přispěním Sienských u Monte Apreto v strašné bitvě na hlavu poraženi.

Samostatnost a neodvislost svou Siena na dlouho neuhájila, neboť již r. 1270 Karel z Anjou a r. 1355 opět Karel IV. uznán signorem sienským.

Amadea VI. hraběte savojského (zem. r. 1383) uznali Viscontiové samostatným vladařem piemontských držav tohoto rodu (r. 1378). Hrabata, od r. 1416 pak vévodové savojští, učinili teprv na sklonku XV. Turin, jenž byl od r. 1032 v držení rodu Savojského, hlavním svým sídlem.

V *Modeně* a ve *Ferraře* vládli *Torelliové* a *d'Esteové*. R. 1288 byla *Modena* republikou. Markrabí Obizzo d'Este republiku zrušil a položil tak základ k moci svého rodu. Mikuláš I. d'Este, syn jeho Borsus a j. výteční a šlechetní vladaři z rodu tohoto nabyli slavné pověsti.

Ve Ferraře podlehli Torelliové d'Esteům, (r. 1471); *Ferrara* stala se hlavním sídlem a dědičnou državou vítězův.

Ravenu dobyl Pipin r. 755 a daroval ji papeži. Karel Veliký r. 768 toto darování uznal a potvrdil. Habsburkové obnovili a upevnili v Raveně moc papežovou; avšak za vlády papežův mocné toto město hluboce kleslo. R. 1295 v zápasech guelfův a ghibelinův ovládli Ravenu mocní da Polentové. Vynikající ghibelin *Guido Polenta* byl mocným ochrancem Dantea, kterýž v Raveně dne 14. září r. 1321 zemřel. Nejslavnějším tyranem z rodu da Polentův byl *Ostasio da Polenta.*

Moc rodu tohoto trvala do konce XIV. věku, v století XV. vládli v Raveně opět papežové.

Zápasův měst lombardských proti Fridrichovi I. súčastnila se také Modena a Padova.

Mantova byla v XII. století mocnou republikou. Ve válce proti Fridrichovi II. byl signorem mantovským učený a mocný Sordello de Visconti di Goito. Proti Ezzelinovi bránila se Mantova r. 1248 hrdině. Spory šlechty a lidu, jichž se hlavně čelní rodové *Casaldové*, *Rivaové*, *Arlottiové*,

Buonacolsiové, *Zanecalliové* a j. účastnili, vedly až ku krvavým bojům pouličním.

Rinaldo Buonacolsi, jejž Jindřich VII. ustanovil vikářem svým v Mantově, stal se r. 1313 signorem a v této důstojnosti byl císařem Ludvíkem Bavorským potvrzen. Proti Buonacolsiovi Mantova se zbouřila. *Luigi Gonzaga* zvolen kapitánem města; r. 1329 byl Ludvíkem Bavorským potvrzen a císařským vikářem jmenován.

Luigi Gonzaga jest praotcem Gonzagův, kteří vynikli co vojevůdci. Luigiův syn Guido, Petrarkův přítel, bojoval statně proti Viscontiům a nejspíše vlivem Petrarkovým uzavřel s nimi čestný smír; samostatnost držav svých však Gonzagové onomu mocnému rodu nezadali.

V té době náležela Gonzagům mimo Mantovu: *Castiglione*, *Montechiari*, *Castelgoffredo*, *Casalmaggiore*, *Calcinato*, *Piadena*, *Isola Dovarese*, *Castelano*, *Sermide*, *Gazzuolo*, *Caneto*, *Lonato*, *Asola*, *Castelnuovo*, *Gussolengo* a *Suzzara*. Mantova čítala 28.000 obyvatelů.

Republiky lombardské byly Fridrichu Barbarosovi trnem v oku. Ustanoviv v *Padově* Paganoa svým vikářem, pracoval Fridrich ku zmaru této republiky.

Padovští zbouřili se proti vikáři císařovu a jsouce vedeni *da Baoneamoem* a *Daleslamoamem* dne 23. června r. 1164 republiku znovuzřídili a s lombardskými městy proti Fridrichovi se spolčili. Padova stála při straně guelfův, tedy proti úhlavnímu nepříteli guelfův, proti mocnému vikáři a zeti císařovu, *Ezzelinovi da Romano*, kterýž Padovu r. 1237 dobyl a strašně spustošil. R. 1256 vysvobodil papež Alexandr VI. Padovu od strašné hrůzovlády Ezzelinovy. Ezzelino Padovu marně dobývaje, dal 11.000 Padovanů ve svém vojště ve

2*

Veroně povražditi. Po smrti Ezzelinově Padova úžasně zkvétala, republikánské zřízení obnoveno, Vicenza a Bassano s Padovou spojeny. R. 1311 vládl v Padově slavný ghibelin *Cangrande.*

V bojích s Vicenzou a Veronou byl vůdcem Padovských *Jacopo da Carrara.* R. 1319 poddala se Padova, již Cangrande oblehal, Fridrichovi Rakouskému. R. 1320, (26. srpna) ujal se opět Jacopo Carrara vlády v Padově a porazil Cangrandea. Po smrti Jacopově opět della Scalové Padovu r. 1328 opanovali. Od r. 1337 byli v Padově Carrarové vladaři a Ubertino Carrara ve spojení s Florencií a s Benátkami co moudrý a spravedlivý vladař moc svého rodu upevnil.

R. 1386 porazili Carrarové s Viscontiemi della Scaly.

Zradou Viscontiův padla v Padově moc Carrarův, a teprv r. 1392 uzavřen opětný smír těchto rodův. Gian Galeazzo Visconti postoupil Padovu Francescovi (Novello) Carrarovi za 500000 dukátů. Benátský vojevůdce *Malatesta de Pesaro* dobyl r. 1405 Veronu a Padovu republice benátské. Tré potomkův slavného rodu Carrarův bylo z rozkazu dožete benátského uškrceno, Padova Benátsku přivtělena a nikdy více samostatnosti své se nedomohla.

V *Neapolsku* rozšiřoval moc svou rod z Anjou, kterýž hlavně o ovládnutí Sicilie se pokoušel. Král *Robert Moudrý z Anjou*, jehož bratr Ludvík byl králem uherským, stal se učeností i státnickou moudrostí věhlasným. Uherský králevič *Ondřej* pojal za manželku Johanu, vnučku krále Roberta (r. 1343).

Spustlý, divoký Ondřej byl v Neapoli zavražděn (r. 1345). Král Ludvík přitáhl do Neapolska s velkou mocí válečnou, aby vraždu tuto

pomstil. *Johana*, bezprávně zločinem tím viněna, uprchla do Provence a Ludvík v Neapolsku strašně řádil. Johana přijala Ludvíka z Anjou za svého dědice; *Karel Durazzo*, jejž byla již dříve svým nástupcem ustanovila, zdvihl proti Johaně s papežem Urbanem VI. válku. Při Johaně stál protipapež Kliment VII. Durazzo zvítězil, Johana utracena (r. 1382) a Karel Durazzo pod jmenem Karel III. vládl v Neapolsku do r. 1386, kdy byl zavražděn. Hrdinný syn jeho Lancelot (zemřel r. 1414) rod svůj proslavil.

Jak veliký byl v středověku blahobyt měst vlaských, toho důkazem jest statistika *Milána* z doby Viscontiův. Na sklonku XIII. věku bylo v Miláně 13.000 budov soukromých s 200.000 obyvatelů, 6000 studní, 3000 mlýnů, 400 krámů řeznických, toliktéž pekáren, 1000 hostinců, 150 opatroven a ústavů vzdělávacích, 40.000 vojínů, 80 kovářů, 30 zvonařů, 100 zbrojířů. Ročně spotřeboval Milán 6000 vozů vína, 200.000 vozů sena, 50.000 vozů dříví. Mimo 60 předměstí bylo v Milánsku 150 hradů, 600 samostatných osad. 1355 kostelů s 3000 oltáři, 10.000 kněží a j. Milán byl ohražen dvojí hradbou s 18 branami a se 100 věžmi; kolem hradeb byl 30 loket široký příkop. Gian Galezzo Visconti jen stavbě průplavů 30.000 zl. věnoval.

Příjmy *Florencie* v r. 1338 páčí Villani na 300.000 zl. ročně; mimo to vynášela cla 900.200 zl. V té době bylo ve Florencii 90.000 obyvatelů. Při jediném požáru r. 1304 shořelo ve Florencii 1700 domů. Florenčští byli bankéřové papežů a králů, obec florencská byla v stavu vypravit do pole 100.000 mužů vlastním nákladem.

R. 1423 zaujímaly državy republiky *benátské* 2000 čtverečních mil, obchod páčen na 10 mil.,

roční výdělek na 4 mil., státní příjmy na 1 mil. dukátů; Benátky měly v té době 3000 lodí obchodních, 345 lodí válečných a 35.000 námořníků; budovy benátské ceněny na 7 mil. dukátů (24 mil. zlatých), vynášely $^1/_2$ mil. duk. nájemného; obyvatelův bylo 190.000, mezi nimi 1000 nobili s příjmem až 4000 dukátův.

Republiky vlašské byly hlavním zdrojem moci a síly Vlachův; avšak neustálé spory výstředních a náruživých stran, zápas císařův a papežův proti státům republikánským byly příčinou, že z republik XII. a XIII. věku zůstaly v století XIV. toliko trosky, na nichž bujely tyranie. Jen hrdé Benátky hájily nad touto spoustou vítězně prapor republikánský.

Již Karel Veliký podporoval vývin tyranií ve Vlaších a uzavřel důvěrné přátelství s pravzorem všech tyranů, s *Ezzelinem da Romano.* Poznávalť velmi dobře, že jsou tyrani mnohem spolehlivějšími spojenci despotův než republiky a že svobodné národy mnohem nesnadněji lze v pouta a okovy jímati.

Pádem Ezzelina nastala republikám vlašským doba oddechu. Ale přes to vše počínají již nové boje a to v lůně republik. Aristokracie podniká zápas s demokracií. Vlaská města přes všechnu svou touhu po samostatnosti a svobodě vnitřní, přes všechen blahobyt a všechnu moc svou vzdalují se pevného základu svobody, demokratických zásad vládního zřízení a mění vlády své ve vládu stavů a jednotlivců, čímž usnadňují zakládání tyranií.

Tyrani vlaští, těšíce se přízni a podpoře papežův, jakož i směrem a duchem jím spřízněných římskoněmeckých císařův, vládli zotročenému lidu co nejurputněji, dopouštějíce se libovolně nej-

hnusnějších hanebností. Věděliť tyrani ti velmi dobře, že jim papež i císař zůstanou v milosti nakloněni, jen když jim budou umluvenou berni správně odvádět.

Ukrutenství a násilí bylo v XIV. století obyčejnou ctností (!) vlaských vladařův.

V této bohopusté skupenině tyranií vlaských září po drahnou dobu jako maják krásnějších nadějí mocná republika *florencská.*

Mužové florenčtí, mezi nimi největší Ital, bohorodý věštec národa, *Dante Alighieri* (nar. 1265, zem. 1321) rozsvěcují světlo rozervanému národu, vyhledávají zřídla spásy a síly vlasti své, hlásají *boj proti tyranům, boj proti papežům, boj za svobodu a jednotu Italie!*

Staré poměry odvěkých stran se mění, národ osvětou probuzený vždy horoucněji lne k svobodě, vždy plamenějším záštím pohlíží k svým otročitelům, vždy nadšeněji touží po spáse ujařmené drahé otčiny. A horoucí tyto touhy dozrávají v činy; největší nenávist rozchvívá celou zemi proti nepovolaným, cizím ochrancům, *proti císařům* dle jmena římským, ale po původu německým.

Francesco Vetori (Arch. star. VI., str. 293), poznamenal: „Jmenem cizince, římským císařem přezvaného, udělené léno zločince na skutečného signora města nepovýší."

V té době jest Italie jevištěm nestejného avšak tuhého a vytrvalého zápasu *přátel lidu* s *uchvatiteli mocí veřejných*, kteří vždy větších výstředností se dopouštějíce konečně netoliko proti svobodám a právům lidu, ale i sami proti sobě na vzájem brojí a silnější tyran slabšího a malomocnějšího ohrožuje a potírá.

Tehdejší přepych tyranův vlaských zdá se býti za našich dnův báječným. Pisanský dože

Agnolo (r. 1364) vyjíždíval na procházku jen v skvostném rouchu vladařském a se zlatým žezlem a to jen ulicemi drahocennými koberci pokrytými. Dože ten ukazoval se lidu u okna svého paláce jako svatá relikvie, a služebníci a dvořané musili jej jako papeže na kolenou obsluhovati.

V Miláně obnovil *Barnabo Visconti* hrůzovládu římských císařův. Vyhledávaje v lovu a honbě hlavní cíl vladaření, vydržoval neméně než 5000 honicích psů.

Synovec Barnabovův Giangalezzo předčil výstřednosmi svými všechny současné tyrany.

Proti řádění tyranův hřímával již Dante, nazývaje ctihodné tyto vladaře *„dravými katy národa“*.

Vláda tyranův se všemi zlořády a nepravostmi pokládána přímo za jedno, a Saccheti tvrdí, že každý, *„jenž do služby tyranův vstoupí, bude nešťastným“*.

Tyto četné, římskoněmeckými císaři chráněné *tyranie*, jakož i tehdejší *papežský stát* byly *hlavní překážky sjednocení a osvobození Italie* a proto čím více národ po svobodě a po sjednocení toužil, tím hlubší nenávistí a mocnějším odporem proti těmto strůjcům běd a slabostí ujařmené Italie planul.

Tak již na počátku XIV. věku počíná teprv za našich dnů obsazením Říma a sjednocením Italie dokonaný zápas Italův. Bude-li po krvavých bojích, po odvěkém zápasu sjednocená Italie tak šťastnou i v *bojích za svobodu?*

Vnitřní rozklad poměrův a moci vlády v papežském státu na počátku věku XIV. sliboval účelům přátel národa velký úspěch.

Té doby odporoval obecný lid rozhodně v *Římě* vždy více se šířící vládě šlechtické. Z toho po-

vstávaly zmatky a sváry veliké, tak že papež Kliment V. (r. 1305—1314), rodem Francouz, Bertrand de Got z Villandranu, nevida se v Římě více bezpečným, odtáhl r. 1309 do Aviňonu ve Francii. Odchod papežův však byl zárodkem a příčinou ještě větších zmatků a svízelů v Římě.

Do r. 1377 zůstali papežové v Aviňonu, Řím pak byl v té době jeviště hrozného reje rozpoutaných zuřivých vášní, tak že počet obyvatelstva Říma na 20.000 duší sklesl.

III.

(Výprava Jindřicha VII. do Italie. Dante. Ludvík Bavorský.)

Po smrti císaře *Albrechta*, kteréhož byl synovec jeho Jan Švábský, po přeslici poslední Přemyslovec, potupně *„parricida“* (strýcobijce) zvaný, dne 1. května r. 1308 zavraždil, nastoupil volbou *Jindřicha VII.* (10. pros. r. 1310.) císařem římským rod *Lucemburský* vládu država říše římskoněmecké. Nežli se Jindřich VII. ke korunování do Říma ubíral, spečetil dříve papeži *„dětinnou pokoru a věrnost“* přísahou. Jindřich VII. táhl na podzim r. 1310 s 2000 vojíny, provázen legátem papežským, Lusanou a Susou do Italie.

V celé Italii, v táborech guelfův i ghibelinův zbuzeny tím velké naděje. Vypovězenci vraceli se do svých rodných měst, z nichž byli po tehdejším zvyku vždy stoupenci poražené strany vypovídáni.

Po *šedesáti* letech táhl opět císař římský skrze Italii do Říma. Jindřich vida velikou rozháranost zubožené Italie zaplakal.

Roku 1302 z rodné Florencie vypovězený Dante, jenž byl v té době vůdcem ghibelinův

vlaských, spěchal Jindřichovi do Lusany v ústrety. Vítaje v přicházejícím mocnáři spasitele ubohé Italie chystal novému césarovi skvělé uvítání v celé zemi.

V listě svém knížatům a národu vlaskému ohlašuje Dante příchod Jindřichův takto:

„Vizte dobu útěchy a míru! Nastává den nový, temno dlouhých běd mizí. Šeří se, nad obzorem planou červánky, na obloze vždy jasněji a určitěji zjevuje se znamení národův. Dlouho jsme nocovali na poušti; dočkáme se radosti dávno kýžené. Vstane obr míru milovný, září spravedlnosti jeho oživne opět veškeré stvoření.

Plesej Italie i Saracenem litovaná! Celý svět bude na tebe opět žárliti; ženich tvůj, útěcha světa a chlouba tvého národa, milostivý Jindřich přichází ku sňatku.

Neplač, nelkej! Nejvnadnější vykupitel z vazeb bohomrzkych jest na blízku. Zločince potře mečem svým a na vinici uvede dělníky nové, kteří v čas žní spravedlnosti báti se budou.“ —

Jindřich zdržel se v Lombardii, kdež se mu málomocná města dobrovolně podávala. Dante zatím pospíšil do Toskánska, aby lid na příchod císařův, jehož pomocí doufal Italii sjednotiti, připravil, avšak byl zatčen a několik neděl ve věži v *Pocciano* nedaleko Florencie žalařován.

Z vězení tohoto psal Dante důležité, památné listy císaři Jindřichovi a Florencským.

Florencským prorokuje, že nebudou-li svobod svých hájiti jednosvorně, a nezanechají-li sváru a různic domácích, nepřátelům cizím podlehnou a zotročeni budou. Věštba tato v plné míře se vyplnila.

List druhý psán jest dne 16. dubna 1311, „*u pramenů Arna v prvním roce spasitelné italské výpravy bohumilého Jindřicha.*“

Na pochodu do Toskánska zdržen byl Jin-

dřich odporem *Brescie*; na to táhl Janovem do Pisy, ohrožoval panství krále Roberta Neapolského v Toskánsku a přibyl z jara r. 1312 do Pisy. V *Pise* dostavil se k soudu císařovu Jan Švabský, vrah císaře Albrechta, jemuž papež v Aviňonu nechtěl vinu jeho prominouti. Z rozkazu císařovu vstoupil Jan do kláštera sv. Augustina v Pise, kde r. 1313 zemřel. Tak uschla v Pise poslední ratolest kmene Přemyslova.

Dante ponouká Jindřicha k uspíšení díla, vykládá, že pouhým *pokořením tyranův severoitalských* velké toto dílo vykonáno nebude, a připomíná, že Jindřich i *„zrádnou Florencii, anaž proti vlastní matce brojí, dobyti a skrotiti musí."* „O, přijď již, vznešený synu Isaiašův, neprodlévej! Poraž Goliaše (Florencii) prakem moudrosti, kamenem síly své; pádem jeho veškerý voj Filištinův (menší státy vlašské) bázní se zachvěje, Filištinští dají se na útěk a svobodný bude Izrael (Italie). Pak navráceno nám bude dědictví oplakávané. Pláčeme nyní jako Jeruzalemští v zajetí babylonském, potom okřejeme v pokoji, bědy a žal v radost a ples se promění." —

Když se Jindřich konečně k podrobení Toskánska chystal, zbouřila se téměř celá tato země proti němu. Vida netušenou moc tohoto odporu, obrátil se Jindřich do Říma. V té době bojovali v *Římě* mocní rodové *Ursiniův a Colonův* o nadvládu. Neapolský král Robert a Karel z Anjou chránili rod Ursiniův, Colonové klonili se k císaři.

Jindřich musel i Řím dobývati mocí válečnou. Kapitol konečně za velikého krve prolití stečen, Vatikán a chrám sv. Petra však zůstaly v moci Ursiniův. Proto byl Jindřich třemi, papežem splnomocněnými kardinály v Lateránu na císaře korunován (r. 1312).

Jindřich smluvil se s králem sicilským proti králi Robertovi, jenž byl mocným spojencem odbojné Florencie; král sicilský měl napadnouti neapolského krále Roberta, kdežto Jindřich Florencii a Toskánsko dobývati obmýšlel. Dne 19. září 1312 oblehl Jindřich Florencii. Když *Lucca*, *Bononie*, *Volterra a Romagna* Florenským, kteří mimo ohromnou pěchotu 800 jízdných vyzbrojili, na pomoc velké posily (1500 jezdcův a 9500 pěších) do pole vypravily, povolal Jindřich, kterýž toliko 1800 jezdcův velel, syna svého, *českého krále Jana Lucemburského* (od r. 1310 — 1346) na počátku r. 1313 s vojskem říšským i českým na pomoc.*) Do ležení Jindřichova u Florencie vypravili Pražané r. 1312 z neznámých dosud příčin své posly *Eberlina od Kamene a Fricka od Kohotu* a složili na výpravu Janovu do Vlach 1000 hřiven stříbra.

Jan Lucemburský vytáhl s vojskem českým dne 20. srpna r. 1313 a spojiv se v *Norimberce* s válečnou mocí říšskou postupoval ku *Kostnici*. Tam došla Jana zpráva, že musil Jindřich od obléhání Florencie upustiti a že na cestě do Pisy, byv otráven, v *Buonconventu* k nemalému žalu ghibelinův zemřel (24. srpna téhož roku.**)

---

*) Jan Lucemburský dosedl na trůn český sňatkem s Alžbětou Přemyslovnou a byl dne 7. dubna r. 1311 na krále českého korunován. Za nepřítomnosti Jindřicha VII. byl císařským náměstkem v říši.

**) Dle domnění mnohých otrávil Jindřicha VII. dominikán fra Bernardino hostií, Jindřich prý knězi tomu po přijímání pravil: „*Chlebem života jsi mne usmrtil!*“ Tento výrok napsán jest pod podobiznou císaře Jindřicha VII. v císařském sále v Römru frankfurtském. Mimo náhrobek v západní chodbě pisanského campo santa ukazují tam také sochu vladaře toho.

Jan vypravil arcibiskupa mohučského *Petra z Asplitu* s královou a vojskem českým do Čech nazpět a ustanoviv arcibiskupa toho náměstkem svým v království českém, odebral se pak do Lucemburka, kde pobyl celý rok.

Stavové čeští jsouce s cizinským arcibiskupem, jakož i s jeho rádcem německým Bertoldem z Henneberku nespokojeni, neustále se jitřili a arcbiskupa Petra mimo jiné i z mrhání a odcizování pokladův korunních vinili. Následkem toho složil arcibiskup vládu v ruce králové Anny a odebral se dne 8. dubna 1317 do Němec.

Nezdarem výpravy Jindřichovy do Vlach zmařeny skvělé naděje Dantea a všech italských vlastenců. Ideál obnoveného světovládného císařství římskoitalského osvědčil se býti smělým, mlhavým přízrakem. V Italii nastala reakce, tak že i nejčelnější ghibelinové a někdejší přátelé Jindřichovi, předsvědčení své zapírajíce, přecházeli do tábora svých protivníků, guelfů.

Mezi těmito byl i otec slavného stoupence Danteova *Francesca Petrarky*, kterýž byl s Dantem co čelný ghibelin r. 1302 z Florencie, kde byl advokátem a archivářem signorie, vypovězen. Po zmaření naděje ve vítězství ghibelinův odebral se do *Aviňonu*, kde vstoupil do služby papežské. Po drahnou dobu doufal Dante, že vladař veronský *Cangrande della Scala*, kterýž byl také znamenitým vojevůdcem, guelfy zničí a Italii sjednotí a osvobodí, avšak i tyto naděje byly plané.

Po smrti Danteově (zemřel 1321) zdálo se, že zůstane nebe beznadějné Italie navždy zachmuřeno. Avšak nad hrobem Danteovým vlál v pustém temnu prapor *ducha* jeho; z hrobu božského pěvce vytrysknul mohutný proud pravdy, který vždy dál a dál

v krajích italských se šířil, až konečně nadešel den vzkříšení.

V evangeliu Danteovu jest zjevení spásy Italie, která pod praporem tohoto nadšeného apoštola po věky bojovala a trpěla, umírala a posléze také zvítězila! —

Nástupcem Jindřichovým byl guelfův a papežův rozhodný odpůrce, Florencských i Roberta Neapolského úhlavní nepřítel *Ludvík Bavorský*, kterýž byl původcem velkých bouří v Italii i v Německu.

Ludvík IV., z bavorského rodu Wittelsbachů zvolen byl proti Fridrichovi Rakouskému ve Frankfurtu (19. října r. 1314,) císařem římským. Z toho vznikla mezi oběma proticísaři sedmiletá válka. V bivě u *Mühldorfu* (28. září r. 1322) porazil Ludvík pomocí českého krále Jana Lucemburského Fridricha a zničil jeho moc úplně.

Papež Jan XXII. míchal se v tyto spory co nejvyšší rozsudí, aby svou moc rozšířil. Po osudné bitvě u Mühldorfu Ludvíka neuznal a pohnal jej před svůj soud do Aviňonu. Ludvík však svrchovanosti papeže se nepodrobil a proto byl dán do klatby (1324.)

Papeže podporovala Francie, Rakousko, Polsko a Rusko. Ludvík seznav moc svých nepřátel, smířil se s Fridrichem a r. 1327 podnikl výpravu do Říma ku korunování.

V Triontu uvítali Ludvíka náčelníci ghibelinův: Marco Visconti, Passerino Bonacosa z Mantovy, markhrabě d'Este, Can della Scala z Verony, biskup z Arezza, poslové sicilští i pisánští, Castruccio Castracani a j.; a slíbili Ludvíkovi podporu 150.000 zlatníkův.

Ghibelini Ludvíka na celé výpravě s velikou slávou vítali.

V Miláně korunován Ludvík na krále lombardského, strestal zrádného Galeazzoa Viscontia, spojil se s Luccou, porazil guelfy a dne 17. ledna r. 1328 s velikou slávou vtáhl do Říma, kde byl Sciarrem Colonnem u přítomnosti poslancův lidu na císaře korunován a senátorem římské republiky zvolen. Při korunování tomto byli klatbou stíženi toliko biskupové benátský a korsický. Na to sesadil papeže Jana XXII, prohlásiv jej za kacíře a ustanovil mnicha *Petra z Corbiere* v dubnu 1328 papežem *Mikulášem V.*

Z toho vzniklo v církvi i v Římě veliké pohoršení. Neapolský král Robert spojen s rozzuřenými guelfy ohrožoval Ludvíka v Římě. Dne 6. srpna 1328 opustil Ludvík, potupně jsa kamenován, Řím a r. 1330 odešel na dobro z Vlach, ustanoviv dobrodružného krále českého Jana generálním vikářem svým v Italii.

Papež Mikuláš V. opuštěn uprchl do Apenin. Později byv nepřátelům svým vydán, byl v Aviňonu odsouzen a maje provaz kolem krku, kál se ze svého zločinu na popravišti. Papež ten zemřel v žaláři. Papež Jan obnovil klatbu nad Ludvíkem, korunování na císaře prohlásil za neplatné a bouřil a jitřil Německo proti Ludvíkovi.

Mladistvý syn krále *Jana Lucemburského, Jan Jindřich* stal se sňatkem s Marketou, dcerou Jindřicha Korutanského (r. 1327) pánem Korutan, Krajiny a Tyrolska. Když král Jan r. 1330 v Trientu u tohoto syna meškal, žádali jej obyvatelé brescianští ústy Conradina della Confaloniera a Jakuba Palazola za ochranu a opanování území brescianského, jež veronský vladař, ghibelin Martin della Scala a Azzo Visconti ohrožovali.

Žadatelé kladli toliko tu podmínku, aby král Jan v Brescii ghibelinův nikdy netrpěl a vládu

toliko do své smrti v rukou podržel. Dobrodružný král Jan použil toho co záminky k nové výpravě do Italie.

IV.

(Král Jan Lucemburský a králevič Karel v Italii.)

Roku 1330 v den 31. prosince stanul král Jan v čele 10.000 vojínův u bran *Brescie*. Nejčelnější měšťané vyšli králi před město v ústrety, dámy nejvznešenějších rodův králi při vjezdu do města holdovaly, šlechticové vedli králova komoně. Za radostných zpěvů ubíral se král k paláci biskupskému, v němž měl sídleti.

Po dlouhém vyjednávání a smlouvání smířil král Jan guelfy a ghibeliny v Brescii. Chrabrostí i spravedlností svou stal se v Italii i v celé Evropě přes všechnu svou dobrodružnost věhlasným a vydobyl si takové vážnosti, že i nejčelnější města vlašská dobrovolně se mu poddávala. Tak *Bergamo* dne 12. ledna 1331, *Crema* dne 26. ledna téhož roku; *Gerard Spinola*, vladař Luccy, i hrdý pán milánský *Azzo Visconti* krále Jana osobně za ochranu prosili.

Jan, meškaje v Brescii, kázal na utvrzení své vlády na blízkém návrší stavěti pevnou tvrz k velké mrzutosti Bresciánův.

Milán podrobil se králi Janu dne 8. února 1331, Azzo Visconti zůstal královským náměstkem v Miláně.

Téhož měsíce poddala se králi města *Cremona*, *Pavia*, *Vercelli* a *Novara*; dne 1. března téhož roku obsadil král *Luccu*; později i *Parma*, *Modena* a *Boboli* vládu krále českého dobrovolně uznala.

Ku správě nových svých država ve Vlaších

povolal král Jan tehdáž patnáctiletého králeviče *Karla*, ustanoviv jej generálním vikářem krále českého, a *nikoliv císaře německého*, ve Vlaších (v červnu 1331).

Karel cestoval do Vlach soutěskou brixenskou a přibyl o veliký pátek do *Pavie*.

O velikonocích, nejspíše návodem zlopověstného Azza Viscontia, přimícháno jedu v jídla družiny Karlovy, která byla v klášteře augustianův hostěna. Jenom náhodou unikl Karel smrti, kdežto dvormistr *Jan Berka z Dubé*, *Jan z Vysokého Kostela*, *Šimon z Bržila* a j. otrávením zemřeli.

Co králův generální vikář sídlil Karel v *Parmě*, kde měli převahu králi věrně oddaní Rossiové. Ludvík hrabě savojský, švakr Azza Viscontia, ustanoven opatrovníkem mladistvého králeviče.

Netušené úspěchy Janovy ve Vlaších netoliko v Italii, ale i v Německu a u dvora papežského velmi překvapily, budíce zároveň nemalé obavy. Papež Jan XXII. domníval se, že král Jan byv císařem Ludvíkem smlouvou, dne 21. července 1331 v Řezně uzavřenou, ustanoven generálním vikářem císařovým, staral se ve Vlaších na úkor a k nemalému nebezpečí papežův toliko o rozmnožení moci císaře Ludvíka, jejž papež vším právem pokládal za úhlavního nepřítele svého. Za tou příčinou vyslal papež kardinála *Bertranda Poyetoa*, aby krále Jana s císařem rozkmotřil.

Poslání kardinálovo snadně se zdařilo. Král Jan, jsa vždy pečliv o rozmnožení moci svého rodu a netušenými úspěchy ve Vlaších sám unešen, nehodlal nikterak državy v Italii nabyté vydati Ludvíkovi, s nímž od té doby, co Ludvík slibů svých před bitvou u Mühlberka králi Janu daných nesplnil, v nepřátelství žil.

Již dne 10. listopadu 1332 smluvil se král

Jan s papežem proti císaři Ludvíkovi a počal samostatně vladařiti. Král Jan počal i v některých republikách lombardských zaváděti vládu monarchickou, velké berně ukládati a přísně vybírati, na utužení panství svého četné tvrze s nemalým nákladem stavěti, výsady a výstřednosti šlechty a některých vladařův obmezovati a j. Následkem toho zmahal se stále odpor proti královskému vladaření, čehož použili Viscontiové a della Scalové k zaražení spolku italského proti každé cizí vládě ve Vlaších. (8. srpna 1322.)

Martin della Scala dobyl již v červnu téhož roku před sjednáním oné úmluvy zradou Brescii; Azzo Visconti taktéž lstí a zradou zmocnil se Pavie, Bergama a Pizzighetone. S těmito velmoži smluvil se i Karlův licoměrný opatrovník hr. Savojský, Azzoův důvěrný přítel. Při Karlovi zůstala toliko Cremona, Reggio a Parma, pak rodové Pistoriův v Luccae a Rossiův v Parmě.

Spiklenci vytrhli z nenadání do pole proti Karlovi, kteréhož byl hrabě Savojský zrádně opustil. U tvrze *S. Felice* přišlo k strašné bitvě, v níž Karel podivuhodnou chrabrost osvědčiv nepřátelé své na hlavu porazil (25. listop. r. 1332); 5000 mrtvol zůstalo na bojišti a 800 Vlachů zajato. Po této bitvě Karel na bojišti na rytíře pasovati se dal, pak sám dvě stě chrabrých vojínův na rytíře pasoval. V bitvě té zastřeleni dva koně Karlovi a Karel sám lehce raněn.*) Téhož roku obrátil se Karel do Luccy; avšak potyčky královského vojska s Florencskými zůstaly bez výsledku.

---

*) Na památku tohoto vítězství kázal Karel v Praze na Novém městě v letech 1353—1357 postaviti chrám sv. Kateřiny s klášterem augustiniánek, nyní blázinec. Klášter ten byl r. 1784 zrušen.

Ustanoviv Šimona Pistoria náměstkem svým v Luccae obrátil se Karel v lednu roku 1333 k Parmě, kterouž Viscontiové, zamýšlejíce se nejspíše osoby Karlovy zmocniti, v době té nebezpečně ohrožovali.

Zrádný Azzo Visconti, kterýž byl dnes ghibelin a zejtra guelf, kterýž papeži i králi nejednou věrnost sliboval, ale vždy slib svůj zrušil, kul vždy jen zradu a tak i nyní posádku českou v pavijské tvrzi oblehal. Karel ucházel se u krále Jana o pomoc válečnou. Tento smluviv se v listopadu 1332 o věcech vlašských s papežem v Aviňonu, vypravil se na počátku r. 1333 se 1600 jezdci mimo přiměřený počet vojska pěšího do Vlach.

Zvěst o úmluvách krále Jana s papežem způsobila ve Vlaších velký obrat v neprospěch králův. Neapolský král Robert a Florencie, té doby jádro a hlavní záštita guelfův, obratili se na tyto zprávy proti papežovi i proti králi Janovi a spojili se s tyrany a odbojnými městy severoitalskými k společné obraně i odporu.

Mimo to i král Robert, druhdy papežský generální vikář v celé Italii, spojil se proti králi Janovi i s Karlem Robertem, králem uherským a s Vladislavem Lokýtkem, králem polským.

Král Jan vypravil se do Vlach Savojskem a vtrhl do markrabství montferarského; pak táhl Lombardií ku Cremoně a k Parmě, odtud obrátil se k Pavii, kde se dosud posádka česká v hradě proti Azzovi rekovně bránila. Vojsko královské předměstí pavijské hrozně spustošilo, posádku v hradu sesílilo a špíží zásobilo. Když pak po desítidenním bojování Čechové *města* Pavie dobyti nemohli, obrátili se do Milánska a celý kraj tento strašně spustošili.

U Bergama, jehož se chtěl král lstí zmocniti, úkladně drahně Čechův zavražděno. Na to táhl král Jan Cremonskem opět k Parmě.

Vida velkou moc a sílu nepřátel svých, vyhledával Jan spojence na jich pokoření, a odebral se do Bononie ku kardinálu Bertrandovi, jenž byl té doby papežským legátem pro Lombardii, a ujednal s ním spolek proti svým nepřátelům.

Vojsko kardinála Bertranda oblehlo Ferraru, v kteréž vládl hrabě Armoniaka. Král Jan vypravil předvoj 500 mužův s Karlem do Cremony, aby odbojný hrad Picignitov pokořil. Karel toliko s 20 helmovníky zůstal v Cremoně. Mantuánští a Ferrarští pustili lodě své po Pádu před Cremonu, potopili pak je v Pádu a tím širošíré pláně kolem Cremony zaplavili, tak že král Jan Karlovi v Cremoně obklíčenému na pomoc přispěti nemohl. V krušné této době vysvobodila Karla nesvornost nepřátel, kteří svadivše se vrátili se domů. Na zprávu o této události přitáhl král Jan z Parmy, kázal lodě z Pádu vytáhnouti a do Cremony se přeplavil. Následujícího dne pak táhl s velkým vojem svým na pomoc předvoji českému ku hradu Picignitov. Pevný tento hrad král Jan marně oblehal. Nepřáteli, jimž lehkověrně důvěřoval, obelstěn a lichými sliby ukonejšen ztratil král Jan prodléváním také hrad pavijský, jejž Azzo Visconti opanoval.

Spojená válečná moc Milánských, Ferrarských, Veronských a Mantovských, pak vojsko kardinála Bertranda s francouzskou jízdou porazilo dne 14. dubna 1333 krále Jana u Ferrary. Vojsko bylo rozprášeno, tak že legát spojeným nepřátelům svým v poli více odporovati nemohl. Nepřátelům Janovým přibývalo vždy více spojencův; konečně i peníze docházely, a král Jan k nemalému po-

horšení lidu musil vojsko své drancováním a loupením vydržovati. Za tak neutěšených poměrův i chrabrý a odvážný král Jan poznal, že panství své v Italii trvale upevnit, ani uhájit nemůže.

Karel, jenž byl za správcovství svého v Italii na své mládí neobyčejnou moudrost a obezřelost osvědčil, zdráhal se uvázati se po přání otce svého v další vladaření v Italii. Král Jan vida nezbytí odevzdal Parmu Rossiům, Modenu Písům, Reggio Foglianům, Cremonu Ponzoniům; Luccu, již zprvu Florencským prodati chtěl, konečně parmským Rossiům, co svým vikářům, a po *tříletém* snažení se o utužení vlády v cizí zemi vypravil se (v říjnu 1833) s nevelkou ctí z Italie do Čech. Karel, jenž ustanoven markrabím moravským a správcem českým, byl v Praze dne 30. října téhož roku s velikou slávou a s jásotem uvítán. V letech 1333 až 1343 byla Italie od cizích vladařův neodvislá.

Za svého správcovství v Čechách míval Karel s otcem svým, jejž k lepší správě a k lepšímu hospodaření stále nabádal, velké spory, neboť v dějinách není takměř příkladu tak různících se povah, jako byli tito dva Lucemburkové. Mrhavý Král Jan na př. jen r. 1325 vyvezl z Čech 95000 hřiven (asi 2 miliony zlatých). Za to býval u cizích dvorů, zejmena pak u dvora papežského hostem velmi vítaným. Za svého pobytu v Avinoně roku 1332 král Jan, když se s papežem o věci vlašské smlouval, utratil od 10. do 24. listopadu 10.000 dukátů. I slavný opat zbraslavský a přítel Janův, věrný Petr ze Žitavy, králi marně prostopášnost i jiné výstřednosti vytýkával.

Spory tyto vedly k velkým svárům rodinným, jichž neblahé následky i u vývoj současných událostí politických zasahovaly.

V.

(Papežové a Lucemburkové. Výpravy Karlovy do Italie r. 1337, 1341 a 1347. Karel císařem římským a králem českým.)

Papežové byli také z příčin *politických* Lucemburkům vždy milostivě nakloněni.

O dosazení Lucemburkův na trůn český má největší zásluhu první opat zbraslavský *Konrad*, Durynk z Erfurtu, slavný dvořan a velký důvěrník krále Jana, kterýž r. 1313 krále Jana do Italie za císařem Jindřichem VII. doprovodit měl.

Jindřich VII., Karla IV. děd, byl bratr kurfiršta trýrského, arcibiskupa Balduina. Pěstounem Karlovým byl ve Francii *Peter Roger*, benediktin limowsinský, který byv později za papeže pod jménem Kliment VI. povýšen, někdejšímu chovanci svému zůstal vždy věrným přítelem. Přízeň a náklonnost tato, jak poznáme, přinesla Čechům hojného ovoce.

Mimo tyto osobní příčiny vedly i současné rozmíšky s Ludvíkem, kterýž přes odpor papeže *Jana XXII.* císařem římským zvolen a v Římě korunován byl, k bližším a k důvěrnějším stykům papežův s domem Lucemburským. Papežové byli náruživými nepřáteli Ludvíka a vždy více k domu Lucemburskému se klonili.

Provedení plánů papežův proti Ludvíkovi překážela jednak povaha krále Jana, jednak nedospělost králeviče Karla, kterýž neshodnuv se s otcem svým složil správcovství v Čechách a od r. 1336 v Tyrolsku u svého bratra Jana Jindřicha, (nar. 1322, zemřel 1375), jenž byl v té době vévodou korutanským a tyrolským, meškal. Rodinný tento spor byl teprv r. 1344 papežem Kli-

mentem VI. úplně a trvale vyrovnán a odklizen. V tu dobu jednota měst vlaských Verony, Padovy, Vicenzy, Parmy a Luccy ohrožovala *Tyrolsko*, kteréž po smlouvě mezi králem Janem a vévody rakouskými dne 9. října 1336 uzavřené, postoupeno a zaručeno bylo manželce Jana Jindřicha, Markétě. Karel ustanovil kancléře svého, *Mikuláše* brněnského, biskupem trientskym a kaplana vévody Jana *Matěje* biskupem brixenským a hotovil se k obraně. Proti odbojnému Martinu della Scala zjednal spolek Benátek, Ferrary, Milána, Florencie a j. Na to odebral se do Čech, odkudž r. 1337, provázen syny nejčelnějších rodův českých, do Vlach se vypravil.

Válečné moci Karlově velel věhlasný válečník *Jan z Lippé*. Ludvík Bavorský nedovolil Karlovu vojsku Rakouskem táhnouti; proto musil Karel táhnouti přes Uhry, Budínem do Horvatska a k přístavnímu městu dalmatskému Senji. Ze *Senje* plul Karel s výpravou svou do *Benátek*, s nimiž byl v Tyrolsku přátelskou smlouvu uzavřel. Na širém moři však chtěli Benátčané Karlovu galej, kterouž svými loďmi v půlkruhu obklíčili, zajmouti. Po osmidenním stíhání přistálo veškeré loďstvo u města gradenského. K radě Bartoloměje, hraběte Senijského, unikl Karel šťastně nástraze Benátských. Mezi tím co galej Karlova na oko s Benátskými o vzdání se vyjednávala, vyplul Karel s hrabětem Senijským a Janem z Lippé na malém člunu, sítěmi a měchy dobře ukryti, loďstvem benátským nepozorovaně na širé moře, přistáli pak u břehu a pěšky dorazili do *Vogleje*.

Benátčané po krátkém čase galej i družinu Karlovu ze zajetí propustili. Patriarcha voglejský Karla i družinu jeho slavně uvítal a údolím Gad

do Tyrol bezpečně provodil. Ve Vogleji pobyl Karel téměř celý měsíc.

Z Tyrol vpadl Karel v území Martina della Scala; Florenčští a Benátští obléhali současně *Padovu* a *Feltri*. Belunští domnívajíce se, že voj k branám jejím se blížící jest pomoc Martinova, radostně brány odevřeli a teprv, když voj český prapor lva rozvinul, poznali pozdě svůj omyl. Tak dobyl Karel šťastnou náhodou *Belluno* bez krve prolití dne 4. července 1337.

Na to oblehl Karel *Feltri* a odebral se do Benátek, kde byl slavně uvítán.

Za svého pobytu v Benátkách utužil Karel s *Ferrarou*, *Florencií*, *Milánem*, *Mantovou* a *Benátkami* obrannou smlouvu proti della Scalům. (v srpna 1337.)

Feltri vzdalo se vojsku českému téhož roku dne 30. srpna. V tu dobu zemřel slavný vůdce vojsk českých *Jan z Lippé*, jehož nástupcem a svým náměstkem ve Vlaších ustanovil Karel statečného *Zajíce z Hasenburku.*

Dne 8. září odebral se Karel do Tyrol a ještě téhož roku (1337) do Čech se navrátil.

Kterak se Karel r. 1338 opět spoluvladařem v Čechách stal, není dosud vyjasněno.

Zbyněk Zajíc z Hasenburka (zem. 31. pros. r. 1368), syn slavného válečníka českého, nejvyššího maršálka Viléma Zajíce „*se srdcem lvím*“ (zem. 1319), odrážel za nepřítomnosti Karlovy ve Vlaších vítězně veškeré útoky della Scalův proti městům Karlovi poddaným činěné a statečností svou dobyl si zaslouženého věhlasu.

Mezi tím stále trvalo politické vyjednávání a smlouvání se papežův s Lucemburky. Válečnými událostmi těmi aspoň přerušeno nebylo.

Král Jan vyjednávaje r. 1340 s Karlem o od-

klizení sporův v Slezsku vzniklých u papeže Benedikta XII. (r. 1334—1342) meškal opět v Aviňonu. Za pobytu toho předpověděl kardinál Petr Roger Karlovi, že bude na císaře římského povýšen, načež Karel, spíše ze dvornosti kardinálovi povýšení na papeže věštil. Jak jsme svrchu podotkli, stal se kardinál Roger později papežem Klimentem VI.

Dle všeho možno za to míti, že již o této návštěvě jednal papež s králem Janem a s Karlem o spolku proti císaři Ludvíku; avšak nové zápletky ve Vlaších rychlejší postup diplomatického umlouvání a jednání tohoto opět přerušily, neboť Karel musil se již r. 1341 opět do Vlach proti della Scalům vypraviti.

Dne 16. září téhož roku dobyl Karel zámku *Jumellar*, vrátil se do Trientu, zapálil dne 24. listopadu pevnost *Penode* a *Bellusini* opanoval, kterýmižto výboji moc della Scalův velice ohrozil.

Patriarcha voglejský, jemuž vévoda rakouský a hrabě gorický hrozili, žádal Karla za ochranu. Karel nepřátele patriarchovi porazil a rozprášil a po dobytí hradu gorického vrátil se Vídní do Čech. —

Po této výpravě počíná konečně zřejmě a otevřeně boj, ujednaný mezi papežem a Lucemburky proti císaři Ludvíkovi.

Papež Kliment VI. předstíraje, že chce spory mezi králem Janem a císařem Ludvíkem vyrovnávati, povolal krále Jana s Karlem r. 1344 opět do Aviňonu. Král Jan však výminky císaře Ludvíka nepřijal a tak smír mezi oběma vladaři neujednán. Když pak na sjezdu ve Frankfurtě v *Reuse* a v *Bacharachu* nad Rýnem r. 1344 o zvolení Karla místo Ludvíka králem římským počalo se již zřejmě jednati, když Karel obecně

za nástupce Ludvíka a za obnovitele řádu v říši prohlašován a když konečně v *Siegenu* v září smlouvy s míšenským markrabím proti Ludvíkovi sjednány byly, stávaly se ony spory vždy palčivějšími a rychle dospívaly ku konečnému rozřešení.

Určitá a obapolně závažná jednání o nastolení Karla na trůn císařův římských děla se v Aviňonu v březnu r. 1346, kamž Karla i krále *Jana Mikuláš, mladší kníže opavský* a *Mikuláš z Lucemburku* provodili.

Karel IV. zavázal se úmluvou, kterouž stvrdil přísahou, že bude-li zvolen králem římským, *veškerá, proti moci papežské čelící nařízení a závady císaře Ludvíka zruší a odstraní; že stát a moc papežskou povždy chrániti a hájiti bude. Mimo to Karel touže smlouvou připověděl, že nevypraví se ke korunování do Italie a do Říma dříve, dokud nebude volba jeho na krále římského papežem uznána, a že v Římě o korunování toliko jeden den prodlí.*

Smlouvou aviňonskou, kterouž upraven poměr domu Lucemburského k papeži římskému, zaručil a slíbil král Jan, že dokud bude Ludvík v klatbě, bude s ním stále ve sporu a v boji žíti.

Karel *světskou moc papeže mocí císařskou zaručiv, a právo papežův ku potvrzování císařův římských Karlem Velikým jim udělené obnoviv, svrchovanost papežův netoliko v státu papežském, ale i v říši římskoněmecké platně uznal.*

V této podrobenosti císařův papežům vrcholí středověká všemohoucnost náměstkův Kristových, *„jichž království dle písem svatých není z tohoto světa.“*

Roku 1338 dne 8. srpna bylo na sjezdu frankfurtském na ubájení moci Ludvíka Bavorského a voličův říšských (kurfirštů) usnešeno a v říši za

platně prohlášeno, že „*důstojnost a moc císařská přímo od boha pochází, že kdo králem neb císařem zvolen, potvrzení papežského nepotřebuje, an již volbou králem neb císařem se stává; že není rozdílu mezi králem v Německu a mezi císařem v Římě korunovaným, a že i biskup, když se papež zdráhá, patně korunovati může.*“ Z toho lze nejlépe posouditi, jak prospěšná byla smlouva s Karlem a Janem Lucemburským uzavřená pro papeže římské. Obnovovalať se smlouvou tou úplně moc a svrchovanost papežův, která byla připomenutým již usnešením frankfurtským porušena.

Za svědomité plnění smlouvy té nazýván Karel IV., jenž si tím byl celý dvůr papežský naklonil, potupně „*císařem kněžským*“ (lo’mperadore de’ preti). Papež Kliment VI. miláčka svého Karla milostmi přímo zasypával, a mimo jiné vydal dne 6. května 1346 bulu o nové koruně české, a pod trestem klatby ustanovil, že koruna tato po věky věkův v chrámu sv. Víta při lebu sv. Václava chována býti má. Téhož roku přivolil po přání Karlovu k založení slovanského kláštera Emausského, rok na to pak v den 26. ledna, „*aby Češi pro vyšší vzdělání do Paříže a do Vlach putovati nemusili,*“ schválil založení *university pražské*, neboť té doby měli toliko papežové právo povolovati zakládání nových universit.

Ve sboru kardinálův klonili se kardinálové gaskoňští s kardinálem *commogenským* k dosavadnímu císaři Ludvíkovi, ku Karlovi stál mocný tehdáž kardinál *Taillerand* a *kardinálové francouzští*. Kardinálové tito u přítomnosti papeže velice o volbu Karlovu se přeli, na vzájem hanebně se stupíce a byli by se i seprali, kdyby tomu nebyl papež zabránil. Ano rozdráždění kardinálové ozbrojili i svou čeleď a byla by zajisté i

krev tekla, kdyby nebyl papež mezi spornými stranami alespoň na oko smír sjednal. Kliment VI., nedbaje sporův svých kardinálů, zahájil zápas proti císaři Ludvíkovi sesazením přítele císařova, arcibiskupa mohučského Jindřicha z Virnburku, nahradiv jej v době té teprv dvacetiletým, jinak však velmi učeným *Gerlachem Nasavským* (7. dub. 1346). Vůči nastávající volbě krále římského bylo opatření to velice důležité, protože arcibiskup mohučský byl spolu říšským kurfirštem (knížetem voličem) maje první hlas při volbě císaře, k níž co kancléř měl právo sám kurfiršty svolávati.

Událost tato přivržence Ludvíkovy velmi pobouřila.

Téhož roku dne 13. dubna zbavil papež Kliment VI. Ludvíka zvláštní bulou důstojenství císaře římského a vynesl na něho klatbu. V bule té papež mimo jiné praví: „*Prosíme boží všemohoucnost, by dotčeného Ludvíka nesmyslnost zahanbila, hrdost ponížila, jej mocnou pravicí svou porazila a do rukou nepřátel jeho vydala! Ať padne v úkladnou síť! Proklat budiž příchod i odchod jeho! Pane, potrestej ho šílenstvím, slepotou a zběsilostí! Pomsta boží i sv. apoštolů Petra a Pavla, jichž svatou církev potlačiti se opovážil a opovažuje, stíhej ho na tomto i na onom světě! Celá země ozbroj se proti němu! Propasť rozevři se před ním a pohlť ho za živa! Jmeno jeho prvým kolenem vyhyň, památka jeho mezi lidmi zmiz! Živly veškeré buďte proti němu, dům jeho spustni; dítky jeho buďtež z něho vypuzeny a před očima otce svého nepřítelem utraceny!*“

Tak mluvívali papežové k císařům římským! Bula tato účinkovala strašně na lid obecný.

Kurfirštům odporučil papež Karla zvláštním listem dne 24. dubna 1346, v němž jej nazývá

mužem „*zbožným, věřícím, katolickým a chrabrým; princem, jejž nejvyšší všemi ctnostmi obmyslil a kterýž přízně a podpory papežské úplně hoden jest.*“

Arcibiskup Gerlach položil novou volbu ku dni 11. července r. 1346 do *Reuse.*

K volbě té dostavili se kurfirštové Rudolf vévoda saský; Valdemar, arcibiskup z Kolína nad Rýnem; Balduin, arcibiskup trýrský, strýc krále Jana; pak král Jan co kurfiršt český; však kurfirštové Ludvík, markrabí braniborský a falckrabí Ruprecht, přívrženci Ludvíkovi se nedostavili.

Kurfiršty kolínského a saského král Jan velkými sliby a ještě většími penězi pro volbu Karla získal. *)

Nejprvé usnesli se přítomní kurfirštové o sesazení Ludvíka s důstojenství císaře římskoněmeckého a *zvolili* pak *Karla příštím císařem římským.*

Arnošt z Pardubic v čele skvělého poselství zvěstoval papeži Klimentovi VI. vítězství Karlovo.

Císař Ludvík spojil se proti nepřátelům svým s králem anglickým Edvardem III., kterýž proti papežovu přívrženci Filipovi z Valois do pole vtrhl. V osudné bitvě u *Kreščaku* (téhož roku dne 26. srpna) v té době teprv 50 let starý, ale již úplně slepý král Jan rekovně bojoval. Tuše neblahý výsledek boje, vrhl se v nejkrutější šeč s výkřikem: „*Toho bohdá nebude, aby král český z boje utíkal!*“ a tak co hrdina dokonal.

Karel byl v této bitvě vícekráte raněn.

Dne 26. listopadu téhož roku byl Karel

*) Kupování hlasův kurfirštů německých při volbě vešlo v obyčej; tak koupil Richard, král římský, hlas kurfiršta kolínského za 12000 hřiven a jiné hlasy kupoval po 8000 hřivnách. Tak dělo se téměř při každé volbě císaře.

v *Bonnu* Walramem, arcibiskupem z Kolína na Rýně u přítomnosti kurfirštův trýrského a mohučského, pak biskupův lutyšského, metského, minsterského na *krále římského korunován.*

Ludvík Bavorský s Colem di Rienziem, o němž níže zevrubně promluvíme, počal panství papežovo v Římě povážlivě ohrožovati. Proti těmto nepřátelům spojil se Kliment VI. s Karlem a s Milánskými. Aby nebyl na cestě poznán a obtěžován, vypravil se Karel za kupce přestrojen toliko s třemi průvodčími r. 1347 do Tyrol na pomoc bratru svému, jehož panství nepřátelé Lucemburkův vždy více podrývali.

V *Trientu* ujednal Karel s plnomocníkem papežským *Geraldem z Magnacoa*, v jehož ruce byl také r. 1346 na aviňonskou smlouvu přísahal, a s posly korunního prince francouzského Jana podrobné úmluvy proti *Rienzimu a Ludvíkovi Bavorskému* (dne 7. května 1347).

Karel dobyl *Feltri* a *Belluno* i *Meran*, zničil *Bolzano*, spustošil mnohé državy ghibelinův, a vypudil vojsko bavorské z Tyrol. Za nedlouho však se přesvědčil, že tato, jinak bez značných obtíží dobytá místa toliko velikou mocí a nemalým nákladem trvale udržeti může.

Nedostávalo se však peněz k další výpravě válečné, protože král Jan veškeré poklady a důchody státní úplně byl vyčerpal, proto Karel dobyté državy a statky tyrolské Viscontiům a vladařům kararským za velké půjčky zastavil a do Čech se vrátil.

Na *krále českého* byl Karel s manželkou svou Blankou dle nového řádu korunovačního, jejž byl sám sestavil, v 31. roce věku svého arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, u přítomnosti pěti arcibiskupův, desíti vévodův a nejčelnějšího panstva

českého, *dne 3. září r. 1347 korunován. Metropolita český korunoval to poprvé krále.*

Při nastoupení vlády učinil Karel provolání k národu, v němž mimo jiné prohlašuje:

„Nastupujíce z milosti boží na trůn přejeme si jen, by v zemích našich *kázeň a svoboda, úplná bezpečnost, pokoj a mír, blahobyt všeobecný stále kvetl a panoval: — to pak zajisté bude, když se každému bude díti po právu.*“

Zásady tyto byly základem veškerého podnikání Karlova.

VI.

(Karlova výprava ku korunování do Říma r. 1354—1355.)

Vlaši doufali vždy v pomoc císaře Karla. Tak opět r. 1352 *Siena*, *Peruggia* a *Florencie* prosila Karla za pomoc proti Viscontiům, a když je Karel pouhými sliby odbyl, vyslala tato města věhlasného tehdáž spisovatele Giovannia *Boccaccia*, s nímž si i Karel IV. později dopisoval, k Ludvíkovi Bavorskému, s kterýmž však se o pomoc vzájemně shodnouti nemohla. Na to uzavřel Karel svým místokancléřem s oněmi městy smlouvu o pomoc. Dle této úmluvy měl Karel téhož roku s 3000 jezdci proti Viscontiům do Vlach vtrhnouti, města toskánská měla též 3000 jezdců do pole vypraviti a Karlovi, jak do Vogleje přitrhne, na útraty válečné 210.000 zlatníků vyplatiti. Mimo to se Karel zavázal, že po korunování svém na císaře římského v Římě državy a svobody oněch měst uzná a potvrdí; že Florencii ústavu republikánskou ponechá, jen že volený vladař bude jmín náměstkem císaře římského.

Důležitá podniknutí Karlova v Německu tuto

smluvenou výpravu do Vlach r. 1352 překazila. Teprv po smrti příznivce svého, papeže Klimenta VI., (zemř. dne 1. pros. 1352) když byl i Ludvík Bavorský smrtí sešel (zemř. dne 11. října r. 1347) vypravil se Karel ke korunování do Říma beze všech záměrův politických a výbojných toliko v průvodu 300 jezdcův a nejčelnějšího panstva českého Norimberkem, Řeznem a Solnohradem.

Dne 14. října 1354 přibyla výprava Karlova do Videmu na hranicích italských.

Po smlouvě aviňonské vypravil Karel z Videmu mindenského biskupa *Dětřicha z Kugelweitu* do Aviňonu k papeži Inocencovi IV., aby výpravu korunovační dvoru papežovu ohlásil a aby papeže požádal za vyslání dvou legátův ku korunování do Říma.

Té doby vládl arcibiskup Giovanni Visconti, nejmocnější současný tyran vlaský, netoliko Milánu, ale i Janovu, Parmě, Piacence, Bononii, Lodi, Cremoně, Brescii, Tortoně, Asti, Alexandrii, Comu, Novaře, Vercelli, Bergamu a mnohým državám v Piemontu.

S tímto mocným velmožem Benátští, Veronští a j. byli v stálém boji a zvláštními posly proti němu o pomoc u Karla IV. již v Praze se ucházeli.

Florencie, která Luccae vládla, byla v té době mocnou republikou.

V Římě bylo pusté bezvládí; loupeže a zločiny všeho druhu páchány tam veřejně a beztrestně. Než Karel přibyl do Vlach, zemřel arcibiskup Giovanni Visconti, a mnozí tvrdí, že teprv smrt tohoto mocného nepřítele Karlova výpravu do Říma urychlila. Synovcové Giovanniovi a sice prostopášný hýřil *Matteo*, divoký a krutý *Barnabo* a moudrý i učený *Galeazzo*, rozdělili se o državy Viscontiův.

Di Rienzi, jenž měl v Římě pokoj a pořádek zjednati, byl dne 8. září r. 1354 zavražděn. Za takových poměrů táhl Karel do Vlach. Karel navštívil nevlastního bratra svého Mikuláše Lucemburského, jejž byl r. 1351 patriarchem voglejským jmenoval.

Dne 1. listopadu 1354 uvítali Karla v *Basanu* náměstek padovský *František z Carraria* a jiní mocní šlechticové vlaští, kteří jej *Citadellou* a *Villaroduli* do *Padovy* doprovodili.

V *Padově* byl Karel slavně uvítán a v paláci Carrariův mu šlechta a biskupové vlaští po šest dnů holdovali. Za svého pobytu v Padově pasoval Karel IV. *Jakobina* Carraria na rytíře (6. listopadu téhož roku.)

Dne 7. listopadu ubíral se Karel z Padovy do *Monfelice*, 8. listopadu do *Legnanoa*, kde jej vladař veronský a vicenzský *Canis della Scalla* uvítal a pak do *Mantovy* doprovodil. Také v Mantově byl Karel s velikou poctou co pán a vladař uvítán.

Chladný a jinak vypočítavý Karel, jejž ani nejnadšenější současný vlastenec vlaský *Francesco Petrarka*, ani nejčelnější a jinak praktičtí guelfové k opětnému boji za sjednocení Italie pod žezlem římského císaře neuchvátili, byl tímto skvělým uvítáním v Italii ze střízlivé rozvahy vyrušen a vyslal již z Mantovy posly o pomoc válečnou, která by královnu Annu do Vlach provodila, a vešel v bližší přátelství s jednotou měst proti Viscontiům spojených. Chytří Viscontiové tušíce nebezpečí a jsouce rekovnosti vojův českých pamětlivi, vypravili ku Karlovi do Mantovy posly a podrobili se vládě jeho toliko pod tou výminkou, že je v Miláně svými vikáři ustanoví.

Karel chtěl se dát v Monze železnou koru-

nou lombardskou na království lombardské korunovat a patriarchové voglejský, cařihradský a gradský byli k vykonání obřadu toho splnomocněni. Viscontiové, zvěděvše o tomto úmyslu Karlově, přemluvili jej, aby se dal korunovati v Miláně, a slíbili, že veškeré útraty korunování (60.000 zlatých) sami zaplatí.

V Mantově podrobila se Karlovi *Pisa*, kteráž na útraty korunování v Římě 60.000 zlatými přispěla. Za to Karel svobody pisanské obnovil a potvrdil. Ku dvoru Karlovu v Mantově přibyl Karlův aviňonský posel, biskup mindenský i přinesl Karlovi velmi příznivý list papeže Inocence, kterýmž tento ohlašuje, že legáty své do Říma ku korunování vyšle a hluboce toho želí, že sám slavný obřad ten vykonati nemůže.

V *Mantově* propůjčil Karel velmožům vlaským drahně lén a uděloval městům hojné svobody i výsady, čímž vyprázdněné pokladny své opět naplnil.

Z Mantovy vypravil se Karel ku korunování do Milána (31. prosince téhož roku). Na hranicích *cremonských*, když průvod Karlův řeku Oglio přešel, pasoval Karel Francesca Carraria na rytíře svaté římské říše; rytíři z průvodu Karlova připnuli Carrariovi rytířské ostruhy, začež jim Carrario nejlepší své ohaře daroval.

V území Viscontiův byl Karel všude, kudy se ubíral, okázale vítán a královsky hostěn. Tak v *Lodi* vyjel Karlovu průvodu učený *Galleazzo Visconti* s 5000 jezdci v ústrety, v *Chiaravalle*, kde rekové čeští z výpravy Vladislava II. a Vilemina z krve králův českých prachnivějí, byly slavné hody, a *Barnabo Visconti* daroval Karlovi 33 skvostně zuzděných komoňů. Do *Milána* vtáhl Karel slavně dne 4. ledna r. 1355. Viscontiové

všemožně se přičinili, aby Karla o své moci šálili. Tak oděli dělníky a j. do vojenských šatův a oddělení ta před Karlem vícekráte defilovati nechávali, aby se zdálo, že jest pravda, jak Karlovi namlouvali, že vydržují stále 6000 jezdců a 10.000 vojínův pěších.

O korunování v chrámě sv. Ambrože v den tří králů (5. ledna 1355) pasoval Karel nedospělé synky Viscontiův, Giovannia a Marca, jakož i syny jiných šlechticů na rytíře.

Dále sjednal Karel smír mezi jednotou měst lombardských a mezi Viscontiemi.

Z Milána provodili Viscontiové Karla přes *Piacenzu do Pisy*, kamž v neděli v den 18. ledna 1355 přibyl.

V *Pise* uvítal Karla arcibiskup s veškerou šlechtou; zástupcové města odevzdali Karlovi klíče bran a vzavše koně králova za uzdu vedli Karla pod skvostnými nebesy k hlavnímu chrámu, kde Karel sestoupil, aby v chrámu, při němž děd jeho Jindřich VII. pochován jest, pobožnost svou vykonal.

Laskavost i vlídnou prostomilost Karlovu, jakož i jednoduchost oděvu jeho Pisanští všeobecně obdivovali. V Pise ubytován Karel v paláci Gambacurtův.

K násilnému obratu čelící spory o vládu v Pise Karel moudrou radou vyrovnal. Obec zvolila 24 členův, kteří měli jmenem královým v Pise vládnouti. Karel vykonanou volbu potvrdil a celou obec k sjednocení a ku svornosti napomínal. (23. ledna.)

V Pise udělil Karel *Vellano* v léno *Garconiovi z Piscia* a potvrdil *Azzoa* a *Bedřicha Malaspina* v držení jejich území.

Poslové *florenčští*, *sienští*, *peruggijští*, *arezz-*

ští, *volteršti*, *luccští* a j. před Karla předstoupivše chtěli mu nohy líbati. Karel pocty této odmítnuv velmi milostivě je přijal. Poslové ti slibovali sice Karlovi poddanost svých měst, avšak kladli podmínky, jež Karel zamítl. V Pise také *král Ludvík sicilský* a králova *Johana* biskupem *Bertrandem aptenským* Karlovi co císaři římskému holdovali a od něho hrabství *Forcalquier Provence* a *Piemont* v léno přijali. *Carettoům* udělil Karel 2. února téhož roku markrabství savojské v léno.

Dne 8. února 1355 přitáhla válečná moc česká, 5000 rytířův, v průvodu královéi *Anny Svidnické*, tehdáž 16 let staré, do Pisy. Společnicí mladistvé královny byla na této cestě učená Vlaška paní *Blancchettiová*.

I králová byla na cestě Italií, zejmena pak v *Padově*, v *Mantově* a j. slavně uvítána.

Mužstvo české zachovalo po celé tažení vzornou kázeň, čímž si získalo obecné náklonnosti. Mimo *Arnošta z Pardubic* a biskupy *Jana Očka z Vlašimi* a *Jana ze Středy* přibyli do Pisy i *Čeněk z Lippé*, *Pešek z Janovic*, strýc královéi *Bolek Svidnický*, *Jindřich z Hradce*, *Theobald z Rožmberka* a téměř všickni nejčelnější šlechticové čeští.

Obec pražská vypravila k válečné moci Karlově 100, měšťan Mikuláš Rotlév pak 120 skvostně oděných a vší spíží opatřených jezdců na vlastní náklad.

Dne 13. února 1355 zajel Karel z Pisy do *Luccy*, napomínal Lucké, aby s Pisanskými v dobrém přátelství se snášeli; ustanovil *Pisu* říšským správcem v Luccae. *Sienna*, *Volterra* a *Sanminiato* slíbily a přísahaly Karlovi poslušnost 1. března 1355, z čehož měl Karel takovou radost, že posly měst těch „*objímal a líbal.*“

S posly florencskými ani při novém jednání

konečné úmluvy uzavřeny nebyly, a rozhorlený Karel před posly florencskými přísahal tvrdošijně Florencii zhoubu. Poslové florencští, uleknuvše se hrozeb těchto a vidouce nezbytí, se slzami v očích u přítomnosti všech dvořanů Karlových poddanost slíbili a svrchovanost Karlovu uznali. Karel zrušil klatbu, jíž byl děd jeho Jindřich VII. na Florencii uvalil, obnovil a uznal svobody i starobylou ústavu florencskou, ale vyhradil si, že gonfalonier práva (della giustitia) má býti příště náměstkem císařským nazýván a slíbil, že Florencii k Římu nepřivtělí, složí-li Florencští 100.000 dukátů výkupného.

Florencští netoliko obnos tento odvedli, ale také řádné odvádění dávek říšských slavně přislíbili.

Za hlaholů zvonů smlouva tato, kterouž byla hrdá Florencie pokořena, v neděli ve Florencii obecně prohlášena; občané želíce potají pozbyté samostatnosti a neodvislosti své truchlivé slavnosti té se neúčastnili.

Pokoření Florencie jest největší výsledek vlivu Karlova v Italii. Tak uznala platně téměř veškerá Italie svrchovanost Karla co císaře římského, dříve ještě než byl skutečně korunován.

Z Pisy vytáhl Karel do *Volterry* dne 22. břez.; 10.000 Vlachů přidružilo se k průvodu královu.

Den na to minul velkolepý průvod ten *Sanminiato* a u večer vešel do *Sieny*.

Za pobytu Karlova v *Sieně* zbouřil se lid proti vládě městské, neoblíbené úřadníky vypudil a Karla za ustanovení nové vlády žádal. Karel svolal dne 25. března náčelníky hnutí tohoto: Tolomeie, Malavottia, Piccolominia, Saracinia a j., pak obec, která Karlovi opět poddanost a věrnost přísahala. Karel zrušil dosavadní ústavu sienskou,

úřadníky městské sesadil, veškerý lid v tré stavův rozdělil, pro každý stav zvláštního hejtmana jmenoval a Arnošta z Pardubic, jemuž tré radův přidal, ustanovil svým náměstkem v Sieně.

Tak zjednán v městě pořádek. V Sieně složili Florencští Karlovi (30. dubna) 30.000 dukátů a vypravili s králem do Říma 200 skvostně oděných mužův, jež Karel, aby milost a důvěru svou Florencským ukázal, k své stráži tělesní přivtělil.

Také *Arezzo* v Sieně Karlovi se poddalo a 5000 zlatníků, jakož i roční berní 400 zlatníků odvedlo.

Kardinálové *Petr*, biskup ostijský a *Aegidius d'Albornoz*, kteří korunování v Římě co papežští legátové vykonati měli, přibyli ku dvoru Karlovu ještě v Sieně.

Po těchto událostech vypravil se konečně Karel s velkolepým průvodem svým do *Říma* a ve středu před velikonocí v den 1. dubna 1355 rozbilo vojsko Karlovo před branou del Populo u Říma své stany. Karel ubytoval se v klášteře sv. Vavřince před branou a vešel v rouchu poutnickém soukromě do věčného města, navštěvoval kajícně veškerá posvátná místa po tři dny a teprv v sobotu ve Vatikánu příchod svůj ke korunování ohlásil.

O božím hodu velikonočním (5. dubna) vtáhl Karel u slavném průvodu do Říma.

Český voj Karlův rozdělen byl v čety, v jichž čele čelní šlechticové se svými prapory do Říma vtáhli.

V čele první čety jel patriarcha voglejský *Mikuláš* co zástupce rodu Lucemburského, za ním *Arnošt z Pardubic*, biskupové *olomucký* a *litomyšlský* i *augšpurský*, pak pánové čeští *Čeněk*

z Lippé, Pešek z Janovic, Jindřich z Hradce, Theobald Švihovský z Riesemburka, Heimann z Dubé, Beneš z Kolovrat, Jan Zajíc z Hasenburka, Hašek ze Zvířetic, Bušek z Vilhartic, Protiva Černín, Jan z Vartemberka, Bohuš z Pardubic, Mikuláš z Landštejna, Matyáš z Klinštejna, Jaroš z Řičan, Jiří Kaplíř ze Sulevic, Jaroš Kapoun ze Svojkova, Beneš Lomnický z Náměstí, Bohuslav z Víčkova, Václav ze Švábenic, Bočko z Kunštátu a j., každý v čele skvělé čety jízdy.

U brány veškeré kněžstvo římské Karla slavně uvítalo; hejtman římský nesl před Karlem meč a komorníci rozhazovali peníze mezi lid. U basiliky sv. Petra očekávali Karla papežští legáti. Po starém zvyku podal Karel kus zlata pro papeže Inocencia kardinálům, kteří Karla objímali. Na to uveden s manželkou svou k oltáři panny Marie u věži, kde přísahal, „*že papeže i církev svatou vždy ctíti, chrániti i brániti bude.*" Zde obnovil také císařskou přísahu, již byl hned po volení na krále římského papeži poslancem svým Arnoštem z Pardubic v Aviňonu složil.

O slavné mši oděl se Karel v kapli rouchem císařským a daroval obyčejný oděv svůj komořím papežským. Byv na to u oltáře sv. Mauricia na císaře římského pomazán a u hlavního oltáře pak po epištole římskou korunou korunován přijal z rukou kardinála říšské jablko a žezlo. Po evangeliu složil Karel korunu i císařský plášť, obětoval u oltáře opět kus zlata a přijal svátost oltářní.

Týmž způsobem byla i královna Anna korunována.

Korunou římskou udělovalo a posvěcovalo papežství ze svrchované své moci voleným císařům římským moc i právo k ovládání celého světa.

Korunování na císaře římského bylo tudíž v středověku vlastně vypovězením války veškerým státům pod žezlem korunovaného císaře nesjednoceným, jakož i *utvrzením spolku neobmezeného vladaře duchovního, papeže, s neobmezeným vladařem světským, císařem římským.*

V sjednocení těchto dvou velmocí spočívá základ vývoje dějův a běd středověkých.

Vedle obrovského přízraku všemohoucího, té doby ještě omylného papežství, zjevuje se krvavý přízrak všemohoucnosti Karlem Velikým z hrobu vzkříšeného římského césarství!

Po korunování v plných ornátech a s korunami na hlavách ubírali se korunovaní manželé královští v čele skvělého průvodu přes andělský most na Kapitol a do Lateranu, kde byly slavně odbývány korunovační hody, při nichž hodnostové říšští koňmo přisluhovali. O korunování svém v Římě Karel 1500 rytířů pasoval. Po hodech korunovačních zpravil Karel císaře řeckého o vykonaném korunování.

Při velké této slavnosti nebyl pokoj a pořádek v rozháraném Římě nižádnou výtržností porušen.

Doubravius vypravuje, že poselství Římanův v den korunování Karla prosilo, by se buď vlády v Římě ujal aneb aby svobody Říma uznal a potvrdil. Karel na to Římanům přísně rozkázal, by povinností svých ku trůnu papežskému přísně šetřili a papeži věrnými zůstali. Z jiných pramenův však vypravování toto dotvrzeno není.

Na žádost kardinálův d' Albornozze a Bertranda vyslal Karel vojsko své proti Janu Malatestovi i proti jiným nepřátelům papežovým; přenocovav pak v klášteře sv. Vavřince navštívil následujícího dne velkolepé vodopády v rozkošném Tivoli u Říma a nastoupil opět cestu do Čech.

Již dne 19. dubna téhož roku přitáhl Karlův průvod do *Sieny*. Arnošt z Pardubic složil důstojenství náměstka císařova v Sieně; nástupcem jeho stal se *Mikuláš patriarcha voglejský*, jemuž Karel nařídil, aby každého měštěnína sienského, jenž by za to žádal, na rytíře pasoval. K nemalé radosti obce bylo v Sieně ještě téhož večera 34 nových rytířů.

V Sieně složili Florencští Karlovi 30.000 zlatníků. Čeněk z Lippé, jejž Karel ze Sieny do Florencie vypravil, byl Florencskými s velikou poctou uvítán a v paláci arcibiskupském ubytován. Čeňkovi z Lippé složili Florencští 17.000 zlatníků, nejspíše na výplatu vojska.

V Sieně pobádali opět ghibelinové Karla k rozhodným činům ku sjednocení Italie, avšak Karel veškerá tato nabídnutí chladně odmítal, připomínaje, „*že hájením zájmův cizích mír obecný rušiti nebude.*“

Nerozhodnou smířlivostí svou Karel ani guelfy ani ghibelliny nespokojil, ale také je proti sobě rozhodně nepopudil. Obě tyto strany chovaly se ku Karlovi vlídně a uctivě, uznávajíce dobrovolně a bez odporu svrchovanost jeho co korunovaného císaře římského, platily uložené berně a tituly, důstojenství i léna kupovaly. Tolikerým projevováním přízně a náklonnosti opojen počal Karel Vlachům úplně důvěřovati; aby pak výdajův výpravy korunovační ubylo, rozpustil u Sieny velkou část vojska svého a vypravil je do Čech, sám pak toliko v průvodu 1200 jezdců do *Pisy* se obrátil. (8. května.)

Té doby přeli se v Pise o vládu Bergoliniové a Raspantiové. V čele oněch stál mocný rod Gambacurtův. Smír, jejž byl Karel na cestě do Říma v Pise sjednal, dlouho netrval; hněv a zášť

obou stran, jež byl v městě zbavil vlády, obratily se proti Karlovi a přívrženci obou stran spikli se proti císaři.

Francesco Gambacurta uvítal Karla s posly pisánskými v S. Miniato a provodil jej do Pisy. V Pise žádal *Malatesta* Karla za smír s papežem, uznal svrchovanost papeže, jemuž veškeré statky, jež měl neprávně v držení, vydal a zavázal se legátovi papežskému, že bude papežské stolici odvádět roční poplatek 6000 zlatníků. (8. května.) Neapolský vyslanec *Acciajoli* tu marně o válečnou pomoc králi neapolskému s Karlem vyjednával.

Spiknutí proti Karlovi zosnované vypuklo dne 25. května v noci zapálením radnice, v níž byl Karel ubytován. Lid, jemuž spiklenci namluvili, že radnici, v níž byla veškerá zbroj Pisanských složena, rozkázal Karel proto zapálit, aby Pisanští nemajíce zbraně nemohli proti Florencským válčiti, srotil se a ohrožoval i císaře, kterýž s manželkou svou u biskupa Jana Očka z Vlašimi, blíže hlavního chrámu meškal.

Na mostě přes Arno bránili spiklenci přechod Čechům, kteří na obranu krále svého k radnici spěchali. V této nad míru krvavé seči padlo 150 Čechův.

„Zdráv buď lid pisanský, císař zhyň!“ hřímal rozkacený lid, vrhaje se v ohromné přesile na hlouček rytířův českých, kteří jako lvové se bráníce rozbouřenými davy krvavou cestu k císaři si prosekali.

Jindřich z Hradce, *Beneš Kolovrat*, *Čeněk z Lippé*, *Jiří ze Sulevic*, *Bušek z Hodkova*, *Zdeněk z Lomnice*, *Maršík z Habřinky*, *Smil z Doubravice*, *Zibřid Březovský*, *Jaroš ze Svojkova* a jiní rytířové v krutém a nestejném boji tom vykonali divy udatenství.

Z Pisanských zůstali při Karlovi v této bouři toliko *Pafetta z Monte Scudaio* a *Ludvík z Roccy*.

Po potlačení zpoury byly domy zrádcův spáleny a zbořeny. Sedm náčelníků spiknutí: *Francescino*, *Lotto a Bartolomeo de Gambacurta*, *Cecco Cinquini*, *Nieri Papa*, *Ugo de Guitto* a *Giovanni della Brache* bylo na náměstí degli Anziani po nálezu k tomuto soudu do Pisy povolaného sudího arezzského *Melína Tolentínského* dne 26. května odpraveno a Pise uložena pokuta 13.000 zlatníků. Chrabrý biskup augšpurský ustanoven pak císařským vikářem v Pise.

Zradou Pisanských ustrašená králová radila k rychlému návratu do Čech. Dne 11. června opustil Karel Pisu a táhl do *Pietrasanty*, kdež drahně obrancův svých na rytíře pasoval a bohatě obdařil. Té doby doplatili i Florenčtí smluvenou daň 100.000 zlatníků, začež Karel svobody a državy Florencie zlatou bulou potvrdil a když také Pisanští uloženou pokutu složili, vydal jim Karel list milosti a veškeré, spiklencům sebrané statky obci postoupil.

Na cestě ku hranicím italským daroval Karel *Belluno* a *Feltri* patriarchovi voglejskému a veškeré vítací slavnosti zakázal. Po událostech pisanských byla hrůza před Čechy v Italii tak veliká, že na příklad Cremonští zvláštními posly Karla prosili, aby vojsko české na zpátečním tažení městem Cremonou nevedl.

Do Řezna přibyl Karel již dne 1. července a odebral se do Čech Norimberkem. Dne 15. srpna téhož roku vítala Praha prvního svého krále, kterýž jsa rodem i duchem Čech, byl na císaře římského korunován.

Výprava Karlova ke korunování do Říma podniknutá, kterouž zejmena v Italii různí stran-

níci také co nejrůzněji posuzovali a vykládali, trvala téměř celý rok.

R. 1360 vznesli Viscontiové rozhodnutí sporu svého s Janem markrabětem Montferratským o Pavii, Asti a Coni zvláštním poselstvím na císaře Karla, a tento v Rothenburku rozhodl, že Asti a Coni Viscontiům, Pavia pak Montferratům po právu náleží. Zdislav z Weitmile byl s nálezem tímto co posel císařský do Italie vypraven. Když pak markrabě Monferratský s tímto císařským nálezem nebyl spokojen, ustanovil Karel i v Pavii Viscontie svými vikáři a poslance Viscontiův Petra Faxobivia i potomstvo jeho sprostil všech dávek a břemen říšských.

Karel vynikajícím mužům vlaským vždy drahně milostí udílel. Tak mimo jiné r. 1363 *Mikuláše* a *Františka Albertini de Prato* (jichž předkové císaři Jindřichovi VII. ve Vlaších věrně sloužili a jejichž otec Fencius byl dvorním radou Karlovým), když byli Florencskými pronásledováni, Karel nejen milostivě přijal a tajnými písaři svými je učinil, nýbrž je také zplnomocnil, aby se statkův florencských, kde budou moci, zmocnili a dříve jich nepropouštěli, dokud jim Florenčští bezprávně odňaté statky jejich opět nevydají. Právě tak jako byl Fenciovi de Prato r. 1359 z výplatného Florencie ročně 200 zlatníků vypláceti dával, postoupil Karel i oběma jeho synům a sice do jejich smrti 400 zlatníků ročně z výplatného města Pistoria. Rozsudek Florencských, kterýmž byl Fencius de Prato k smrti odsouzen, Karel zrušil a propůjčiv Fenciovým potomkům občanské právo v římské říši učinil je hrabaty císařského paláce.

VII.

(Karel IV. provází papeže Urbana do Říma V. r. 1368.)

Karel IV., meškaje roku 1365 u dvora papežského v Aviňoně, přemlouval papeže Urbana V. k návratu do Říma, kde stále hroznější výstřednosti páchány. Ale teprvé, když císař Karel papeži slíbil, že jej do Říma válečnou mocí provodí, vyslyšel papež prosby Karlovy a k návratu do Říma svolil.

Sněm říšský výpravu říšskou s papežem Urbanem V. v září 1366 schválil a ustanovil vévodu Václava lucemburského a brabantského za nepřítomnosti císařovy v říši císařským vikářem.

Kardinálové francouzští marně přesídlení papeže do Říma odporovali, přemlouvajíce naléhavě Karla i Urbana V. k podniknutí války křižácké. V den 30. dubna 1367 opustil papež Aviňon, odebral se Marsilií do Janova, pak do Livorna a do Corneta, kam dne 4. června téhož roku přibyl.

Z Corneta provodil papeže statečný kardinál d' Albornoz do Viterba, kde čekali na příchod Karlův.

Vojsko Karlovo vypravilo se teprv dne 2. dubna 1368 z Prahy. Vůdcové výpravy té byli *Petr z Michalovic*, hrabě *Jindřich Goricský* a *arcibiskup solnohradský*.

Karel cestoval za vojskem svým *Vídní* a *Tyrolskem*. V Italii říšská moc válečná vzrostla na 40.000 mužů.

Viscontiové měli v té době mnohé statky papežské neoprávněně v držení; proto spojili se s della Scaly k obraně proti výpravě říšské a u Mantovy se opevnili.

Karel zůstavil u *Mantovy* proti Viscontiům

5000 mužů, sám pak dobyl *Verony* a *Galeazzoa Viscontia* porazil.

V *Modeně* byl Karel slavně uvítán. Přičiněním vévodův bavorských Štěpána a Bedřicha, jakož i Viscontiům nakloněného Petrarky, s nímž byl Karel, jak později ukážeme, po drahnou dobu v důvěrném styku, uzavřen dne 27. srpna 1368 smír mezi císařem a Viscontiemi.

Viscontiové zavázali se, že nebudou budoucně proti papeži žádných spolků uzavírati, že papeži dluh 712.000 zlatníků odpustí, a k průvodu císařovu, kdykoliv tento do Vlach přibude, sto zbrojnošů nákladem vlastním vypraví. Za to Karel Visconty i della Scaly v državách jejich potvrdil.

V Modeně holdovala Karlovi města *Janov, Lucca, Pisa* a *Savona*.

Král cyperský tehdáž Karla marně ku křižáckému tažení do Palestýny přemlouval; chladný Karel i tomuto pokušení mužně odolal.

Když došla smutná zvěst o úmrtí Karlova tchána Bolka Svidnického (zem. 28 července 1368), ustanovil Karel Jana Očka z Vlašimi správcem držav Bolkových, ke koruně české připadlých.

Z Modeny táhl Karel do *Luccy*, pak *Pisou* a *Sienou* do *Viterba*, kde se s papežem dne 17. října setkal.

K nemalé škodě papežského dvoru zemřel mezi tím (24. srpna 1367) kardinál d'Albornoz, jenž byl duší papežské vlády.

Čím smutnější byly v té době poměry v rozervaném státu papežském v Římě, tím citelnější byla ztráta věhlasného tohoto státníka.

Karel táhl před papežem do *Říma* a dne 21. října papeže u bran věčného města slavně uvítal.

U mostu andělského slezl Karel s koně a uchopiv papežova bělouše za uzdu, vedl jej po-

korně až k basilice sv. Petra. Nedlouho na to přibyla i císařová Alžběta do Říma.

Při slavné mši v den všech svatých přisluhoval Karel papeži místo diakona. O této mši pomazal kardinál ostijský Alžbětu na císařovnu a papež sám ji korunou císařskou korunoval.

Za tohoto pobytu v Římě sídlel Karel s dvorem svým ve Vatikánu a teprv o vánocích vypravil se nazpět do *Sieny*.

Ukládáním velkých berní na vydržování válečné moci své způsobil Karel ve Vlaších velkou nevoli a povážlivé jitření. V Sieně zbouřil se lid proti Karlovi a v radnici Karla obklíčil (18. ledna 1369). Karel vida u velikém nebezpečí tom nezbytí schválil mnohé podstatné změny šlechtického čili stavovského zřízení obecného a šlechtu porazil.

V těchto zápasech padlo 400 vojínův císařských, Sienským pak uložena pokuta 20000 zlatníků.

Dne 28. ledna téhož roku táhl Karel ze Sieny do *Luccae*, kde téměř půl leta zůstal. Luccu vybavil Karel na vždy z nadvlády pisanské a zavedl tam ústavu, která po drahné věky trvala. Z Luccy vyslal Karel na pomoc papeži proti loupeživým rotám část svého vojska, kteréž odbojníky u Rieti dne 15. června r. 1369 porazilo a rozprášilo.

V Luccae vydal Karel základní listinu slavného druhdy kláštera na *Ojvinu* u Žitavy nedaleko pomezí českého. V Luccae mimo to Karel stará práva markrabí Montferratských potvrdil; pány z rodu Flescoův na falckrabí Lateranu povýšil a šlechticům de Scarambis mocí císařskou jich statky v léno dal.

Když pak Karel zvěděl o spolku vévod bavorských, s králem uherským a polským ujednaném, ustanovil kardinála Guidona, hraběte bonon-

ského, generálním vikářem svým v Toskáně, a odebral se v srpnu 1369 z Vlach Bononií, Ferrarou a Videmem do Čech.

Mír v Italii však dlouho netrval. Papež Urban nemoha v Římě ani pomocí cizích vladařův pořádek zjednati a udržeti, navrátil se již r. 1370 opět do Aviňonu.

Důvěrné styky papežův s Lucemburky trvaly dále. Tak hlavně vlivem papeže Řehoře XI. zvolen dne 10. června 1376 králevič *Václav* ve Frankfurtě nad Mohanem králem římským a byl pak arcibiskupem z Kolína nad Rýnem v Cáchách s manželkou svou Johanou Bavorskou dne 6. července korunován. R. 1377 vyslal Karel děkana kapituly vyšehradské Konráda Veselu do Říma, aby u papeže Řehoře IX., jemuž 40.000 dukátů daroval, vymohl uznání volby Václava králem.

Po smrti papeže Řehoře XI. (zem. r. 1378) vznikl k velkému žalu Karlovu v církvi veliký rozkol. Mnozí kardinálové římští nově zvoleného papeže Urbana VI., kterýž se byl opět v Římě usadil, neuznávali. Proto zvolili (20. září 1378) protipapežem Klimenta VII., kterýž sídlil v Aviňoně.

O vyrovnání neblahé této roztržky přičiňovali se papežové Mikuláš V., Pavel II., Alexandr VI. a Julius II. na mnoze ne bez úspěchu, poněvadž se žádných prostředků neštítili; ale roztržka ta trvala přece až do r. 1417, kdy na sněmu kostnickém zvolen byl papež Martin V. z rodu římských Colonův.

Nedlouho před svou smrtí projevil Karel IV. nad osudným a neblahým sporem v církvi, kterýmž byla důstojnost a vážnost papežův tak hluboce klesla, zvláštním poselstvím ku knížatům křesťanským žal a lítost svou.

Část druhá.

I.

(Povaha působení Karlova.)

Styky Karlovy s Vlachy, jakož i výpravy jeho do Italie vykládají a posuzují se různě. Mnozí prohlašují chování a činnost Karlovu ve Vlaších za „potupnou komedii politickou“, zejmena tak praví současník Karlův, florencský dějepisec Matteo Villani a jiní Vlaši i Němci; jiní opět se diví moudrosti a státnickému rozhledu, obezřelé mírnosti a vlídnosti Karlově, kterýž vždy nad nepřátelskými stranami ve Vlaších udržeti se dovedl. Jedni vychvalují prostomilou skromnost a pokoru; jiní posmívají se potupně nerozhodné podajnosti Karlově papežům. Odporující sobě úsudky politických stranníků guelfův a ghibelinův lze arciť snadno vysvětliti, Němci pak proti Karlovi žehrali a dosud žehrají proto, že jsa národu českému otcovsky nakloněn o rozkvět vlasti své české horlivě se staral, a nazývají jej proto *„otčimem říše německé“*. O tomto obviňování Karla praví Eneáš Sylvius: „Není-li košile sukně bližší? Co *Čech* jednal Karel chvalně.“ Avšak při této různosti náhledův a úsudkův o Karlově činnosti nelze popříti, že jest Karel IV. nejučenější císař středověký. Karel IV. mluvil a psal latinsky, francouzsky, vlasky, německy a česky; když byl za svého jedenáctiletého pobytu v cizině češtinu zapomenul, tu po návratu svém do Čech mateřčině opět velmi snadně se přiučil.

Bohosloví a vědy přírodní studoval vždy s oblibou. Vlastní životopis svůj sepsal latinsky a dal jej do češtiny přeložiti. Jest to mistrné dílo historické. Státní listiny Karlovy jsou výtečné vzory podobných spisův vůbec.

Kardinál Eneáš Sylvius píše o tomto nejpopulárnějším králi českém takto: „Byl pak Karel muž skutkův velikých, království české službou boží a náboženstvím, počestnými právy a kázní dobrých mravů velice ozdobil a zvelebil a po všem království pokoj způsobil."

Že Karel IV. proti nepřátelům svým Viscontiům, Gambacurtům a jiným vždy dosti opatrným a ostražitým nebyl, že v zájmu a na prospěch papežův bez vážných příčin v různé spory se pouštěl, a že sjednávaje s papežem Klimentem VI. smlouvu aviňonskou, dosahu a následků smlouvy této snad nedostřehl; že proti papežům vždy a ve všem důstojnost majestátu královského a císařského rozhodně neuhájil, podrobuje se téměř vždy vůli papežské: vysvětluje se jednak ryze křesťanským vychováním a přirozeně bodrou, mírumilovnou a důvěřivou povahou jeho.

V Praze vychováván byl Karel pod ochranou nejvyššího komořího, chrabrého vojevůdce Viléma Zajíce z Valdeka a z Hasenburka; v Paříži byl r. 1323 vychovatelem kralevičovým učený dvorní kaplan Jan Cara, kterýž Karla s podivuhodnou snadností latině naučil; r. 1326 navštěvoval Karel v té době vedle bononské nejslavnější universitu pařížskou, obíraje se studiemi písem svatých i bohoslovím. R. 1328 spřátelil se s Petrem Rogerem, výše již připomenutým benediktinem limonsinským, po svědectví Petrarkovu *„nejučenějším a nejvýmluvnějším Francouzem současným"*.

Petr Roger z Rosieru (nar. 1291) byl kazate-

lem a radou Filipa z Valois; byl to muž dobrotivý, přímý a šlechetný, dvořanín bystrý a nádhery milovný. Co papež Kliment VI. zastínil leskem a nádherou dvoru svého dvory všech současných vladařův a miloval vždy, ba i co papež společnost duchaplných paní.

Výmluvností svou uchvátil Roger Karla tak, že si jej Karel zvolil učitelem v státních vědách a v bohosloví a po všechny doby v důvěrném přátelství s ním trval.

U dvora francouzského prodléval Karel téměř od osmého roku věku svého a již v tomto útlém věku zasnouben s francouzskou princeznou Blankou, v té době teprv sedm let starou.

Tak vyvinula se vlivem výtečných vychovatelův kněžských zbožná a prostá povaha, náklonnost k papežům i horlivost u víře křesťanské, kterouž Karel proti prvotní základní zásadě své vlády o potřebě úplné rovnoprávnosti vyhlásil později v Čechách za víru jedině platnou. V majestátu svém (Majestas Carolina) prohlásil Karel jinověrce za kacíře a církevním soudům je vydal, ochrancům kacířův pak propadnutím statkův a vyhnáním ze země vyhrožoval atd.

Karel byl srdcem i duší horlivým katolíkem a s tohoto hlediště ryze katolického veškeré otázky politické i úkoly vladařské posuzoval a uvažoval.

Důvěrní radové Karlovi: biskup Jan z Dražic, Arnošt z Pardubic, Jan Očko z Vlašimi, jakož i jiní dvorní hodnostové, jako Albert Rankonis z Ericino, Kuneš z Třebovel, Ondřej z Dubé a j., krále svého v ušlechtilých snahách a v důležitém podnikání jeho vydatně podporovali. Bez jejich rady a pomoci Karel nic důležitého nepodnikal.

I tento vzájemný poměr k biskupům říše

zajisté podstatně přispěl k utužení ryze katolického smýšlení i jednání Karlova.

Za pokornou oddanost svou papežům, hlavně pak za to, že komoně papeže Urbana V. Římem vedl, doznal Karel velkých úsměšků a útržků; avšak událost tato byla i u Vlachů na mnoze střízlivěji posuzována. Tak na př. Coluccio Salutati, kterýž v listu Boccacciovi výpravu Karlovu do Říma popisuje, vychvaluje Karla, že si těch a podobných úsměšků nevšímá a p.

Celý život Karlův jest obraz domácnosti ryzího, prostého křesťana v středověku. V sbírání ostatkův svatých a v konání obřadův církevních, v zakládání řeholí a chrámů i nadací náboženských byl Karel tak jako v pěstování věd a umění neunavný, ba výstřední. V řádu o korunování krále českého, jejž v řeči latinské sám sepsal, a do češtiny přeložiti dal; v nařízení svém arcibiskupovi pražskému, kterak evangelium sv. Markem psané, jejž z Vlach do Čech poslal, v Praze uložiti mají; v řádu o vystavování klenotův říšských při kapli božího těla na Novém městě pražském a j. Karel veškeré církevní obřady do podrobna ustanovil, ano i průpovědi kněží i odpovědi lidu obecného přesně uvádí.

Nádherný život při dvoru francouzském i aviňonském nezůstal na Karla bez účinku. V Praze přestavěl Karel hrad královský s přepychem francouzským; věže pokryty pozlacenými deskami olověnými. Dle vzoru aviňonského paláce založen a zřízen Karlův Týn. Okázalostí a leskem králův francouzských skvěl se Karlův dvůr pražský, při němž bylo téměř neustále přes 200 magnátův říšských.

V době Karlově obnoveny v Praze dny Ota-

kara II. a Václava II., ano převýšeny leskem, protože byla Praha té doby netoliko sídlem a středem koruny české, ale i říše německé.

Velmožové němečtí, král dánský *Valdemar* (v letech 1350 a 1364), *Kazimír*, král polský (1356), *Petr*, biskup *florencský*, poselství z *Italie*, z *Němec*, z *Francie* i z *Uher* do Prahy často přijížděli a mnohá čelná města německá i *vlaská* měla u Karlova dvoru stálá vyslanectví.

V tom spůsobu nevyrovnalo se Praze krom Paříže a Aviňonu žádné město.

Rozsáhlý Platejz založil vévoda Bedřich burgundský (r. 1350), kterýž se u dvoru Karlova stále zdržoval.

Papežský legát Rudolf píše o Praze za doby Karlovy takto: „Ani Norimberk, ani Vídeň neb Vratislava, ani osvícený Kolín nad Rýnem, ba ani *Řím, Benátky* a *Florencie, vůbec žádné město pod sluncem Praze se nevyrovná.*“

Praha byla v době té též město nejlidnatější. V jisté listině r. 1348 napsal Karel:

„Ačkoliv o blaho všech měst říší našich bedlivě pečujeme, přece naší *rodné* Praze, anaž jest hlavou a sídlem království, *jejíž obyvatelstvo pak jest vzorem a zrcadlem dobrých mravů* obyvatelstvu měst jiných, *zvláštní* milostí nakloněni jsme.“

A také v listu r. 1358 Karel zřejmě doznává, „že o prospěch, zdar a čest obyvatelstva království českého vždy *nejvíce* pečuje“.

R. 1370 vyslali stavové němečtí ku Karlovi poselství, žádajíce, by se trůnu českého ku prospěchu syna Václava zřekl a toliko důstojenství císaře římskoněmeckého aby podržel; tomu se Karel opřel a v žádost tu nesvolil řka, *„že příjemno a milo mu jest v rodné vlasti s přáteli a příbuznými živu býti.“*

Když pak Němci Karlovi vytýkali, že k nejvyšším úřadům říšským nejvíce jen Čechy povolává, odtušil, že spravuje se toliko příkladem svých sasských a bavorských předchůdcův, kteří také jen krajanům svým úřady ty propůjčovali.

Praha úžasně rozkvétala a byla by se zajisté záhy stala po přání Karlovu Římem střední Evropy.

Papež Kliment VI. v bule své o založení university pražské uznává přednosti Prahy a nazývá ji „městem příjemným“.

Karel IV. pak sám svědčí, že jest Řím největší, Lubek nejpěknější, Norimberk nejbohatší, avšak *Praha nejmilejší a nejveselejší.* Jako Praha rozkvétalo za Karla utěšeně celé království; byloť tehdáž v Čechách 100 velkých a ohražených měst, 300 městysů, 260 hradů, 13360 vesnic mimo dvorců a samot, 20 kolegiátních a 2330 farních chrámův.

Co *státník* byl Karel střízlivě chladný a vypočítavý, pravý opak ohnivého, náruživého a dobrodružného otce svého, krále Jana.

„*Nejlépe z cizího nerozumu těžiti jest,*“ bylo heslem Karlovým, a heslo to povahu jeho výborně objasňuje. Nabádání papežů Klimenta VI. a Urbana V., pak básníka Facia degli Ubertia, kterýž Karla IV. co vyvoleného osvoboditele božího hrobu nadšeně opěvá, jakož i krále cyperského k podniknutí dobrodružné výpravy křižácké Karel IV. při vší své oddanosti papežům chladně odmítl, dokládaje, „*že výpravy křižácké nikdy k ničemu dobrému nevedly.*“ Také nadšenému přemlouvání a nalehavým prosbám přátel svých a čelných vlastencův vlaských k odvážným politickým podnikům v Italii Karel nepovolil. Miluje mír odporoval všemu marnému krve prolévání a k vůli

zájmům a prospěchům cizím nevydal nikdy blahobyt a prospěch poddaných svých v šanc.

Při vší lásce k vědám a umění, jež vždy štědře podporoval, Karel přece vždy starostlivě a pečlivě hospodařil, pečuje neunavně o rozkvět národního hospodářství, jak na jiném místě dokážeme.

Prodávání lén, svobod a důstojenství v Italii nemůže býti Karlovi bezohledně vytýkáno, neboť veliký náklad výprav vlaských nemohl přec uhražovat z prázných pokladen aneb penízem svých poddaných v říši.

Takovýmto prodáváním záruk císařských Karel arci nemálo přispěl k utužení vlád a mocí tyranův a k zubožení obecného lidu v Italii a nelze se diviti, že konečně i vlastenci vlaští, jichž proseb za sjednocení a osvobození Italie Karel si nevšímal, na něho zanevřeli a na mnoze jej osočovali.

I při tomto nepřátelském poměru pronášejí čelní mužové vlaští o Karlovi pochvalný soud. Tak píše mimo jiné dějepisec florencský Matteo Villani: „Karel přijímaje cizí poselství, současně čtvero koná věcí: nejprvé hledá v očích přítomných jejich úmysly; pak naslouchá pozorně řečem vedeným; připravuje v duchu odpověď a konečně i rukama pracuje (vyřezává).“

I ve věcech církevních byl Karel neodvislým a samostatným; a není pravda, že by býval ve všem pouhou loutkou papežův.

Veliké pohoršení způsobily r. 1334 v Praze náruživé spory řeholníkův s faráři pražskými o vykonávání placených obřadův. Řeholníky popuzený lid ohrožoval světské kněžstvo, a v chrámích farářům veřejně spílaje, krutých výstředností se dopouštěl. Karel IV. vinníky přísně pokáral a

strestal, biskup Jan všechna veřejná kázání v Praze se svolením Karlovým zakázal, tak že po drahnou dobu jen letopisec český kanovník František u sv. Víta v neděli kázával. Rozhodností a přísností Karlovou odklizen tento pohoršlivý spor kněží pražských o mizerný žold.

Úpadek veřejné i kněžské mravnosti a kázně Karel těžce nesl a proti přepychu a zhýralosti kněží vždy rozhodně, ba příkře vystupoval a na vyhlazení nešvárův těchto mravokárné kazatele Němce *Konráda Waldhausera* a *Miliče z Kroměříže* do Prahy povolal.

Po úmluvách s pány Rožmberky učiněných přišel Konrád Waldhauser nejspíše r. 1360 do Prahy a počal u sv. Havla s velkým úspěchem, nikoho nešetře, bezohledně a důrazně veškeré nešváry a nemravy obecné kárati. Lid se hrnul na kázání nadšeného muže toho. Mravnost v Praze očividně vzrůstala a kázání mnichův nikdo více nedbal. Na počátku r. 1364 přijel do Prahy generál dominikánův, u něhož dominikáni Waldhausera ze dvou článků kacířských udali. Arcibiskup Arnošt ustanovil veřejně den a hodinu disputaci o tyto dva sporné články, avšak v ustanovený čas nikdo nepřišel žalovati.

Na to počal Waldhauser tím důrazněji zlořády řeholníkův tepati a nepočestnou zvrhlost a nemravnost jim vytýkati. Karel IV. byl Waldhauserovi velmi nakloněn a dosadil jej na nejvýnosnější faru pražskou v Týně, kde slavný kazatel ten dne 8. prosince 1396 zemřel.

Pražský kanovník *Milič z Kroměříže*, v letech 1360—62 Karlův podkancléř a Arnošta z Pardubic velký miláček, po příkladu Waldhauserovu u sv. Mikuláše na Malé straně, pak u sv. Jiljí na Starém městě pražském očistění mravův nadšeně

a s nemalým úspěchem po česku hlásal. Pražští kněží obvinili Miliče z kacířství, tak že se r. 1367 s průvodním listem Karlovým k svému obhájení do Říma k papeži Urbanovi odebral. Nemoha se papeže v Římě dočkati, přibil Milič na bránu sv. Petra ohlášení, že o větách svých veřejně disputovati bude, a byl za to inkvisicí u Minoritův po více neděl u vězení držán. Po příchodu papeže do Říma byl Milič ihned vazby sproštěn, velikými milostmi obsypán a do Čech propuštěn. Milič káral nejvíce mnichy žebravé, kteří neustáli proti smělému kazateli brojiti, až posléze nalezli podpory u papeže Řehoře XI. Milič, byv pohnán před inkvisiční soud, odebral se r. 1374 do Aviňonu, kde dokázav svou nevinu ještě téhož roku v den sv. Petra zemřel.

Miličův horlivý žák byl věhlasný *Matěj z Janova*, potomek rodiny českých rytířů z Janova, mistr vysokého učení pražského. Matěj z Janova studoval v Paříži, pak v Římě, Norimberce a v Praze. Roku 1381 povýšen na kanovníka u sv. Víta. Svými spisy nabyl velkého věhlasu a učeností svou převýšil valně slovutného Waldhausera i Miliče. Muž ten zemřel dne 30. prosince 1394.

Kupčení s obřady a hrabivost kněží Karel nade vše nenáviděl, a proto mravokárné a nezištné kazatele Waldhausera, kterýž mnišstvo napomínal, by *„darmo dávalo, co darmo vzalo“*, i Miliče, jejž *„mužem blahoslaveným“* nazývá, vždy podporoval; ano i když byl Miličem v záchvatu mystického blouznění „antikristem“ nazván, zůstal přece bezúhonnému knězi tomuto milostivě nakloněn. Prostopášné kněze Karel sám často ztrestal. Papežský nuncius Filip z Cabassoly způsobil r. 1359 v říši německé vybíráním berní papežských velikou nevoli a jitření. Karel položil

sjezd stavů říšských do Mohuče. Na tomto sněmu nuncius žádosti a nároky sv. otce výmluvně hájil, avšak učeným kancléřem falckým Konrádem z Alzey, kterýž papeži lakotu a vydíračství ostře vytýkal, rozhodně byl odbyt. I po té Karel rozhorleně nunciovi vytýkal, že papež v říši veliké poplatky vybírá, *„aniž by o polepšení spustlého kněžstva pečoval“*.

Při shromáždění tomto byl také nádherně oděný kanovník mohučský Kuno z Falkenštýna. Karel oblekl se v skvostný plášť kanovníkův a podávaje udivenému knězi svůj prostý soukenný kabátec pravil: *„Nepodobám-li se v tomto rouchu více rytíři než knězi?“*

Na to Karel prelátům přísně rozkázal, by se o lepší kázeň a mravnost kněží starali. Nuncius navrátil se k veliké mrzutosti papeže Inocence VI. s nepořízenou do Aviňonu.

Téhož roku vydal Karel v Koblenci arcibiskupovi Gerlachovi i ostatním arcibiskupům říše německé důležitý list tohoto smyslu:

„Často přemýšleli jsme o tom, že kněžstvo správy vaší nauk a řádů svatých otců si nevšímá a nedbá.

Je-li dovoleno kněžím důchody a příjmy své v hrách a turnajích prohýřovati? Má-li se kněz jako rytíř v zlatá a stříbrná roucha odívati, má-li ostruhy nositi, vlas i vous po světsku česati, tak aby při něm nižádné známky kněžství nebylo?

Kněžstvo míchá se do všech věcí rytířských, žije světácky, nestará se ani o blaho duší svých a dává i lidu pohoršení.

Naše láska k bohu a horlivost u víře nad znemravnělostí a neřádností kněžstva opovržením a ošklivostí naplňuje nás.

Napomínáme, prosíme vás při povinnostech

vašich, přičiňte se s biskupy svými o napravení mravův a kázně kněžstva veškerého!

Buďte přísný a vytrvalý, nešetřte přátel ani bohatých; buďte neohroženě spravedliv, spurné trestejte klatbou i statkův zabavením a nepovolujte, dokud trvale se nepolepší.

Kdo oltáři sloužiti se stydí, oltářem se živit hoden není. Tyto zlořády, jenž dávno již k pohoršení rozumných se trpí, papežské stolici ohlásíme.

Budete-li liknavými, aneb nebude-li vám lze naší vůli průchod zjednati, uložíme našim knížatům světským, by spurným a nepolepšeným kněžím veškeré zboží sebrali a do rozhodnutí papežova zadrželi."

Na to vypravil Karel do Aviňonu děkana vyšehradského, by papeži tyto sporné věci důkladně vyložil.

Karel poznal záhy, že veliké bohatství kněžstva jest hlavním zdrojem nekázně a nemravnosti kněží řeholních i světských. Uvažme jen, že nedlouho po smrti Karlově bylo kněžstvo české v držení celé *třetiny* království českého; že na př. biskupové pražští měli ročně 100.000 zlatníkův důchodů, že arcibiskupství pražskému 17 panství a drahně pevných hradů, kapitule vyšehradské 41 osad atd. patřilo, tak že Balbín právem tvrditi může, že té doby „*náboženství v Čechách nebylo toliko bohaté, ale i dobře ozbrojené.*"

Aby rozmahání se statkův kněžských obmezil, ustanovil Karel, že darování nových statkův kněžím *bez potvrzení královského platné není*, a toto ustanovení jest i v zákonníku Karlovu v Majestas Carolina.

Čím mocnější a četnější bylo kněžstvo (bylot toliko v Praze asi 3000 kněží), tím většího uznání

zasluhují tyto rozhodné snahy Karlovy, v nichž byl Arnoštem z Pardubic, kterýž 18 let za vlády Karlovy v čele duchovní správy koruny české stál, vždy účinně podporován.

Arnošt z Pardubic předložil již r. 1349 synodě nový řád kněžské kázně a synoda důležitý a po drahné věky platný tento řád pod jménem statut Arnoštových známý schválila.

Přispěním Arnošta zrušil Karel r. 1370 též „*soudy boží*“ (ordalie), kteréž v neobmezené zbožnosti a u víře ve všemohoucnost a všudypřítomnost boží, pak v nepravém výkladu slova božího, že „bůh spravedlivého neopustí“ se zakládajíce v soudnictví české hluboko zasáhaly.

Roku 1353 vyzdvihl též Karel asylní právo vrahův v kostelích a v klášteřích. Jsa nepřítelem licoměrného pobožnůstkářství také výstřední mrskače (flagellanty) a jim podobné sekty Karel v Čechách netrpěl.

Důvěrník Karlův Jan Očko z Vlašimi (1364 až 1379), primas královské rady v Čechách a od r. 1378 kardinál římský, ustanoven papežským legátem v diecesích bamberské, míšeňské a řezenské, kde měl porušenou kázeň kněží a řád církevní důrazně obnoviti.

Veškeré tyto pokusy o mírné narovnání sporův v církvi vzniklých nevedly k cíli. Řím zůstal nenapravitelným a ku všem výstrahám nejhorlivějších přátel svých odpověděl upálením nejmravnějších kněží, mistrův Jana Husa a Jeronýma Pražského, jichž předchůdci byli Konrád Waldhauser, Milič z Kroměříže i Matěj z Janova.

Poměr Karlův k tomuto prvotnému hnutí reformačnímu v Čechách jest zřejmým, charakteristickým dokladem, že Karel ani v těchto věcech církevních nebyl pouhou loutkou hierarchie řím-

ské, ale že si i tu často počínal k nemalé mrzutosti papežův samostatně a neodvisle.

V této mravokární reformační snaze nalezá Karel v Petrarkovi horlivého stoupence. I Petrarka jest nadšený hlasatel očisty mravův spustlého kněžstva, očisty shýřilého dvoru římského.

II.

(Povaha stykův Petrarkových s Karlem IV.)

Čím důležitější a mocnější byl Petrarkův vliv v Italii v kruzích nejosvícenějších, největších současných vlastencův, tím podstatněji přispěje k zevnějšímu posouzení tehdejších vzájemných stykův a poměrův národa českého s národem vlaským vylíčení stykův tohoto největšího Vlacha věku XIV. s Karlem IV.

Petrarka byl netoliko prvním básníkem, alebrž i čelným politickým vůdcem Vlachův své doby. V státnictví nevyrovná se sice Petrarka Danteovi, jehož politické spisy (Listy Jindřichovi VII., „Kniha o monarchii,“ „Vita nuova“) jsou nemalé důležitosti historické; avšak politické působení Petrarkovo mělo na vývoj současné politiky vlaské přece vážný a důležitý vliv.

Petrarka byl velký nadšenec. Proto nedovedl skutečné poměry chladně a střízlivě posuzovati a oceňovati a proto se kolísá tak často v názorech i v plánech politických.

Papežové i jiní velmožové vlaští svěřujíce často důležitá politická poslání Petrarkovi, ptávali se Petrarky v důležitých věcech politických vždy o radu.

Spisem svým *„O nejlepší správě republiky“* vzbudil Petrarka obecnou pozornost. Roku 1343

hájil Petrarka k žádosti papeže a kardinála Colona v Neapoli u dvoru královė Johany svrchovanou moc papeže tak výmluvně, že jen s velikým nebezpečím mohl se z Neapole navrátit.

Petrarka byl papežův vynikající miláček a zajisté byl také v plány dvoru papežského proti Ludvíkovi Bavorskému dobře zasvěcen, nebyl-li spolu jejich strůjcem. *)

V letech 1351 a 1353 vyjednával Petrarka s benátkým dožem Dandolem o smír s Janovem.

Nejčinnějším však byl ve službě milánských Viscontiův, s nimiž byl tak důvěrně spřátelen, že stál kmotrem synovi Barnaboa Viscontia. Giovannia Viscontia nazývá Petrarka „největším Italem"; nedbá ani výčitek svého přítele, republikána Boccaccia a zůstává ve službě tyranův milánských, odvěkých to nepřátel Florencie.

Roku 1360 byl Petrarka s poselstvím Viscontiův v Paříži u dvora krále Jana, aby králi tomu k vysvobození jeho blaho přál. Roku 1366 vyjednával Petrarka s papežem Urbanem V. o návrat do Říma; r. 1368 sjednal smír Viscontiův s papežským legátem Angelicem v Pavii, a ještě nedlouho před svou smrtí (r. 1373) vyjednával s Francescem Carrariem v Benátkách o věcech politických.

Azzo Correggio r. 1341 a komise kardinálův, papežem k novuzřízení vlády v Římě po pádu di Rienzia r. 1351 svolaná tázala se Petrarky jakožto „občana římského" o radu, kterak by měla byti nová soustava vládní zřízena.

---

*) Petrarka, zmiňuje se o náruživém sporu kardinálův Taillleranda a kardinála commogenského o volbu Karla IV. císařem římským, líčí ony kardinály takto: „Na nivách sv. Petra se pasouce, vzájemně se nenávidí, vyhrožují si a řvou tak náruživě, že uši zaléhají!"

Papežské komisi Petrarka odpověděl v tato slova: „Velikost a vznešenost Říma, již jménem, císařstvím a papežstvím založená, ukládá každému, aby ku zdaru Říma přispíval. Spor Orsiniův, jež jsem nikdy nenáviděl, s Colonny, jež jsem vždy upřímně miloval, rozrývá a hubí nám všem tak ctihodný Řím. Obyčejnými prostředky tento spor oněch rodův šlechtických neodklidíte; proto vylučte šlechtu z vlády a ustanovte toliko skutečné občany římské vladařícími senátory. Námitky, že se musí dbátimoci šlechty, která byla příčinou a podnětem rozervanosti, že se musí dbáti i *bohatství* šlechticův, jež jest největším nepřítelem ctnosti, a že se musí dbáti *titulův* šlechtických, kteréž jsou pouhý, vnitro státu jen jitřící zvuk, jsou bez podstaty.“

V listu pozdějším pak Petrarka přímo radí, aby byla šlechta římská násilím skrocena. Petrarkovu demokratickou republiku arci papež v Římě nezaložil a co hlava hierarchie římské také ji založiti nemohl.

Politické zásady Petrarkovy možno poznati z větší části z jeho dopisův, hlavně pak z rad, jež ve svém listu Can Grandeovi della Scalovi, u jehož dvora ve Veroně delší čas meškal, udílí.

„Nebuď spoluobčanův svých pánem, buď otcem vlasti své,“ píše Petrarka, „poddané miluj jako dítky, jako údy svého těla. Zbraní, žoldnéři, drábi svými potírej nepřátele své — poddané ovládej však blahovolně.“

Petrarkův kníže má být všemohoucí, má se o všechno starati, má stavěti chrámy, průtoky a cesty, má řídit policii; má vysušovat močály; vinice, orbu, umění pěstovat; umělce a učence podporovat atd.

Středověký tento názor o všemohoucnosti

tyrana Petrarka, přilnuv k svobodám lidu obecného, arci často podstatně měnil, ačkoliv vždy sjednocení Italie toliko ve způsobě monarchické za možné pokládal a neobmezené vládě jednotlivce nejednou dával přednost před despotismem národa. *Obnovení slávy Italie* bylo hlavním cílem veškeré snahy Petrarkovy; prostředky k dosažení cíle tohoto hledal, kde mohl. Proto při tehdejší nestálosti politických poměrův v Italii jest i Petrarka v politice své těkavým a kloní se vždy k té straně nebo vládě, od kteréž nejspíše pomoci a spásy dojíti doufá; politika Petrarkova při pevném cíli není arci v taktice vždy důsledna. *Sjednocení a osvobození Italie*, *obnovení staré slávy Říma* jest cílem Petrarkovým, právě tak jako Danteovým. V tom shodují se všickni vlastenci vlaští.

Jak nadšeně horuje Petrarka v písních svých za sjednocení, za svobodu národa svého! Vznešená kanzona Petrarkova: „*Italia mia*“, jest úchvatná zpověď tohoto vlasteneckého veleducha.

Nejdříve hledá u vladařův vlaských pomoc vlasti v cizím jhu úpící: „Na severu ohradila příroda vlast naši hradbou Alp, Marius a César divoké hordy cizákův z vlasti naší vypudili, *co medle hledá opět meč cizákův na půdě naší?* Hynouce v nesvornosti lhostejně k rozervávání nejkrásnější země na světě pohlížíte.“ Pak napomíná Vlachy k svornosti, „*anaž cestu k nebesům otvírá.*“

„Smilujte se nad slzami tohoto lidu, jenž od vás a od boha jen pomoc doufá!“

Marné bylo napomínání nadšeného pěvce. Tyranové vlaští, hovíce toliko sobeckým zájmům svým, nemilovali národ, necítili vlastenecké náklonnosti k vlasti, vznešené ideály Petrarkovy ani

nechápali a sklánějíce otrocky šíje před silnějším, neměli o politice velkých cílů ani ponětí.

U domácích vladařův doznal Petrarka v politice prvního trpkého sklamání. I obrátil se o pomoc k mocnému Karlovi IV., pak ve spojení s tribunem Colem di Rienziem zasazoval se za obnovení římské světovlády.

Důležité styky politické *Petrarky* s *Karlem IV.* a s *Colem di Rienziem* nutno vyložiti obšírněji.

Karel IV. setkal se s Petrarkou po prvé v Avi-ňoně r. 1346, když s Klimentem VI. o dosažení římského císařství vyjednával. V té době nalezal se již Petrarka co korunovaný básník na výši své slávy a těšil se nemalé přízni papeže.

Na počest krále Jana a syna jeho Karla uspořádal papež Kliment VI., jenž byl velký milovník hlučných hodův, mnoho okázalých slavností a plesů, jichž se i nejsličnější a nejvznešenější dámy účastnily. O takovém dvorním plesu poznal Karel vnadyplnou Lauru, dceru Audiberta z Novesu, Hugovi de Sade provdanou, kterouž i Petrarka horoucně miloval. Božským zjevem milostné této ženy okouzlen, políbil Karel po francouzském mravu u přítomnosti Petrarky Lauru na čelo a na oči, což bylo v oné době zajisté nemalým vyznamenáním. Případ ten zvěčnil žárlivý Petrarka v znělce CC, v níž Karla takto líčí:

„Knížetem královského (jest) šlechtictví,
andělského rozumu, duše bodré,
čilé tváře, bystrých očí, prozřetelnosti rychlé,
pln velikých, takých prsou důstojných myšlenek.“ *)

---

*) O králi Janu Petrarka napsal:
„Byla-li slepota na újmu slávy hrdiny tohoto?
Celý svět vrozenou hrdinnost jeho obdivoval,
když pak oslepl, teprv obdivu obecného hoden byl.“

4*

Na tomto plesu však, jak z pozdějších listův souditi lze, Petrarka s Karlem blíže se neseznámil.

Horoucí, beznadějná láska Petrarkova k Lauře (byltě Petrarka knězem a Laura provdaná), jest zdrojem nedostižených znělek Petrarkových, které budou povždy perly básnictví světového.

Znělky tyto jsou plny vroucí něhy a roztomilého blouznění. Případy a výjevy nejnepatrnější jako na př. vrácení nalezené rukavičky Lauře, růži kmetem Lauře podanou a podobné opěvá Petrarka s takovou mistrností, že se životopisec Petrarkův de Sade diví, „kterak se muž tak učený takými nepatrnostmi baviti může.“

Milostné básně Petrarkovy odhalují nám v činném, železném tomto bojovníku něhyplného, upřímného člověka.

Petrarka stýkal se netoliko s Karlem IV., ale i s čelnými současníky Karlovými. Tak seznámil se s Arnoštem z Pardubic, s Janem Očkem z Vlašimi a s jinými a žil s nimi v důvěrném přátelství. O Arnoštovi z Pardubic a Očkovi z Vlašimi zůstavil toto důležité svědectví: *„Při těchto dvou prelátech i při jejich králi nenalezám stopy barbarství; jsouť ducha tak jemného a mravův tak ušlechtilých, jsou tak vlídni, hovorni a dvorni, jako by byli v Aténách zrozeni a vychováni.“*

Toto svědectví Petrarkovo jest tím důležitější a významnější, čím většími předsudky byl zaujat vzhledem k národům cizím, jež vůbec za kmeny surové a barbarské pokládal. Soud ten zajisté nás musí naplniti hrdostí.

S Arnoštem z Pardubic, jehož *„udatenství a zmužilost“* i Villani vychvaluje, a s *Očkem z Vlašimi*, jakož i s Karlem IV. Petrarka v letech pozdějších často si dopisoval. Dopisy tyto, pohříchu dosud úplně neprohlednuté, mají nemalou důleži-

tost historickou, jsouce spolu hlavním pramenem zpráv o vzájemnosti Petrarkově s oněmi vynikajícími muži českými. *)

Karel byl Petrarkovi vždy upřímně nakloněn a vysoce si ho vážil. Mimo jiné vypravuje Lupáč, že Karel Petrarku „*vícekráte* k sobě pro společné shledání a na přátelské promluvení příznivě pozval, jakožto skrze listy, kteréž jsou před rukama, prokázati by se mohlo“.

Také v Karlovu listu, jímž Petrarku k svému dvoru zval, čteme: „S náruživostí velikou toužíme spatřiti tebe, jenž naši i říše svaté miluješ čest, bažíme nesmírně od tebe mravuplné slyšeti nauky a z přemilých rozhovorův tvých potěšiti se....“ A v jiném zvacím listu Karel dí: „Nechť nezmrzí tě národa zříti dužnost, aniž jazyka našeho barbarství (aut te lingue nostre barbaries) od podniknutí cesty (do Čech) nechť tě neodvrátí.....“

O věcech těchto promluvíme zevrubněji níže.

Nabízenou stolici učitelskou na universitě pražské Petrarka, jenž byl i rektorství university florencské odmítl, nepřijal. Petrarka se těší, „že jest svými díly jak Karlovi IV., tak i samovladaři byzantinckému z rodu Paläologův znám“. **)

---

*) Listy své z l. 1326—1362, jichž byl bohužel drahné množství spálil, později Petrarka sám spořádal a dle předmětův rozdělil. — Karlovi IV. psal Petrarka následující listy: R. 1350, dne 24. února; na počátku r. 1352; r. 1353 dne 23. listop.; v říjnu r. 1354; roku 1355, dne 25. února; r. 1355, dne 21. března; v červnu r. 1355; r. 1358, dne 25. břez.; r. 1361, dne 21. břez.; r. 1361, dne 13. července; r. 1362, dne 20. března; r. 1363, dne 11. března a r. 1367, dne 11. prosince. Mimo to odporoučel Karlovi jistého služebníka listem bez datum.

**) Císař Jan Paläologus (r. 1356—1390), doprošuje se r. 1369 v Římě u papeže pomoci proti Turkům, k naléhání dvora papežského šisma v církvi odpřisáhl.

Při smrti Danteově byl Petrarka, kterýž byl Dantea toliko jednou v mládí svém viděl, 17 roků stár; Dante byl duševním předchůdcem a učitelem *Giovannia Boccaccia* (1313—1375) i *Petrarky*. Při vší růzností náhledův politických žil Petrarka až do své smrti s Boccacciem v důvěrném přátelství.

Dante, Petrarka a Boccaccio, tato trojice duchů, studiemi klasikův probuzených, rozhodla netoliko o vývoji vzdělanosti a osvěty italské, ale ovládla a řídila dalekosáhlými snahami svými i veškerý pokrok osvěty světové.

Veškerá vědecká, umělecká i politická činnost Petrarkova i Boccacciova jest přirozený následek, postup působení Danteova. Mimo rozsáhlou činnost politickou, rozvinoval Petrarka přímo úžasnou plodnost a činnost literární.

Listy své psal Petrarka svěží latinou, tak jako by byla latina řečí jeho mateřskou. Latinsky psal též veškerá filosofická, kritická a historická pojednání, nezůstaviv vůbec nižádné práce toho druhu v jazyku mateřském.

Latinsky básnil po vzoru Ovidovu a Virgilovu a sice 77, v tré knih rozdělených listův a za latinské epos „*Afrika sive de rebus gestis Scipionis Africani*" („Afrika čili o skutcích Scipia Afrikánského"), byl dne 8. dubna 1341 na básníka korunován.

V zátiší údolí Vaucluse u Aviňonu básnil Petrarka latinské eklogy; tam započal též dílo své: „*De vita solidaris*" a konal studia k obsáhlé historii římské od Romula do Trajana, jíž nedokončil; tam též po svém návratu z Říma v letech 1342—43 dokonal čelné dílo své: „*De contemtu mundi libri III*".

Latinskými spisy svými Petrarka záhy a mnohem dříve, nežli svými vlaskými básněmi, jež

pokládal spíše za milostné hříčky, v cizině podobně jako Dante a Boccaccio se proslavil.

Současníci ctili a velebili Petrarku co výtečného starožitníka a vynikajícího básníka latinského. Latinská díla Boccacciova obdivovala Evropa o 200 let dříve než poznala rozkošný jeho spis „Dekamerone“, tento pravzor klasické prostomluvy vlaské.

V sbírání spisův, listin a památek starožitných byl Petrarka neunavný a na tomto poli nejednou s Karlem IV. se setkal. Když byl Karel IV. r. 1355 Petrarkovi z Pisy poslal k posouzení starý diplom, svědčící, že Nero a Julius César Rakousko z nadvlády římské vymanili, dokázal Petrarka v obšírném listě podvrženost této listiny pádnými a bystrými důvody. Již z tohoto listu jest zřejma vzácná znalost a soudnost Petrarkova v starožitnictví. Petrarka sbíral náruživě staré mince, dal razit první medailie a Karlovi daroval vzácnou sbírku starožitných kamenův vyřezávaných a mincí. I v dějepisných dílech Petrarkových (studie k dějinám římským, sbírka důležitých výpovědí a j. slavných mužů (de rebus memorandis) a děje poslední války punické) nalezáme na onu dobu překvapující skvělé a bystré úvahy.

Petrarka jest rozhodným odpůrcem zahnízděných zlořádův a bludův v různých vědách a naukách. Se zdrcující výmluvností ničí bídáctví právníkův, blbou pověrčivost lékařův a řádění šibalských astrologův.

Také vědami přírodními zabýval se Petrarka se zvláštní oblibou. V cestopisech Petrarkových jest snešen a zachován vzácný material zeměpisný. U přítomnosti neapolského filosofa krále Roberta kreslil Petrarka první mapu Italie. Petrarka byl

prvním filosofem v nynějším smyslu a významu; Italii odchoval Giovannia Malpaghinia da Ravenna, jehož se byl co chlapce ujal. Také v hudbě se vyznal.

Při vší zbožnosti své soudil kněz Petrarka co důkladně vzdělaný bohoslovec o věcech náboženských přesně a nepředpojatě, střízlivě a nestranně.

Všestranností svou podobá se Petrarka svému mistru Danteovi, kterýž byl básníkem, státníkem, dějepiscem, filologem, anatomem, malířem, stavitelem, zeměpiscem i přírodozpytcem; kterýž šest let před Kolumbem vykládal o protinožcích a o neznámém v té době světě, a dříve než Harvey stanovil zásady nauky o oběhu krve a o žilobití.

Díla Danteova, Petrarkova i Boccacciova v četných opisech, jež také do Čech mládež česká ve Vlaších studující přinášela, záhy vešla v známost. Také v Čechách nezůstalo působení věhlasných mužův těchto bez účinkův. *)

Rozhled tento, tušíme, dostačí za úvod podrobnějšího vylíčení nemálo důležitých stykův největšího mocnáře s největším pěvcem věku XIV.

---

*) Z děl Petrarkových vydal r. 1501 Řehoř Hrubý z Jelení na Starém Městě pražském po česku „*Františka Petrarchy Poety a velmi znamenitého a dospělého muže u výmluvnosti knihy dvoje o lékařství, proti štěstí a neštěstí, totiž proti libým a nelibým věcem.*“ (I. díl. 234, II. díl. 260 stran.) Týž Řehoř z Jelení vydal pak tiskem r. 1551 v Prostějově Petrarkovo „*Rozmlouvání mezi mudrcem a nedoukem o pravé moudrosti.*“ Překlady mnohých jiných spisův Petrarkových jsou zachovány v rukopisech v bibliotéce university pražské. Překlady Petrarkových spisů od Řehoře z Jelení Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic velmi vy-

III.

(Cola di Rienzi a Petrarka.)

Odstěhování se papežův z Říma do Aviňonu zavdalo příčinu k osudným rozkolům v církvi a kromě toho otevřeny tím v Římě dokořán dvéře výstřednostem a mrzkostem všeho druhu.

Osudná událost tato vznikla hlavně ze sporův mezi papežem *Bonifacem VIII.*, jenž r. 1294 lstí a pomocí krále Karla byl zvolen, a francouzským králem *Filipem*, kterýž byl přítelem vůdcův římských ghibelinův, mocných *Colonnův*.

Bonifac VIII. sotva že dosedl na Petrův stolec, počal nepřátele své náruživě stíhati a především usiloval vší mocí o vyhlazení úhlavních svých odpůrcův, Colonnův. Když bylo vojsko papežské hlavní tvrz Colonnův *Palestrinu* rozmetalo, uchýlili se Colonnové do Francie a spojili se s králem Filipem krásným k odboji proti papeži.

Papež Bonifác hrabivostí a stálým ukládáním nových berní k uhražování výprav křižáckých veškeré státy katolické mrzce vydíraje, popudil nemálo věřící, zejmena ve Francii a v Anglii. Chtěje pak jen sám kněžím berně ukládati, po-

---

chvaluje. Nejvyšší hofmistr království českého Vilém z Pernštýna (1435—1521) uložil kazateli při betlemské kapli Janu Češkovi, aby průpovídky a výtahy z klasikův snesl. V předmluvě uvádí Češka v řadě libomudrcův též Patrarku a ve sbírce této jsou překlady následujícího pojednání Petrarkových: „O milém životě lidském dle Heraklita s přídavkem Petrarkovým“; „o moudrosti“; „o svobodě“, „o ukrutenství v moci“; „o mládenci zlého lůže“; „o ženění“; „o nekvapnosti k pomstě“; „o milosti“; „o přátelství“ a j.

V oseckém klášteře jest pergamenový, drobnomalbami skvostně ozdobený rukopis z r. 1438: „Františka Petrarky, básníka korunovaného, žalmův sedm“, jejž opat tohoto kláštera r. 1656 za šest tolarů koupil.

hrozil papež ten zvláštní bulou všem králům a knížatům, kteříž by kněžím jakékoliv dávky a břemena ukládali, že je dá do klatby. Na to odpověděl francouzský král Filip papeži, „že když kněžstvo není berní povinno králi, nebude také král berní odváděti papeži“, a vyvážení zlata a stříbra bez povolení královského z Francie zakázal. Touto událostí zahájen náruživý boj mezi papežem a králem, zpočátku pérem a posléze i násilím vedený.

Aby si pomohl k penězům, položil Bonifác k r. 1300 milostivé leto do Říma. Když pak Filip papežova nuncia uvěznil, pohnán jest před soud papežův. Půhon papežský přijal král Filip potupně a stížen novou bulou papežskou („Ausculta Fili“), dal tuto bulu v Paříži s velikou okázalostí spáliti.*) Aby se podpory národa svého v boji tomto ujistil, svolal Filip sjezd generálních stavův, jimž předložil otázku: „Má-li král francouzský říši svou od boha čili od papeže?“

Francie postavila se ku svému králi proti Bonifácovi.

Novou bulou (Unam Sanctam) dokazoval papež důrazně, „že při ztrátě spasení každý člověk papeži podroben a poslušen býti má“.

Filip odpověděl k tomuto novému útoku odporem proti inkvisici církevní, jíž za nelidské barbarství, za zločinné prohřešení se na právu lidském prohlásil.

K návrhu *Viléma de Nogareta* usnesly se

---

*) O velikém úpadku důstojnosti papežské v Italii svědčí tato událost. Když papež *Urban* poslal *Barnabovi Viscontiovi* bulu, kterouž byl do klatby dán, zajal Barnabo posly papežské a přinutil je, aby bulu „*i s pečetí pozřeli*“, řka, že ji zajisté stráví tak, jako by ji byl strávil on sám.

generální stavy francouzské na tom, že „*Bonifác není pravý papež, že je kacíř, simonista a člověk zločinný*“; žádajíce, by král k odklizení tohoto pohoršení v církvi obecný koncil svolal.

Vilém de Plaisian a *de Vesenoble* žalovali na témž sněmu francouzském, že Bonifác „*nevěří v nesmrtelnost duše a v život věčný, ani v proměnu hostie při přijímání, že nedrží posty církevní, že vinou jeho ztracena zaslíbená zem, protože peníze na výpravy křižácké darované zpronevěřil, že nelidskostí svou předchůdce svého Celestina se světa svedl, že smilstvo a jiné mrzkosti netoliko páchal, ale i za dovolené prohlašoval* a j. Žaloby tyto spečetěny přísahami na svaté evangelium. Král pak proti Bonifácovi odvolal se „ku koncilu obecnému a k zákonitému papeži“.

Bonifác uvalil na Filipa klatbu, avšak dříve než ji mohl prohlásiti, byl napaden Vilémem de Nogaretem a Colonny na zámku v Anagni.

Bonifác zasedl na trůn v plném ornátu a očekával nepřátele své zmužile. Kardinálové mezi tím stokou uprchli.

Sciarra Colonna byl by Bonifáce na trůnu zavraždil, kdyby byl Vilém de Nogaret namířenou ránu neodrazil.

„Sluha francouzského krále, syn otce inkvisicí utraceného ve vlastním paláci tvém ti život zachránil!“ připomenul posupně de Nogaret zajatému papeži. Na bídném koni, obličejem na zad přivázán dopraven Bonifác do vězení a nedlouho na to po neblahé devítileté vládě zemřel dne 11. října r. 1303.

Nástupce Bonifácův Benedikt XI. za krátké vlády své (zemřel smokvami otráven r. 1304), s králem francouzským se nesmířil.

Filip sosnoval s Colonny chytrý plán o po-

kořenı́ papežství římského a smluvil se s arcibiskupem bordeauxským Bernardem do Gotem, jejž Murai „chytrou liškou v rouchu kněžském“ nazývá, o podmínky smíru.

Úmluvou touto bylo zejmena stanoveno odpuštění všem ve sporech s Bonifácem zúčastněným, zatracení památky Bonifáce,*) uvedení Colonnův v držení jich statků a důstojenství, pětiletý desátek kněží a j.

Příležitost k uskutečnění těchto plánů nalezla se o volbě papeže r. 1305 v Peruggii konané. Kardinalové nemohli se v hlavním chrámu peruggijském dlouho o volbu papeže sjednotit; občané je v kostele zavřeli a pokrmu jim nedávali, a posléze i střechu s kostela strhali. Za takového nátlaku zvo-

---

*) Po této úmluvě zavedeno jest r. 1310 vyšetřování o pravověrnosti nebožtíka Bonifáce VIII. a při vyšetřování tom potvrdili svědci přísežně tato seznání: „Papež Bonifác VIII. učil, *že víra není zákon boží, ale lidský vynález na strašení lidu obecného věčnými tresty; nauka o trojici jest podvod, v nějž jen blbové věří; panna neporodila, protože je to nemožné; chleb v tělo Kristovo se nemění v svátosti; není života věčného.*“ Dále pak dokázáno, že Bonifác řekl: „*Ať po smrti bůh se mnou, co chce, učiní; věřím jako vzdělanec, obecný lid arciť jinak věří. Musíme mluvit jako tento lid, ale myslit a věřit musíme s menšinou;*“ pak, že tvrdil „*že není ani těla ani duše vzkříšení;*“ — „*hostie jest pouhé těsto;*“ — „*Kristus nebyl syn boží, byl člověk, jedl a pil jako my, nevstal z mrtvých. Jsem Krista mocnější; mohuť království rozdávat a krále sesazovat;*“ — „*Jen bláhovci prosí Krista, jenž sám sobě pomoci neuměl, o pomoc;*“ — „*Simonie není bezpráví; cizoložství není poklesek.*“ — Ano, mnozí svědkové, jak Draper dovozuje, takových mrzkostí a vilností papeži Bonifáciovi dosvědčili, „že vylíčením jich moderní spis sprzněn a poskvrněn býti nemůže.“ Když pak z tohoto pohrobního soudu nesmírné pohoršení vznikalo, byl zajímavý proces ten na žádost papeže králem Filipem potlačen.

len po vůli francouzského krále Filipa kardinál *Bertrand de Got* papežem, kterýž přijav jmeno Klimenta V., po vůli Filipově r. 1309 usadil se v Aviňonu, kterýž té doby náležel neapolskému králi Karlu II.

V Aviňonu podlehali vždy papežové vlivům králův francouzských.

Kliment V. zákeřnickým vyhlazením templářů (r. 1311) a otrockou oddaností francouzským despotům zůstavil smutnou památku vrtkavého, hrabivého lakomce. Zemřel dne 20. dubna r. 1315, téhož roku jako král Filip.

Nástupcem Klimentovým byl Provençal, biskup aviňonský *Jan XXII.*, po jehož smrti (r. 1334) nalezlo se v pokladu papežském 25 milionů zlatníků!

Tolik důchodů nemělo té doby Francouzsko i Německo dohromady.

Třetím papežem v Aviňonu stal se syn mlynáře saverdunského, cisterciák *Benedikt XII.*, učený sice theolog, ale velmi špatný politik. Poznávaje hrozný úpadek církve, snažil se poctivě, ač marně, zjednati průchod očistě i potřebným opravám. Avšak i Benedikt k nemalé žalosti Petrarkově podlehl vlivu francouzskému a do Říma se nevrátil.

Nástupcem Benediktovým byl umění milovný přítel Karla IV. *Kliment VI.*, kterýž Aviňon „k velikému přivedl rozkvětu."

„Co Aviňon dospíval k největší slávě, stával se Řím vesnicí!"

Neapolská králová Johana, jsouc obviněna z vraždy svého manžela, utekla se k papeži Klimentovi VI., kdež byla nálezem kardinálův hrozné viny té sproštěna.

Z „vděčnosti" prodala Johana (dne 8. června

r. 1348) Aviňon papežům za nepatrný obnos 80.000 zlatých. Vraždou krále a svobozením vraždou tou obviněné manželky jeho uveden jest Aviňon u vlastnictví papežův.“ (Gregorovius.) *)

Těkavost lidu obecného, sobectví šlechty a nesmírná ctižádost, mstivost papežské vlády byly obnovení a ustálení řádu v Římě velice na překážku; moc a důstojnost vlády papežské v hrůzovládě rozjitřených stran téměř úplně zanikla. Věčný Řím byl v době té jevištěm přehmatův a výstředností nejhnusnějších a nejhanebnějších; práva vůbec nikdo nešetřil, nebylo soudců, nebylo zákonodárců; zákona nikdo nešetřil a nikdo jej neprováděl.

R. 1347 dostoupil divoký ten rej bezuzdných vášní v Římě vrchole; bědy obecného lidu byly v zmatcích těch hrozné a nesnesitelné.

V této vážné, hrozné době vystupuje smělý „konsul sirotků, vdov a chudých“, *Cola di Rienzi*, ujímá se vroucím zápalem ujařmeného lidu proti sveřepé šlechtě; a lid, demokracie římská vítá v di Rienzim svého vůdce.

Cola di Rienzi (nar. r. 1303), vlastně Niccolo Gabrini, jest syn prosté pradleny římské, která se vydávala za levobočku Jindřicha VII., děda Karlova. Di Rienzi slynul co dějepisec i starožitník v celé Italii velkou vzdělaností. Již r. 1342 vyslali jej Římané s Petrarkou a se šestnácti čelnými občany k papeži Klimentovi VI.

---

*) Po Klimentovi VI. sídleli v Aviňonu ještě Štěpán d'Albret z Maumontu pod jmenem *Inocencia VI.* (zemřel dne 12. září r. 1362), Vilém de Grimond co *Urban V.* (1363—1370) a synovec Klimenta VI. Pierre Roger z Beaufortu příjmím *Řehoř XI.*, kterýž dne 13. září 1376 Aviňon na vždy opustil a do Říma se navrátil.

s žádostí, aby se papež vrátil do Říma a zločinnou šlechtu římskou potrestal a pokořil.

Papež Kliment VI. divil se vznešené, úchvatné výmluvnosti di Rienziově a na přímluvu Petrarkovu ustanovil jej r. 1344 notářem komory papežské.

Kdyby se byl papež Kliment VI. po přání Římanův r. 1342 do Říma s di Rienziem navrátil, nebyla by r. 1347 vypukla strašná revoluce římská, jejímž náčelníkem byl di Rienzi.

Čím drzeji a bezohledněji šlechta římská práva a svobody lidu šlapala a potlačovala, tím více vzrůstala moc di Rienziova v lidu. Jakýs šlechtic zavraždiv bratra di Rienziova, ušel při všem práva se dovolávání zasloužené mu trestu, a od té doby vzplanul di Rienzi nesmířitelným záštím proti šlechtě.

Rienzi líčíval o veřejných shromážděních plamenými, nadšenými řečmi lidu slávu někdejšího Říma; ze trosk starožitného nápisu odvozoval, že svého času toliko senát a obec římská měly právo císaře voliti a že toto nezadané právo dosud Římu náleží. Na Kapitolu dal namalovati výjevy z dějin Troji, Říma, Karthaga, Babylonu a vykládával je lidu obecnému. Di Rienzi hlásal reformu veškeré sešlé a znemravnělé správy římské; hlásal odpor proti zhýřilé a násilnické šlechtě a vzkříšení světovládné moci Říma.

V památný den 20. května 1347 *) svolal di Rienzi veškerý lid římský na Kapitol, kde v bílou řízu oděn nadšenou řečí opět lesk a slávu někdejšího a mrzkost současného Říma líčil, na potlačovatelé práva a svobod obecných žaloval.

*) V té době dobýval Karel IV. bratru svému Janu Jindřichovi Tyroly.

Prohlásiv *sbratření svobodné Italie, sjednocení veškerého národa proti zlomyslným otročitelům za jediný prostředek spásy národa vlaského* navrhl jásajícímu lidu ústavu o 50 článcích.

Cola di Rienzi vztýčil nad Římem směle prapor Danteův.

Nadšený lid římský povýšil di Rienzia na diktatora římského. Di Rienzi, té doby 33 let stár, přijal název „*tribuna svobody, míru a spravedlnosti*“; vypudil senatory a šlechtu z Říma, šlechtou pobrané a zabavené statky pravým majitelům vrátil, stráž bezpečnosti v Římě a brannou moc 1300 pěších a 360 jezdcův rychle zřídil, loupežnictví vyhladil, finanční správu důkladně obnovil a k vyřizování sporův domácích smírčí soud ustanovil. Tak stal se za nedlouhé vlády di Rienziovy v Římě obrat přímo podivuhodný.

Na mnoze se tvrdí, že di Rienzi již při počátku revoluce římské s císařem Ludvíkem Bavorským proti papeži a proti císaři Karlu IV. sjednocen byl. Tvrzení to však dosud platně stvrzeno není a nesluší zapomínati, že současný papež Kliment VI. úžasné úspěchy di Rienziovy v Římě netoliko zasloužené uznal, ale že jej také v důstojnosti tribuna římského potvrdil, což by se stíží bylo stalo, kdyby byl papeži úklady strojil.

Diktatura di Rienziova trvala toliko *sedm* měsíců. Za ten čas di Rienzi neoblomnou spravedlností a přísným prováděním a plněním zákonův obnovil a uhájil řád práva a bezpečnost v Římě, a netušenými výsledky moudré vlády své došel skvělého uznání netoliko u papeže, nýbrž v celé Italii a cizině, tak že nemalé vážnosti doma i za hranicemi požíval.

Cizí mocnářové blahopřáli mu k obnovení pořádku v Římě, ano králová neapolská Johana a

Ludvík král uherský vznesli na něho rozhodnutí svých sporův.

Cola di Rienzi svolal do Říma obecný sněm veškeré Italie, jenž Italii zřízením veliké konfederace italské s náčelnictvím Říma osvoboditi a sjednotiti, mocnou a slavnou učiniti měl.

Přes veliký odpor vlaských tyranů vítá národ velkou tuto myšlenku a posýlá důvěrníky své do Říma. Dne 1. srpna r. 1347 zahajuje Cola di Rienzi u přítomnosti dvou set poslův, národa v Laternu *první sněm celé Italie.*

Sněm římský *sbratření a osvobození veškerých měst a státův vlaských* slavně prohlásil a také se usnesl, *že po starodávném právu toliko lid římský císaře římského platně voliti může.* Proto povolal di Rienzi před tribunal svůj do Říma kurfiršty říšské i Karla IV. a Ludvíka Bavorského, poněvadž volbu jejich římskými císaři za správnou a platnou neuznával.

Slávou a velikostí starého Říma roznícen a unešen, chtěl di Rienzi učiniti Řím hlavou Italie, hlavou světa, ale zapomněl, že v té době nebylo již starověkých Římanův.

Co občan i co vladař skvěl se Rienzi vzornými, přímo antickými ctnostmi občanskými. Nazýval se: *„Mikuláš, mocí nejmilostivějšího pána Ježíše Krista přísný a milostivý tribun svobody, míru a spravedlnosti a osvoboditel svaté republiky římské.“*

Di Rienzi získal si lásku a náklonnost lidu obecného a vlastencův italských, jakož i velikou nepřízeň šlechty římské a veškerých tyranův vlaských a upadl také v nemilost Karla IV. Konečně i papež, byv pletichářskou šlechtou získán, zanevřel na di Rienzia, proto že moc svou i mimo

Rím rozšiřoval a do voleb císařů římských se míchal.

V čele šlechtických odpůrcův di Rienziových v Římě stáli s Petrarkou důvěrně spřátelení Colonnové. V boji proti šlechtě nepočínal si di Rienzi s potřebnou rozhodností a důsledností. Zabředaje pak v ctižádostivé hříčky, dal se na rytíře pasovati, koupával se v domnělém koupadle Konstantina Velikého a j. I s legátem papežským, jehož řeči v shromáždění lidu bubnováním a troubením přehlušovati dal, se rozkmotřil. Proto spojil se papežský legát Bertrand de Deux s nespokojenou šlechtou, načež tito spojenci proti di Rienzimu s nemalou mocí válečnou do pole vytáhli.

Dne 20. listopadu 1347 porazil však di Rienzi nepřátele své u bran římských na hlavu. V bitvě té padlo mnoho čelných šlechticů římských. Rekovnost vojův di Rienziových zničila porážkou touto středověkou všemohoucnost šlechty římské na vždy.

Po těchto událostech spojil se di Rienzi proti odpůrcům svým s Ludvíkem, králem uherským a s neuznávaným té doby císařem Ludvíkem Bavorským.

Petrarka stopoval nadšeně nadějné, mnohoslibné výsledky diktatury di Rienziovy v Římě, snil již blažený sen o konečném uskutečnění vlasteneckých ideálův svých, o nichž s Rienziem již za společného pobytu o korunování na básníka v Římě (r. 1341) i v Aviňonu byl blouznil.*)

Vzděláním, duchem i horoucím vlastenectvím byli Petrarka a di Rienzi velice spřízněni.

Di Rienzi, Petrarka, Boccaccio i Dante, čer-

---

*) Eklogou V. Petrarka di Rienzia co obnovitele Říma velebí a opěvuje.

pajíce nadšení za svatou věc Italie ze společných zřídel činnorodých, z pramenův dějepisných starého Říma i Helasu přilnuli blouznivou láskou k Římu, co k srdci Italie a hlavě světa a počali vší silou ctnosti starých Římanův, vznešenost někdejší Italie křísiti a nedostižnou výmluvností, spisy svými a osobním příkladem obnovovati.

„Ctěte trosky Říma! Jsouť posvátnější nežli se domýšlíte!“ volá Dante. Petrarka s Giovanniem Colonnem často sbořeninami Říma se procházeli a na mohutných klenbách therm Diokletiánových o věcech politických a historických rokovali. Cola di Rienzi byl jako Petrarka věhlasný starožitník.

Navštíviv po prvé Řím (r. 1337, 14. ledna) píše Petrarka takto: „Řím a památky jeho domyslův mých větší jsou. *Nedivím se, že Řím podmanil svět, tomu však, že stalo se to tak pozdě, diviti se musím!* Řím povstane z rumův, až sám sebe poznávati počne.“

Petrarka napomínal lid římský k poslušenství tribunovi di Rienziovi, jejž za *„posla páně, kterýž Italii sjednotí a osvobodí,“* prohlašoval. Blahopřeje di Rienzimu k velikým spěchům jeho, kojí se nadějemi, že konečně zjevil se Italii muž činů, kterýž smělé touhy italských básníků proroků naplní.

„Že se podnikání tohoto nového Bruta zúčastniti nemohu!“ žaluje Petrarka. „Osud a kněžský stav můj mi v tom překáží, jen pérem jest mi konati povinnosti občana římského.“ Di Rienzimu pak děl: „Vytrváš-li, a nepochybuji o tom, že vytrváš, za nedlouho jinak opěvati budu tebe, po celém světě rozhlásím slávu tvou.“

„Závoď, národe, s tribunem v šlechetné lásce k vlasti, v důstojném následování někdejší slávy, v jednomyslném, neunavném boji proti tyranům!“

Blouznivý Cola di Rienzi i nadšený Petrarka

zapomínali, že nadšení a zápal za velké myšlenky a cíle mnohdy snadno lze v národě vzbuditi, avšak že je nemožno pouhým nadšením a horováním hmotné překážky odklízeti, moc a trvalou slávu říší zakládati neb obnovovati.

Di Rienzi se domníval, že usnešením sněmu italského jest již Italie sjednocena a osvobozena; prosté skutečnosti však si nevšímal.

Proti di Rienzimu papežský legát Bertrand strojil neustále úklady; do klatby jej dal, kněžstvem lid proti němu jitřil a štval, i hrozil, že milostivé léto r. 1350 v Římě nebude, pakliže do té doby di Rienzi nebude z Říma vypuzen.

Když pak takto podnícený lid, kterýž viděl v tribunovi svém bytost všemohoucí, po prvé proti di Rienziovi se zbouřil, tu nadšený muž tento, jenž tak rekovně úhlavním nepřátelům vzdoroval, lidu, jejž tak horoucně miloval, vzdorovati nedovedl. Složiv ocelové žezlo i stříbrný věnec svůj na oltář Marie panny v Aracceli na Kapitolu opustil plaše Řím v prosinci r. 1347.

Petrarka, kterýž se di Rienzia u dvoru papežského vždy odhodlaně ujímal, napomínal marně přítele svého k zmužilé vytrvalosti a příchod svůj do Říma mu zvěstoval. Již na cestě došla Petrarku ohromující zvěst o pádu i útěku di Rienzia z Říma.*)

Petrarka navrátil se do Parmy, kdež jej zdr-

---

*) Když Petrarkovi vytýkáno v Aviňonu přátelství ku Colovi di Rienzimu co nevděk ku Colonnům, kteří byli Petrarkovi vždy velice nakloněni, odtušil Petrarka: *„Domníval jsem se, že Cola di Rienzi Řím osvobodí. Nevážím si ničeho více nad svobodný Řím.* Rod Colonnův miluji ze všech rodův na světě nejvíce; avšak *více ještě miluji stát, a více než stát miluji Řím, a Říma dražší jest mi toliko Italie!“*

tila druhá, strašná rána, jíž duch velkého pěvce na vždy byl skalen: zvěst o předčasné smrti spanilé Laury (zemř. 19. května r. 1348). Téhož roku zemřel i velký Petrarkův příznivec kardinál Giovanni Colonna.

Roku 1350 byl Petrarka v Římě a tehdáž po prvé Florencii navštívil. *) Při návratu uvítali Arezzští Petrarku jako krále. Roku 1351 navrátil se Petrarka ku prostopášnému dvoru avi- ňonskému; kdež však toliko do r. 1353 zůstal, přijav téhož roku služby milánských Viscontiův. Do r. 1362 žil Petrarka v Miláně, kde sepsal téměř do všech řečí překládaný spis: „de remediis utriusque fortunae.“ Když r. 1361 v Miláně mor vypukl, odešel Petrarka do Padovy, pak do Benátek. O veřejných slavnostech v Benátkách zasedal Petrarka po pravici dožově a obecně byl ctěn i vážen. V Benátkách zůstal až do r. 1368.

IV.

(Cola di Rienzi v Čechách.)

Po útěku svém z Říma žádal di Rienzi krále uherského, jenž byl Neapolsko podmanil, marně za pomoc a ochranu. Na to se uchýlil do Abruzz, kde v klášteře Mont Majella v Apulii pod cizím jménem půl třetího roku mezi blouznivými *„bratříky“* (fraticelly), jichž nauky papež co kacířské zatratil, žil. Nadšený idealista di Rienzi stal se zde hlavně vlivem prorockého bratříka Angela blouznilem.

---

*) Florenčští vrátili tehdáž statky rodinné Petrarkovi. Když však později nabídnuté mu rektorství university nepřijal, tu uraženi jsouce, darování to odvolali.

Po pádu di Rienzia obnovili v Římě noví senátoři Orsini a Savelli staré zlořády, čímž zahájeno bezvládí, které bylo strašnější a pustější někdejší hrůzovlády.

„V té době konal v Římě každý zlé po své neobmezené zvůli, nebyloť tam ani práva ani spravedlnosti. Lid byl nešťasten; v Římě i v okolí bylo plno zločinců, kradlo a loupilo se beztrestně všude. Cizinci a poutníci v Římsku byli jako ovce mezi vlky.“ (Villani.)

Rozpoutaná vášnivost slavila v Římě divoké hody, neboť v té době byl i lid římský (demokracie) zkažen a znemravněn. Lid počal pádu di Rienzia záhy, ač pozdě, pykati. —

Malomyslnost di Rienziova však naděje Petrarkovy v konečné vítězství svaté věci Italie nezlomila. Jako Dante v císaři Jindřichovi VII. tak viděl Petrarka ve vnukovi jeho, v císaři Karlu IV. spasitele a vykupitele Italie.

R. 1350 smířil se Karel IV. s bavorským dvorem, dosud klatbou papežskou stíženým a pojal k velké nelibosti papežově z rodu tohoto manželku, Annu falcskou.

Této rozmíšky Karla IV. s papežem užil Cola di Rienzi zajisté ne bez přičinění Petrarky a vypravil se ještě téhož roku ku dvoru Karlovu do Prahy.

Di Rienzi vydávaje se za obchodníka, přibyl do Prahy v březnu r. 1350.

Karel meškal právě v Norimberce a teprv v červenci navrátil se do Prahy. Po ten čas byl di Rienzi u svého krajana, královského lékárníka Angela florencského, kterýž di Rienzovi, nejspíše

prostřednictvím Arnošta z Pardubic, s nímž si di Rienzi dopisoval, u Karla slyšení zjednal.*)

Di Rienzi oslovil Karla v tento smysl: „Poustevník montemajalský, Angelo, mne k tobě vysílá, bych ti zdělil, že do této doby bůh otec a syn světem vládli, nyní však že počíná doba vlády ducha svatého. Za nedlouho sjednotí se křesťané u víře se Saraceny. Táhni do Říma a z Říma opanuješ celý svět. Jsem posel boží, rytíř ducha svatého, kterýž mi poselství toto tobě zjeviti rozkázal a po jehož vůli tobě při dobývání Říma pomahati budu.“ —

Po této blouznivé řeči Karel někdejšího tribuna poznal. Uvítav jej velmi vlídně, prominul mu milostivě, že jej byl di Rienzi svého času co nesprávně zvoleného císaře před svůj soud do Říma pohnal.

Po třikráte vykládal di Rienzi Karlovi snivé své plány u přítomnosti Arnošta z Pardubic a jiných radův Karlových, a sepsal také k vyzvání Karlovu o záležitostech italských králi obšírný spis.

V zajímavém tomto díle přesvědčuje di Rienzi Karla s apoštolským nadšením, že může a má býti světovládcem římským a obnovitelem velké Italie. Žádá Karla, aby italské tyrany zbavil vlády, aby světskou moc papeže a kněží neuznával, aby se v Římě stále usadil. Blouzní o trojici císaře, papeže a tribuna římského a vykládá podrobně politický i náboženský svůj program.

Když byl di Rienzi v Praze, obdržel Karel také památný *list od Petrarky*. Mnozí tvrdí, že psaní to přinesl císaři sám di Rienzi, jenž se byl

*) Dopisy di Rienziovy Karlovi IV., Arnoštovi z Pardubic, Janu ze Středy z Aviňonu, z Říma a z vězení roudnického psané (30 dopisův), složeny jsou v „Collectio Epistolarum Nicolai Tribuni Romani“.

na své cestě do Čech nejspíše v Padově s Petrarkou setkal. Petrarka byl té doby kanovníkem v Padově.

Z připomenutého psaní vyjímáme:

„Chvěji se, pomyslím-li, *komu* píši a *kdo* jsem. Oslněn leskem tvého jména stojím v temnu. Avšak láska obavy zaplašuje. V listu tomto planá lichocení, jimiž králové se otravují, nenalezneš; neumím lichotit a vím, že lichocení jest ti protivné. Zapomenuv na Italii, sám jsi u nás zapomenut. Těšili jsme se, že nám bůh tebou osvoboditele seslal; zdá se však, že tomuto poslání nevěren místo činův toliko poradami čas maříš. Divíš se smělosti a důvěře muže, jejž blíže ani neznáš. Nevytýkej mi smělost mou; povaha a smýšlení tvé důvěrou mne naplňuje. K čemu však porad, k čemu zbytečné času maření? Zdá se, že pokládáš budoucnost za bezpečnou. Nevíš-li, že o dobrém výsledku věcí nejdůležitějších rozhoduje často okamžik? Věř, sláva tvá i státu blaho, tvůj i náš zájem nepřipouští dalších odkladův. Jsi ještě mlád, rychle však doba mijí; než se naděješ, budeš stár. Myslíš-li, že jest dosti ještě času ku podniku, k jehož vykonání nestačí ani věk nejdelší?

Tisícerou bouří zmítaná, lichým a šalebným poklidem často klamaná říše římská skládá v tebe veškeré naděje.

Znáš velikost tohoto díla. Vykonej je tedy rychle: nepodlehej lásce k vlasti své a starosti o země za Alpami.

O Německo pečuje nezapomínej na Italii. Tam jsi zrozen, v Italii však jsi vychován; tam jsi králem, tu však jsi *císařem a králem* současně; a mohu tvrditi, aniž bych jiné národy urážel, že jest Italie hlavou tvé říše; jinde jen údy této

říše máš. A může-li býti krásnější úlohy než sjednocení údův těchto s hlavou? Vím, že nedůvěřuješ novotám; nenavrhuji ti však novot. Znáš dobře Italii jako Německo. Za osvíceného otce svého poznal jsi mrav i města vlaská; v Italii učil's se válečnictví, v útlém mládí slavil's tu podivuhodná vítězství, zajisté šťastné to zvěsty budoucnosti.

Budeš se obávati táhnout nyní do země, v níž jsi již v útlém mládí vítězil?

Nikdy neočekávala Italie příchod cizího knížete tak toužebně jako očekává příchod tvůj; tys naší jedinou nadějí, Italie se jha tvého nebojí.

Přízní nebes nadešel okamžik, kdy opět starých práv svých nabyti a knížetem domácího rodu ovládáni býti můžeme. Nikoliv Německo, Italie jest tvou vlastí.

Vyplň tužby tyto, dokud dlouhým čekáním nadšení neochladne.

César, tvůj miláček, budiž tvým vzorem; velký tento zakladatel římské říše konal podniky své tak rychle, že mnohdy posly napřed vyslané předstihl.

Neposílej však nikoho, tebe samého čekáme."

Chladného a střízlivého Karla ani blouznění di Rienziovo, ani nadšené vlastenectví Petrarkovo z přirozené jemu klidnosti a rozvahy nevyrušilo. Podniknouti boj proti světské moci papežově ve prospěch Italie překážela Karlovi přísaha i smlouva aviňonská; neboť Karel při ryze katolickém vychování svém sliby přísahou spečetěné příliš starostlivě plnil.

Karel nejsa v té době, jak již podotknuto, s Petrarkou ještě blíže spřátelen, na list jeho *neodpověděl* a žádosti di Rienziovy netoliko přímo odmítl, nýbrž di Rienzia pro kacířské narážky

v pamětném spisu o poměrech Italie arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic soudu církevnímu vydal.

Di Rienzi nejprvé v Praze, později pak po celou zimu na arcibiskupském zámku roudnickém co kacíř vyšetřován a vězněn. O napravení víry di Rienziovy však Karel i jiní vynikající mužové marně se přičiňovali.

V listu, jejž Karlovi z vězení roudnického psal, připomíná di Rienzi že jest synem Jindřicha VII., prosí za svobodu a Karlovi služby své nabízí. Karel di Rienziovi odpověděl, aby se planým snům o světské moci neoddával, ale aby byl spíše spasení duše své pamětliv; původ di Rienziův z krve děda svého Jindřicha VII. že nepokládá za nemožný, avšak napomíná di Rienzia, aby si na tom mnoho nezakládal, „*an všichni lidé od Adama pocházejí a v popel a bláto se promění*“; konečně Karel podotknul, „že vazbou svou di Rienzi ze svých výstředních snů snad vystřízliví a tak že i duše jeho časné i věčné zhoubě ujde.“

Karla nazývá di Rienzi v listech svých Césarem Augustem. —

Také Arnošta z Pardubic di Rienzi vícekráte za svobodu žádal, avšak papež již věděl o zatknutí di Rienzia a pohnal jej před soud do Aviňonu (dne 17. srpna r. 1350). Legát papežův, biskup Jan ze Spoleta a papežští úředníci Roger z Moulinneufu a Hugo z Charasu provodili di Rienzia v červenci r. 1351 Limogesem ku dvoru papežskému.

U vězení roudnickém sepsal di Rienzi třicet listův.

Di Rienzi odsouzen v Aviňonu co kacíř k smrti, kterýžto nález byl i ve všech kostelích pražských prohlášen.

Karel IV. přimlouval se za milost u papeže, jemuž byl jak mnozí dokládají, na důkaz smíření

a osvědčení náklonnosti své di Rienzia vydal, a chránil tak přímluvou svou zajatého tribuna nejhoršího.

I Petrarka vroucně se ujal nešťastného přítele a stoupence svého. Nadšeným listem vyzývá Římany, aby se zastali svého tribuna: *„A kdyby z Říma jen kapitolinská skála zbývala, i tato skála musí se Rienzia ujmouti, neboť i tehdáž jest Rienzi Římanem!“*

A háje di Rienzia u papeže, dovozuje Petrarka: *„že di Rienzi za nadšenou svou lásku k vlasti, která jest jediným jeho zločinem, nemůže trestán býti!“*

Na přímluvy Petrarkovy změněn ortel Rienziův v lehké vězení, z něhož di Rienzi na prosby Petrarkovy záhy vyproštěn.

V.

(Styky Petrarkovy s Karlem IV. Pád di Rienzia.)

Ani dlouhé mlčení Karlovo k výše připomenutému listu Petrarkovu, ani vydání di Rienzia papeži nepřerušily další styky Petrarky, kterýž svatý zájem své vlasti stavěl po vždy nade všecky zájmy a ohledy osobní i soukromé, s Karlem IV.

Roku 1352 žádal Petrarka listem v Avinonu psaným Karla, by se Florencie, Peruggie a Sieny ujal proti přechmatům Viscontiův a „aby při této vhodné příležitosti celou Italii opanoval“.

„U tvých nohou prosím; při všem, co ti svatého jest, zapřísahám tebe, vyprav se do Vlach! Nikdy výpravě tvé nebe a veškeré poměry nebyly tak příznivy, jako této doby. Důvěřuj mi, neprodlévej ani okamžik; poměry mohou se rychle změniti.

Toskána, která dědovi tvému i někdejším císařům směle vzdorovala, je nyní ochotna poddati se tobě; použij prospěšné této změny!“ —

Z listu Karlova, jímž k tomuto, jakož i k prvnímu listu Petrarkovu z r. 1350 odpověděl vyjímáme:

„Vavřínem korunovaný list tvůj, jenž nás nemálo potěšil, nadšen jest cností a láskou k vlasti; napomínáš nás, abychom se opět u vládu vzdálené říše uvázali; abys nás k činu tomuto pohnul, líčíš nám Říma úplný rozklad, Italie klesání v záhubu světa úmor.

Milý příteli! Chceš sice břemeno příjemné složiti na bedra naše; avšak co Italie nerozlučnou družku říší — *svobodu* pozbyla, co Římané v jho otrocké šíji svou sklonili, co spravedlnost lakomstvím a sobectvím sprzněna, co mír a ctnost na světě shlazena jest: poklesá veliký stroj tento v propast hlubokou. Loď potopenou vždy nesnadnější jest ku plavbě vypraviti než loď, jejíž lanoví toliko škodu vzalo. Mimo to pak druhdy bohatstvím oplývající a své císaře, krále a vojevůdce podporující republika římská jest nyní tak chudá, že sotva sama živoří.

Minulé doby, jež líčíš, bědy dnův našich neznaly. Byl-li kdo Augusta vznešenější? Byl-li kdo tehdáž Césara mocnější? Nebyla-li usnešení senátu římského nejdůstojnější, nebyly-li porady sboru tohoto nejpromyšlenější? Staral-li se kdo o veřejné bezpečí Vlacha pečlivěji? — Kéž by byli moudřejší rádcové tehdejších císařův konečně mlčeli, nebo proti císařům těmto nebrojili!

Víš, že Římané a sousední králové císařům vždy životem i krví ku rozšiřování říší a ku poražení nepřátel jejich ochotně pomahali.

Italie, která druhdy v míru žila a vzpour

neznala, nyní ku vlastní zhoubě své podniká boj proti císařům; podobá se dítěti hladovému, jež kojnou hryže. Mníš snad, že tolikeré velké obtíže, tento nedostatek cností myslí císařův někdy nehnul? Zachránili sice často říši do záhuby se řítící, avšak vždy toliko podporou cizí. I my bychom při takových obtížích a při tak malé síle k jich přemahání byli otáleli, kdyby veškeré tyto předvídané obtíže nebyla překonala cnost nejmocnější, láska bázně a strachu prostá.

V upomínkách starých a nových vítězství, císařských znaků důstojenství, tolikerých korun, žezel a vavřínů zpomínajíce vyšinuli jsme se takřka na povoz vítězný; doufali a důvěřovali jsme v boha, jehož božské dílo ani libovůli v šanc vydáno, ani naší odvážností předstiženo býti nemůže.

Četl's zajisté, kterak jeden císař oněch šťastných dob po dlouhých poradách o nastoupení na trůn uprázdněný konečně odpověděl: „Ani nevíte, jak divoké zvíře říše jest“.

I my u vládu se uvazujíce velebnost, vznešenost a nesnáze říše té, rozháranost Italie i malomyslnost nábožného Říma dobře jsme znali; řídili jsme se však vůlí nebes. Věc zanedbaná důkladnější úrady potřebuje, těžká nemoc silnějšími léky musí se léčiti; čím déle o věci tetéž se radíme, tím rychleji a snadněji bude ji pak lze provésti.

Chceme-li lesk minulosti obnoviti a hanbu přítomnosti smýti, musíme, příteli milý, minulost s přítomností dobře porovnávati; jinak bez velkých obratův onoho účelu nedosáhneme.

I lékařové učí, že raději vše dříve zkusiti musíme, nežli bychom železa užili. Císařové často se o tom přesvědčili. Prosíme nebesa za dobrá vnuknutí, očekáváme podpory, jíž hodni jsme,

abychom nic císaře nedůstojného nevykonali. Přejeme si velice, baviti se s tebou příjemnými rozmluvami, an na parnase tak vyvýšené stanovisko zaujímaje patříš k nejvěrnějším a nejvíce chvály hodným poddaným říše.“ —

Karel poslal místokancléře svého do Vlach, aby s městy toskánskými předběžné úmluvy uzavřel. Petrarka k nerozhodnému listu Karlovu po delší době odpověděl listem obsáhlým, z něhož vyjímáme:

„Myslil jsem, že tě přesvědčím; poznávám svůj omyl. Různíš se se mnou v smýšlení. Tobě budou spíše věřiti, protože zemi i mořem vládneš. Těší mne, že alespoň při vší různosti náhledův našich horlivost moji uznáváš a schvaluješ; větší odměny dostati se mi nemůž.

Neodvážím se nikdy boje proti tobě.

Může-li kdo hlavně o věcech říšských odvážiti se jiného smýšlení než císař?

Kdyby šlo o poesii a o krásné vědy, učinil bych snad, jako básník Lucina, kterýž nepovstal, když César ve shromáždění básníků přišel.

Píši, bych povinnosti své úplně dostál, bych ti srdce své odhalil úplně. Změním-li náhledy své, činím tak, ne z důvodů tebou pronešených, ale z vážnosti k majestátu tvému.“ —

V obšírném tomto listu vyvrací Petrarka hlavně obavy a námitky Karlovy: nesrovnává se s Karlem, že by se byly poměry v Římě tak podstatně proměnily, poněvadž se byl Řím toliko nectnostnějším stal; ano tvrdí, že jest Řím nyní sjednocenější a svornější než kdy jindy; Cola di Rienzi pak že nejlépe ukázal, jak snadno lze Řím odvážným činem sjednotiti.

Petrarka odmítá porovnání Říma s divokým zvířetem a dokazuje nadšeně, že není příčiny

k odkládání výpravy Karlovy do Italie; uznává, že výprava ta arci není zábavným výletem a že při ní i železa bude potřebí, avšak „bez železa, jenž postrašením slabocha vyléčí, nebyl by mocný mocným“.

Petrarka se diví, že „k výpravě této *mírumilovný* (Petrarka) *ozbrojenému* (Karlovi) raditi musí“, arciť že by raději Karlovi ozbrojené legie poslal než pouhé vyzvání k zápasu.

Konečně pak má za to, že vyvrácením námitek Karlových povinnost svou vykonal a končí:

„Pravíš-li: svoboda říše jest zničena, máš ji co otec vlasti obnovit; míníš-li, že Vlaši úpí ve jhu otrockém, máš okovů těch lid svůj sprostiti; vidíš-li, že spravedlnost jen lakotnosti robotí, máš ji očistiti a v prvotnou velebnost uvésti; mníš-li, že láska k míru ze srdcí lidských vymizela, máš ní útroby lidu naplniti. Až vše to vykonáš, budeš skutečným vladařem a pravým císařem; nepodnikneš-li úkoly ty, zajdeš jako neslavný soukromník.“

O současných událostech politikých ve Vlaších psali jsme v předešlé stati u osudného r. 1353.

Hrůzovláda v Římě vždy strašněji řádila. Nový tribun Francesco Baroncelli senátory vypudil a počal libovolně vladařiti. V okolí Říma řádily loupežné roty Wernerovy, kterýž měl na brnění pověstný nápis: „Jsem vévoda Werner, vůdce velkého sboru, nepřítel boha, slitování a útrpnosti“; kromě toho roty Malatestovy, fra Marialisovy a j. Veliká drahota rozmnožila bídu lidu. Papež Inocenc VI. vida, že za takových poměrův moc a důstojnost papežská v Římě jisté záhubě neunikne, vyslal, zajisté vlivem Petrarkovým energického Španěla kardinala d'Albornoze a Cola di Rienzia do Říma, aby v říši papežské opět řádu a zákonu i majestátu papežskému platnost a úctu zjednali.

Di Rienzi neměl v Římě majestát národa, ale světskou moc papeže obnoviti a hájiti.

D' Albornoz ustanovil di Rienzia senátorem římským. V den 1. srpna 1354 táhl di Rienzi s papežskými žoldnéři po andělském mostě do Říma. Lid uvítal svého tribuna vítězoslavně. Životopisec di Rienziův porovnává nadšeně tento vjezd s vjezdem Kristovým do Jeruzaléma. Lid házel šaty a palmy di Rienziovi na cestu a vítal jej co kýženého spasitele svého.

Cola di Rienzi kázal tribuna Baroncellia odpraviti, načež proti nesmiřitelné šlechtě římské plnou mocí se obrátil.

Stefannella Colonnu na pevném hradě Palestrině marně oblehal, condottierea Morealea zradně zatkl, a kázal jej na schodech Kapitolu stíti. Odpůrce své vůbec náruživě stíhal a mečem katovým vyhlazoval.

Tělesná stráž papežských žodnéřů střežila někdejšího tribuna „míru a svobody“; papežův senátor byl římským tyranem. Válečné podniky a jiná opatření bezpečnosti pohlcovaly veškeré příjmy, nové velké daně musily býti vypisovány a přísně vymahány. Bída lidu úžasně rostla; lid počal proti těmto násilnostem a útiskům reptati; až vypukla konečně v Římě velká vzpoura. Nejstrašnějším nepřítelem di Rienziovým v Římě byl ukrutný převor Johanitův *fra Moralis.* Di Rienzi zbavil se vězením a odsouzením Moralise a statky jeho pobral.

Nedůvěřuje důstojnictvu vojska svého, chtěl di Rienzi nespolehlivé důstojníky z Říma vyhostit; však vojsko i lid se tomu opřel; di Rienzi v paláci svém obklíčen a kolem paláce zapáleny ohně, aby byl di Rienzi ku vzdání se přinucen.

Di Rienzi chtěl opět v přestrojení prchnouti,

byl však poznán a na Kapitolu při volání: „*Zhyň zrádce, jenž nové daně zavedl!*“ mečem proklán. Zohavenou mrtvolu nešťastného tribuna spálili židé v mausoleu Augustovu na hranici suchých bodláků a popel rozmetali (dne 8. října r. 1354). Rienzi padl rukou téhož lidu, jejž chtěl spasiti svobodou.

Tak skončil poslední středověký nadšený apoštol nové Italie, jehož život byl veliká báseň, a jejž Gregorovius nazval: „*básníkem v kruh politiky zblouzeným.*“

Nedospělost lidu a veliké hmotné, zevní překážky zaplašily luzný sen di Rienziův o velikosti Italie.

VI.

(Petrarka a Karel IV. v letech 1354—1378.)

Po zavraždění di Rienzia velký duch Petrarkův na bojišti osaměl. Avšak jen na okamžik zakalila slza bolu a utrpení oko velikého vlastence, *duch* vymanil se záhy obrovskou silou z okovů malomyslného dumání. Petrarka neustupuje z boje, nezoufá, ale pln nezdolné důvěry a naděje béře se přes mrtvoly šlechetných obětí ku předu.

Revolucí římskou přesvědčil se Petrarka zřejmě, že staroslavná Italie toliko *oživením cností starověkých Římanův obnovena a trvale vzkříšena býti může.* Proto počal s úžasným úsilím v celé Italii šířiti studium písemných památek starožitných a v důležité této snaze až do své smrti důsledně setrval.

I při této namahavé práci vědecké i vlastenecké nepřerušil Petrarka styky své s Karlem IV., v jehož pomoc Italii stále doufal.

Ještě před nastoupením cesty ku korunování do Říma obdržel Karel opět list „krále pěvců vlaských“, v němž Petrarka píše:

„Listy obšírnými jsem tě do Italie zval; krátkým listem tímto do Vlach tě vítám. Velkou radost zajisté lze i málo slovy projeviti důstojně. Co mám říci? Čím mám počít? Když mi již zvěst jmena tvého radost tak velikou působí, jak mne teprv dojme vznešená přítomnost tvá?

Nejsi mi více toliko králem českým, ale králem celého světa, skutečným césarem, císařem římským. V Italii nalezneš vše, co jsem předpovídal: diadem, říši, nesmrtelnou slávu, otevřené nebe, slovem vše, co smrtelníku přáti a doufati lze.

Jaká čest, že jsem tě k podniku tak krásnému pobádal! Jdu ti v duchu v ústrety, vidím pochod tvůj přes Alpy. Vidí tě Italie, společná naše máť, zří tě i Řím! Dím co Anchises Eneášovi pravil: „Konečně přicházíš, dlouho čekali jsme tebe: dětská láska tvá obtíže cesty překonala“.

K vůli Německu Italii, anaž jest tvou pravou vlastí, neodstrkuj! V Italii jsi počal žít, uchvátí-li tě pravá ctižádost, pak také v Italii zemřeš.

Vždy jsem ti připomínal, že tě máme za Vlacha. Nerozhoduje *kde*, ale *pro koho* jsi se narodil. Žij blaze a pospěš!“

Roku 1354 dne 7. listopadu dospěl Karel na své výpravě do *Mantovy*. Té doby byl padesátiletý Petrarka v Miláně u dvoru Viscontiův. Karel zvláštním poslem, Jaccomorem z Pomieresu Petrarku do Mantovy pozval. Ačkoliv byla tehdáž ve Vlaších neobyčejně tuhá zima, vydal se přece Petrarka bez odkladu na cestu a přijel dne 12. prosince téhož roku ku dvoru Karlovu do Mantovy, kde celý týden pobyl. Setkání se a styky své s Karlem Petrarka sám velmi zajímavě takto líčí:

„Císař uvítal mne velmi dobrotivě bez císařského lesku, bez německé etikety, ne jako císař, ale co rovný druh. Po celé dny mnohdy bavili jsme se rozpravami, jako by jiných prací a úkolů bylo nebývalo.

Rozmlouval se mnou o mých spisech, hlavně pak chtěl mé dílo o vynikajících mužích (studie k dějinám římským obsahující 31 životopisů slavných Římanův) poznati.

Když jsem mu sdělil, že spis tento dokonám, až budu mít času a pokoje, pravil, že by si přál, aby bylo jemu (Karlovi) připsáno. Na to s přirozenou mně upřímností jsem odpověděl: „*Veliký kníže, k tomu jen tvých ctností a mé vůle potřebí.*“

Smělostí mou překvapen vyzval mne, bych tento výrok objasnil. Na to dím: „Potřebuji času k sepsání tohoto díla, v němž skutečně veliké činy vypisuji, přičiň se, by tvé jméno v čele spisu tohoto skvíti se mohlo. *Koruna a titul vznešený tomu nedostačí, toliko ctnostmi a velikými činy vyšineš se v řadu slavných mužů, jichž život vypisovati budu. Žij tak, abys přečítaje životopisy velkých předků svých, hoden byl, by pokolení budoucí také životopis tvůj čtla.*“

Bodrým úsměvem ukázal císař, že jsem jej smělostí svou nerozhněval. Při této příležitosti daroval jsem císaři stříbrné a zlaté medailie císařské, svůj nejmilejší poklad. Ve sbírce té byla také dobře zachovaná medailie Augustova s hlavou přímo živou.

Ukazuje medailii tuto císaři pravil jsem: „Viz velké muže, předky své, jichž vzorem říditi se máš. Medailie tyto vysoko cením, daruji ti je, máš k nim právo. Znám hrdiny, jichž paměť hlásají, znám jejich činy, Tobě však toliko jejich známost nestačí; musíš jich následovati.“

Pak jsem líčil císaři stručně život mužův, jichž podobizny na medailiích jsem mu byl ukázal pobádaje jej případnými odchylkami k následování. Karel poslouchal velmi pozorně a pravil, že milejšího daru nikdy neobdržel.

Jednoho dne k opětným prosbám císaře počal jsem líčiti života svého běh. Poslouchal velmi pozorně, ano upozorňoval mne, kdykoliv nechtěje rozvláčností nuditi a mnohé zamlčuje vypravování jsem zkracoval.

Podivil jsem se Karlově důkladné znalosti i nejnepatrnějších anekdot života mého. Nevím, jaký vichr tento dým života mého za Alpy zanesl.

Tázal se mne, co příště konati budu a jaký mám plán do své smrti.

„Mám vůli dobrou,“ odtušil jsem, „zlý návyk, jejž přemoci nemohu, maří však dobré mé úmysly. Podobám se moři, protivnými větry zmítanému.“

„Pochopuji,“ odtušil, „neodpovídáš však na mou otázku. Rci, jaký způsob života nejlépe se ti líbí?“

„Život samotářský jest mi nejmilejší, nejbezpečnější, nejklidnější,“ odtušil jsem bez rozmýšlení. „Kdyby bylo lze, žil bych v širých lesích, na horách; avšak i v městech vyhledávám samotu.“ Když Karel tomuto názoru Petrarkovu odporoval, odvětil tento: „Dlouho jsem o věci té přemýšlel a mnoho jsem o tom psal; hlava má jest přeplněna důvody autorit. Vím, že množství smýšlí vůbec jinak, ale o pravdě tvrzení toho jsem zkušeností úplně přesvědčen. Neslušelo by ti, knížeti tak velkému, aby jsi s množstvím lidu obecného stejně smýšlel. O věci této, již zevrubně znám, sepsal jsem malé pojednání.“

Císař živě propověděl: „Vím to, naleznu-li váš spisek, vrhnu jej do ohně!"

„Postarám se, byste ho nenalezl;" děl jsem na to. —

Mnohdy dlouho o věc tuto jsme se přeli.

Císař soustavu mou o samotářství podivuhodně a důrazně vyvracel; hájil zlou věc a proto konečně prohrál, ale proto přece domnělým vítězstvím se chlubil.

Prosil mne, bych jej do Říma doprovodil.

„Chci, abyste cestuje za tak špatného počasí do Mantovy opět se zotavil," pravil. „*Chci zříti slavný Řím netoliko svým, ale i vaším zrakem.* Potřebuji vás i v mnohých městech toskánských."

O věcech těchto mluvíval se mnou vždy, jako by býval duchem i srdcem pravý Vlach.

Řím a César jsou moji bohové, Césara do Říma provázeti, přiznávám se, bylo úplně po toužebném přání mém; však velké překážky přinutily mne, vyzvání toto odmítnouti.

Z toho vznikl mezi námi nový, až do rozloučení trvající spor.

Císař stále, všemožně mne k pouti do Říma přemlouval a pobádal, a směle mohu říci, „*že tento vladař žádného Vlacha takovou milostí a důvěrností, jako mne, nepoctil. Lépe ani král Dionis Platona neuvítal.*" —

Z Mantovy provázel Petrarka Karla do Milána ku korunování na krále lombardského. Důvěrné přátelství mužův těchto ani slavnosti korunovační nepřerušily. Tak o velké přehlídce válečné moci Viscontiův, Karel stoje u okna nikoho, ani vojska si nevšímaje s Petrarkou se bavil.

Z Milána provodil Petrarka Karla až do Piacenci, kde se s ním rozloučil.

Při tomto tklivém loučení jeden rytíř flo-

rencský, ukazuje na Petrarku, pravil Karlovi „Vizte muže, o němž jsem vám vždy vypravoval, že zvěční památku vaši, budou-li činy vaše chvály hodny; kterýž však rovněž tak jako mluviti mlčeti umí.“ — —

Petrarka rozloučil se s Karlem pln nejkrásnějších a nejskvělejších nadějí, jež však za nedlouho opět vývojem činnosti Karlovy v Italii osvědčily se býti naprosto klamnými.

Karel sice Petrarku co *básníka* a *učence* vysoce ctil, avšak co *politik* nad míru střízlivý a co státník hlavně o blaho a zdar vlasti své se starající nevítal a také neprováděl nadšené záměry Petrarkovy s týmž zápalem vlasteneckým, snaže se toliko o to, aby Petrarku ku dvoru svému trvale připoutal a do Čech přivábil.

To když konečně Petrarka prohledl, napsal Karlovi vášnivý list:

„O císaři! jak nevděčný jsi a jak málo znáš cenu věci! — Co děd tvůj (Jindřich VII.) a mnozí jiní před tebou tolikerou prací a krve proléváním vyhledávali, tobě samo poddávalo se a ty všeho toho se vzdáváš: Italie, již jsi bez odporu prošel; Říma, jenž ti dobrovolně brány otevřel; žezla, jež jsi darmo obdržel, i koruny krví neposkvrněné!

Všeho toho odříkáš se, abys v pustou vlast svou se navrátil. Uznávám, že náklonnost přirozenou nesnadno jest překonati; nepochopuji však, že konáš čeho všichni poctiví Vlaši želí, co rozumu i velkomyslnosti odporuje, nad čím celá říše vzdychá a co toliko *Češi* a odpůrcové naši za dobré uznávati budou. Nuže, odejdiž! Pamatuj však, že dosud nižádný kníže naděje tak krásné a spravedlivé se nevzdal!

Maje býti pánem Italie toužíš po *Čechách!* Otec i děd tvůj smýšleli jinak. Vím, že cnost a

hrdinství se nedědí! Moudrost vladařskou a umělost válečnickou ti však neupírám; nemáš však vůle a horlivosti, bez níž není skutkův vznešených. Slyš, kterak by tě uvítali otec i děd tvůj na zpátečném tažení tvém přes Alpy: „Veliký císaři! Vraceje se z výpravy tak daleké mnoho si nezískal; přinášíš koruny železnou a zlatou a planý titul; budou tě sice římským císařem nazývati, skutečně však budeš přece jen králem českým. Kéž bys ani tím nebyl! Snad by se pak ctižádost tvá rozplamenila, snad bys pak opět dědictví svého dobýval.“ — Laelius pozdravem tvým smrtelně mne ranil. Odevzdal mi i dar tvůj: peníz Césarův. Kdyby tento peníz mluviti mohl, byl by tě zradil od potupného návratu z Italie! S bohem buď, císaři! uvaž, co opouštíš a po čem toužíš!“ —

Ani tímto náruživým listem Petrarka Karla nerozhněval. — —

Když se byli bratří Viscontiové o statky Giovannia Viscontia rozdělili, obávajíce se chystané výpravy Karlovy do Vlach, vyslali r. 1356 Petrarku *do Prahy k vyjednání míru a narovnání s císařem Karlem.*

Před čtyřmi lety (r. 1352) dovolával se v Praze *Boccaccio*, s nímž byl Karel též v důvěrném styku, v čele poslův florencských, sienských a peruggijských pomoci Karlovy *proti* Viscontiům. Tato politická protiva sice často skalila, ale přece nikdy naprosto nepřerušila důvěrné osobní přátelství největších současných Italův Petrarky a Boccaccia. Petrarka cestoval Bazilejí do Prahy, kde jej Karel uvítal s všelikou poctou a přátelskou vlídností. Za delšího pobytu svého v Praze Petrarka Čechy důkladně a zevrubně poznal a s vynikajícími státníky a učenci dvoru Karlova důvěrněji se stýkaje měl vítanou příležitost netoliko poměry společenské,

ale i snahy vědecké a umělecké v Čechách prohlednouti.

Roku 1357 povýšil Karel Petrarku na *falckraběte svaté římské říše* a podal mu o povýšení tom skvostný diplom v zlatém pouzdru, kteréž však Petrarka skromě vrátil.

Když pak dne 18. března r. 1358 císařová Anna Svidnická dcerku porodila, poslala o této radostné události vlastnoruční list Petrarkovi do Milána. Touto pozorností hluboce dojat odpověděl Petrarka císařové dne 23. května listem velmi dvorným a pochlebným. Při narození králeviče Václava, 26. února 1361, poslal Karel Petrarkovi na památku skvostný zlatý pohár a přál si, by se Petrarka v řízení vychování králeviče uvázal.

Petrarka čestné nabídnutí toto opět odmítl. V listu, dne 17. července v Padově daném, děkuje za pohár „Karla důstojný, však jemu (Petrarkovi) příliš drahocenný“; připomíná, že „posvátný tento pohár sám nikdy neznesvětí, že jím jen o slavnostech bude krášlit tabuli a že po celý život pohár ten i s listem Karlovým na důkaz milosti a na památku slávy dárcovy pečlivě opatrovati bude.“ —

I při této příležitosti prosí opět Petrarka Karla, aby Italii neopouštěl.

Vytýká Karlovi, že po korunování z Říma a Italie přímo uprchl a obviňuje tím papeže, protože slib Karlův k rychlému odchodu z Říma byl vynutil.

„Co jeden papež svázal, papež nový rozvázati může; musíš býti sproštěn slibu, jímž jest svoboda tvá, císaři, papežem obmezena.“

K tomuto listu, pokud známo, Karel Petrarkovi neodpověděl.

Roku 1362 papež, král francouzský i Karel IV.

zvali Petrarku ku svým dvorům, ano Karel žádal i Viscontie, v jichž službách tenkrát Petrarka byl, aby přání jeho podporovali, a vypravil k Petrarkovi zvláštního posla s nalehavým pozváním. Také Arnošt z Pardubic, kancléř Karlův, jemuž byl Petrarka velice nakloněn, vznešeného pěvce do Prahy zval.

V listě Karlovu Petrarkovi čteme:

„Toužíme spatřiti tebe, jemuž naše i říše naší čest tak drahá, toužíme poslouchati mravouku tvou, bažíme po milé s tebou zábavě, proto žádáme šlechetné pány (Viscontie), by tě na cestu i na delší pobyt u nás propustili.

Prosíme tě upřímně a srdečně, při lásce a náklonnosti naší k tobě, vydej se na cestu k nám, jakmile propuštěn budeš.

Kdybys jen věděl, jak jsme po tobě roztouženi, zajisté by's horlivostí o prospěch a čest říše pobádán vše opustil a k nám se odebral. Jsi příliš moudrý, proto zajisté uznáš, že bychom tak důrazně a nalehavě tě nezvali k nám, kdybychom se tak radostně na příjezd tvůj netěšili.“

Na pozvání toto odpověděl Petrarka listem dne 30. března téhož roku daným:

„Vytrval's, Césare! Dobrota tvá odklidila veškeré překážky cesty i slabosti stáří. Prodléval, odkládal jsem stále, domnívaje se, že snad rozkazů svých a mých slibů zapomeneš; chtěl jsem za tím odpočívati.

Potřebuji odpočinku, neboť jsem světem, prací, ba sám sebou skutečně unaven. Podoben jsem kmetu, jenž vzdychal: „Sám sobě jsem břemenem!“ Měl jsem za to, že některá veliká otázka, která celý svět položí v tvé lůno, snadně malé, nepatrné mé jméno vyhladí z tvé paměti.

Mimo tebe, jemuž jsem k tolikerým díkům povinen, nejvíce miluji poklid: od dětinství hle-

dám všude klid; nenalezám a jak poznávám nenaleznu jej nikde.

Vyznávám ti upřímně svůj zločin; nemámť před tebou, jemuž bych tak rád duši svou jako obličej svůj odhalil, tajemství žádného.

Ačkoli bych žádného tak rád jako tebe neuzřel; (ach! s jak velikou radostí bych tě viděl tam, kde býti máš!) ačkoliv nikoho raději neposlouchám, (zejmena když mi velíš, bych tě v *Italii* a ne na konci země navštívil), přece jsem tě chtěl mlčením svým obelstit, domnívaje se, že tak na mne zapomeneš.

Co dím? Co jsem spáchal? Koho jsem chtěl obelstit? Svého pána, pána světa. Ach! nevěděl jsem, čím ti mám prospěti a toužím po klidu: poznávám však dobře, že tě obelstít nemohu; jsi příliš rozumný a pamětlivý; podobáš se prvnímu Césaru, o němž Cicero pověděl, *že toliko urážky zapomíná.* Nesmím se déle přetvařovat; musím vyslyšet římského císaře, kterýž mne nyní po třetí volá. Césare, voláš mne opět, přijdu!" — V listu svém projevuje Petrarka také obavy před loupežníky na Alpách, bojí se, „*že mu knihy poberou*"; avšak konečně se těší, že mu „*přítomnost císaře i knihy i vzdálenost přátel a vlasti nahradí*".

Kancléři Karlovu vytýká Petrarka přílišné lichocení a chválení řka: „Muže štěstím i přírodou vznešeného, jejž César miluje, jejž velikáni obdivují, národové ctí, jimž se římská říše honosí, snižuješ až v prach země!

Mne pak, jehož sotva sousedka zná, vynášíš do nebe. — — Navštívím vás, protože si to César a ty přejete; *avšak nikoliv, abych poučoval vás, alebrž bych od vás se učil.* — —

Až k vám přijedu, podržte si mne, jak dlouho vám bude libo; propustíte mne zajisté brzy, mu-

símť se již k návštěvě císaře nebeského strojiti. Nediv se, že nepřicházím hned: nejsem pták, jenž by vzduchem proletěl, nejsem jelen, jenž by hory přeskákal; jsem želva zvolna po zemi se plížící."

Petrarka chystal se na cestu do Čech, když zuřila v severní Italii válka. Poněvadž byly silnice zbrojným lidem stále znepokojovány a ohrožovány, vydal se na cestu po řece Pádu a dojel až do Padovy, kde od další cesty ustál a do Benátek se odebral.*)

Když se Boccaccio o zmaření výpravy Petrarkovy do Prahy dozvěděl, ostře to Petrarkovi zvláštním listem vytýkal. Na list Boccacciův odpovídá Petrarka:

„Chtěl jsem navštívit císaře, kterýž mne tolikráte a tak důrazně byl zval. Měl jsem za to, že musím, byť i na krátký čas, vyplnit vůli jeho, an bych jinak netoliko pyšným, ale i odbojným jmín býti musil. Nečiň mi, pro bůh, výčitky; těžce nesu, že válka přerušila moji výpravu.

Raději jsem šel tam než zpět. Dostál jsem úplně povinnosti své k císaři, učinilť jsem vše, co mi bylo lze, bych vyplnil rozkaz jeho."

V prosinci r. 1367 psal Petrarka Karlovi poslední list, zapřisahaje jej opět důrazně, by vykonal svůj úkol, by neuvalil na sebe hanu „loudala". Karel přišel rok na to do Italie, však nikoliv, aby vyplnil touhy ohnivých vlastenců, ale aby provodil papeže Urbana do Říma.

O druhé výpravě Karlově do Vlach r. 1368, pokud známo, Petrarka s císařem se nesetkal. Snad zanevřel Karel na Petrarku, že přijav opět služby

---

*) V Benátkách daroval Petrarka republice svou knihovnu, kteráž bohužel průběhem dob, jsouc na místě nepříhodném uložena, velké porušení vzala a nyní bibliotéce sv. Marka přivtělena jest.

Karlova nepřítele Barnaboa Viscontia, klonil se více k Viscontiům než k němu; snad i Petrarka nevražil na Karla, že byl ve věcech italských tak lhostejným. —

Ani přízeň a milost mocného císaře Karla, jejž Petrarka i osobně ctil, ba miloval; ani přátelství a důvěrné styky s nejčelnějšími muži a učenci dvoru Karlova, ani sliby a vyhlídky nejskvělejší, nepřekonaly v srdci Petrarkovu mohutný cit vznešené lásky synovské ku krvácející matce vlasti. Petrarka setrval při smrtelném loži zimničně rozechvěné otčiny, setrval na bojišti v boji nestejném; ano Petrarka na širém hřbitově nejkrasších svých nadějí ještě *doufal;* doufal, že dílo, jež ani di Rienzi, ani Karel IV. nevykonali, vykoná konečně papež Urban V.

K naléhavým prosbám Karla IV. i Petrarky, jak jsme již vypravovali, opustil papež Urban V. r. 1366 Aviňon, a vrátil se do Říma, odkudž však již r. 1370 papežský dvůr opět do Aviňonu se odstěhoval. Návratem papeže do Aviňonu bledne poslední naděje Petrarkova v pomoc zubožené Italii; konečně i on se přesvědčil, že Řím Italii nikdy nevysvobodí, nýbrž naopak, že jest sjednocení a osvobození Italie velmi na překážku. V svatém zápalu počíná Petrarka ostřím řeřavé pravdy dorážeti na zpuchřelý prestol papežský, odhaluje bezohledně pravou podstatu modly římské; počíná opět po delší dobu přerušený, velebný zápas nadšeného věštce proti dvoru aviňonskému, Danteovu „*novému Babelu, jehož hříchy o plamennou pomstu k nebesům volají!*“

„Doufáš, Říme (papežský) v odpuštění? — Div, že tě bůh již nevyhladil! V chudobě a v čistotě založen, nyní, bezctný k zakladateli svému drze vzhlížíš. Doufáš ještě? V co spoléháš?

V pustá díla kuběn svých? V loupež svou? Konstantin se více nevrátí; co ti dal, budiž ti odejmuto! Stvůry tvé klamné stroskotány, hrady tvé zbořeny budou! Pak se vrátí věk duší čistých na zemi a staré ctnosti novou budou velebeny písní!"

„Co se vypravuje o Babylonu asyrském a egyptském, o labyrintech Avernu a tartaru, tomuto peklu (Aviňonu) nelze přirovnati.

V této škole neřestí, v tomto středisku nevěry a nejhanebnější pověry ztratíš i klenoty nejdražší: svobodu, slávu, spokojenost, víru, naději i křesťanskou lásku; staří kazí mladé, unášení a prznění žen, krvesmilstvo — toť jsou jen hračky dvoru papežova. Netvora toho skrotíš jen zlatem; zlato otvírá tu nebe; ano zlatem tu i pána našeho Ježíše Krista koupíš!"

Svého času nad porušení papežského dvoru aviňonského roznícen zahřímal Petrarka ze zátiší svého ve Vaucluse hlasem prorockým proti Aviňonu:

„Blesk udeř v hlavu tvou, klamu plnou!

Bohatství hledáš v jiných chudobě, přebohatý jsi již zločinem. Peleši zrádců, hnízdo klateb, jichž jedem třísníš svět! Sídlo pitek, žraní i mrzkých spustlostí!

Dvoranami tvými víří starých i mladých divoký rej, křepčí s vámi belzebub.

Druhdy nahá a bosá kráčela jsi cestou trnitou, nyní jen v přepychu si libuješ, *zatrať tě bůh!"*

A jindy žaluje tento *kanovník římského papeže:*

„Nebezpečno jest tu (v Aviňonu) pravdu mluviti. Není tu mysli zbožné, ni lásky, ni víry křesťanské; vládne tu jen nadutost, bujnost a lakota. Každého arciničemu povyšují; spravedlivého chudého utlačujíce, každého štědrého lupiče tu

vychvalují; prostota jest jim bláznovstvím, lstivost moudrostí; zbožňujíce mamon necti boha, zákony neplní, dobrým se posmívají; není tu dobrých, neboť oni bojíce se výsměchu skrývají se. Stydlivost jest tu hanbou. Nejspustlejší a nejsprzněnější jest tu nejslavnějším. Žen unášení, sňatku rušení a krvesmilstvo pomíjím, jsouť oplzlému kněžstvu zdejšímu jen hříčky; ale největší jest hanbou, že smilní kněží nutí muže, by padlé, těhotné ženy v příbytky své opět přijímali a že bez studu a hanby smilstvo zase páchají.

Tento vznešený dvůr Kristův, tento velebný hrad vzývání boha hříchem se stal *peleší hrozných lotrův, kterou nebe opustilo. Zde zhyne vše dobro, v této říši lakoty jen mamon platí.*

Naděje v život věčný, vzkříšení, konec světa, pak poslední soud vykládají tu za bájky, za výmysl úzkostlivých; pravda tu blouzněním, střídmost a zdrženlivost surovostí, čistota hanbou; drzé hřešení vychvalují co sílu ducha, největší slávu v největší neřestnosti vyhledávají; špatné pověsti více nežli dobré ceni, ano pověst tu jest zbožím nejšpatnějším.

Křesťanství jest jim jen užitečnou bájkou a tento mor zavinili a šíří miláčkové, jednatelové paláce papežského. A obecný lid o všem tom ví!“

Tento soud Petrarkův tím více váží, pomníme-li, že byl Petrarka netoliko *knězem*, ale i *miláčkem papežův*, kteří mu netoliko důležité služby politické svěřovali, ale kteří jej nejednou milostí vyznamenali.

Tak stal se Petrarka za latinskou eklogu, jíž papeže Benedikta XII. r. 1335 k návratu do Říma pobízel, kanovníkem v Lambesu; za báseň r. 1341, za týmž účelem papeži podanou, povýšen jest na převora v Miglioainu, v diecési pisanské;

r. 1343 nabízeno mu biskupství, kteréž však nepřijal namítaje, *„že sám o vlastní duši co starati se má“*; papežem Klimentem VI. ustanoven jest r. 1346 kanovníkem v Parmě, r. 1348 byl kanovníkem v Padově a r. 1350 obdržel důstojenství arcidiakona v Parmě.

Petrarka vždy radil papežům včasné opravy a očistu hierarchie, opíraje se vždy mamonářství a světskému vladaření náměstkův Kristových. Celá kniha listův Petrarkových vyličuje tyto styky jeho se stolcem papežským.

Avšak i hlas Petrarkův byl hlasem volajícího na poušti; věštěné doby očisty Petrarka se nedočkal.

Chorobou stížen konečně i tento velebný bojovník boží opouští kolbiště, na němž byl tolikerých strastí a sklamání dožil, uchyluje se v rozkošné zátiší do *Arqvy*, kdež se opět v hluboká studie vědecká pohřižuje.

Mimo jiné sepsal Petrarka v té době v Arqvě znamenitý spis: *„De sua ipsius atque multorum ignorantia“* (o vlastní a jiních nevědomosti) a rok před smrtí svou sepsal důležité dílo *„o nejlepším řízení státním“*.

Roku 1374 dne 19. července skonal Petrarka v 71. roce věku svého v Arqvě byv raněn mrtvicí. Celá Italie horoucně zalkala nad rakví velikého pěvce, královského bohatýra, jehož paměť ve vlasti Danteově nikdy nezahyne. *)

---

*) Petrarkův zeť Francesco de Brossano, šlechtic milánský, postavil nad hrobem tchána svého náhrobek s tímto nápisem:

„Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrace
Suscipe Virgo parens animam, Sate virgine parce,
Fessaque jam terris coeli requiescat in arce.“

Pod sarkofagem: Anno Domini M.C.C.C.L.XXIV. XVIII July“; a na nejnižším stupni pomníku: „Viro

Petrarkovy básně vlaské (29 kanzon, 316 znělek, 8 sestin a 11 balad) vydány byly poprvé tiskem v Benátkách r. 1470, tedy o dvě leta dříve, než Danteova „Božská komedie". V XV. věku vydány *31kráte* a do počátku věku našeho *dvěstěkráte!* *)

Na zprávu o smrti Petrarkově Boccaccio nebezpečně onemocněl. Nemoha se pohřbu milovaného přítele zúčastniti, napsal přátelům svým do Arqvy tklivý list:

„Mohu jen plakati s vámi, nikoliv však nad zemřelým, nýbrž nad pozůstalými i nad sebou. Podobám se lodici bez vesla na rozčeřených vlnách divokým vichrem zmítané. Musíme všickni

---

insigni Francisco Petrarcae Laureato Franciscolus de Brossano Mediolanensis, gener individua conversatione amore, propinguitate et successione, memoria." — Vlastník Petrarkova rodného domku v Arezzu ozdobil roku 1567 náhrobek Petrarkův bronzovým poprsím; r. 1818 postaveno v katedrále padovské Petrarkovo poprsí od žáka Canovova Rinaldoa. R. 1630 odcizeno bylo ze sarkofagu Petrarkova několik kostí.

Již r. 1396 uzavřela republika florencská, postaviti pomníky Danteovi, Petrarkovi, Boccacciovi a j. v hlavním chrámu florencském. Dosud byl toliko Danteovi v chrámu St. Croce postaven skvostný kenotaph (náhrobek).

Domek, jejž si Petrarka v Arqvě postavil, jako rodný domek v Arezzu, jsou úplně zachovány; v Arqvě chová se Petrarkovo nářadí: skříň, lenoška, kalamář a j. ano i vycpaná, zamilovaná kočka Petrarkova.

*) Petrarkův životopis sepsalo třicet spisovatelův vlaských. Důkladností vyniká však nad jiné spis francouzského abbéa de Sade v l. 1764—67 v Amsterodámě ve 3 dílech vydaný. Petrarkovy básně přeloženy jsou mimo do *české* téměř do všech ostatních řečí. O Danteovi, o Göthovi a Petrarkovi bylo dosud nejvíce psáno. Prof. Marsand v Padově měl sbírku 900 spisův o Petrarkovi, kteroužto sbírku král Karel X. pro bibliotéku Louvreu r. 1829 zakoupil. —

zemříti; odešel před námi, prosí otce, by nás vystříhal pokušení a tiché by nám dopřál smrti.

Petrarkovým hrobem bude malá Arqua tak slavnou jako Tomi ostatky Virgilovými, Smyrna hrobem Homerovým.

Do Arqvy budou putovati poutníci ze všech úhlův světa, želíce, že nepoznali muže, nad jehož popelem truchlí."

Důraznými pak slovy vytýká Boccaccio nevděk florencským, že s Petrarkou nedovedli se smířiti.

V červenci r. 1374 vložilo šestnáct doktorův Petrarkovu rakev s velikou poctou v lůno rodné země, dne 21. pros. r. 1375 želela Italie ztrátu nejlepšího Petrarkova přítele *Giovannia Boccaccia.**)

V rok úmrtí Petrarkova, jako na oslavu ze-

---

*) V kšaftu Petrarkově nalezena následující poznámka svědčící o důvěrném poměru jeho k Boccacciovi: „Giovanniovi z Certaldoa, příjmím Boccaccio, poroučím 20 zlatníků na teplý oděv k nočnímu studování. Stydím se, že muži tak zasloužilému tak málo odkázati mohu." O styku s Petrarkou v Miláně r. 1359 i v Benátkách Boccaccio vždy blouznil a horoval. Nejdůležitější spis Boccacciův *„Il Decamerone"* (sto novel) vyšel poprvé tiskem r. 1470 a 1471, nedlouho po zavedení tisku v Italii. Před několika lety bylo toto prvotné vydání „Dekamerona" při prodeji bibliotéky boxburgherské, v Anglicku za 17500 zl. koupeno. Spisy Boccacciovy, hlavně pak „Decamerone", v němž satyrou a vtipem zlořády a neřesti kněžstva tepe, byly církví stíhány a zatracovány, a za dob Savonarolových ve Florencii páleny. Ještě v tomto století zničila sfanatisovaná luza náhrobek Boccacciův v Certaldu a popel jeho rozmetala. V klášteře želivském zachován jest spis: „Johannes Boccaccius de Certaldo, de casu virorum illustrium et de milieribus claris." Nejlepší kritické vydání „Dekamerona" vydal r. 1823 Biaglioni v Paříži a Ugo Foscolo r. 1825 v Londýně. Sebrané spisy jeho vyšly r. 1827 ve Florencii péčí Montierovou. Důkladnou biografii Boccacciovu sepsal Baldelli r. 1806.

snulého proroka, zbouřila se celá Italie proti francouzskému papežství. Papežství povolilo: dne 13. ledna r. 1377 vrátil se papež Řehoř IX. opět do Říma. Papež Urban VI., (1378—1389) rozený Neapolitán, italský ráz papežství obnovil a proti francouzským vlivům důrazně hájil.

Té doby však již nebylo strážného ducha svatých zájmův národa italského, Petrarky. Příznivá tato změna tudíž Italii trvale neprospěla. Roku 1378, když po 73 letech zdála se býti vláda papežův v Římě opět upevněna, tedy čtyři leta po smrti Petrarkově, zemřel *Karel IV.* v den 29. listopadu v stáří 63 let a pochován jest s velikou poctou u prostřed chrámu sv. Víta na hradě pražském.*)

Nad hrobem tohoto velikého krále a vznešeného člověka, jejž současníci „*druhým Šalomounem*" a potomci „*svatým*" nazývali, zalkalo nelíčeným žalem celé království české, jemuž po spravedlivém soudu Eneáše Sylvia „*té doby žádné království pod sluncem nevyrovnalo se*".

Veškerý lid oplakával v Karlovi věrného a pravého otce, kterýž největší chloubu a slávu svou

---

*) Schotky porovnává nepřiměřeně poměr Karlův k Petrarkovi k stykům krále Bedřicha II. s Voltairem.

Historik vlaský *Matteo Villani*, kterýž srdnatost i moudrost Karlovu obdivuje, zůstavil tento popis osobnosti Karlovy: „Zrůstu byl Karel středního, téměř malého; mohutné, skloněné šíje. Hlavu chýlil ne nepřiměřeně v před; obličej měl široký, oči velké, čelist silnou, vlas i vous černý; nad čelem byl lysý. Odíval se prostým, krátkým kabátcem z dobrého sukna; byl vždy zapjatý; ozdob neb vyšívání zlatem, stříbrem a drahými kameny nemiloval."

Dle svědectví Beneše z Veitmíle byl Karel toliko jednou nepatrně nemocen a teprv v 56. roce věku svého ztratil první zub.

hledal v mravnosti, v blahobytu a v pokoji svých poddaných. Ano právem tvrdí Pontán, že Čechy za vlády Karlovy byly nejšťastnější a nejslavnější

Hrobka Karlova proměněna později v společný hrob králův českých, jejž Rudolf II. v letech 1526—1612 velkým mausoleem mistra Alexandra Colina, (kteréž stálo 32.000 dukátů), ozdobil.

Památku úmrtí Karlova slavila universita pražská po drahná leta v den 5. prosince; r. 1404 v týž den i mistr *Jan Hus* na počest památky této shromážděnému duchovenstvu mravokárně kázal. — —

Den 18. června 1874 byl celé Italii dnem zasvěceným, téhož dne netoliko v Arqvě, ale v celém království slavil sjednocený národ vlaský *pětistoletou památku úmrtí proroka* a *bojovníka Petrarky*.

Velikými slavnostmi obnovil z otrockých okovů vymaněný národ italský památku proroků *Dantea*, *Savonaroly* i *Petrarky*. Památné tyto manifestace budou se povždy skvíti jasnou září v diademu mladé Italie.

Roku 1874 také v Aviňonu odhalen důstojný pomník Petrarkův.

K slavnosti Petrarkově na památku styků v velikána tohoto s národem českým byla i královská Praha pozvána.*)

---

*) O vzájemnosti a o předůležitých stykách Čech a Italie v *umění, vědách a v národním hospodářství* v st. XIV. pojednáme v jiném, již k tisku připraveném spisu, kterýmž tyto základní, hlavně *politické* rozhledy rozšířeny a podstatně doplněny budou.

VII.

(Památky Karla IV. v Italii.)

V století XIV. nebylo v Evropě obětovnějšího zakladatele a podporovatele monumentálních budov, vzdělávacích a obecně prospěšných ústavů nad Karla IV. I na svých výpravách v cizině, kdy měl důležité politické zápletky rozřešovati, podnikal Karel stavby monumentalní, zakládal důležité ústavy a podnikáním tímto netoliko v Německu, ale i v Italii vzácné památky zůstavil. Po vítězné bitvě u San Felice, v níž padlo 5000 Vlachů, odebral se Karel (r. 1322) do *Luccy* a asi deset mil od města toho naproti údolí Valdimievole postavil tvrz a při údolí Mhla řečeném nové město *Monte Carlo* k nemalé mrzutosti Luccských, poněvadž se to stalo hlavně jich nákladem a na upevnění Karlova panství.

Roku 1355 (13. února) odebral se Karel z Pisy do *Tarencu* a koupiv tam dům, v němž byl r. 1333 nocoval, proměnil jej v klášter mansionářův pražských a uvedl do tohoto nového kláštera přímo tré mansionářův.*)

---

*) Při chrámu sv. Víta v Praze založil Karel IV. sbor 12 větších a 12 menších *mansionářů*, jichž představeným byl na počest panny Marie praecentor. Sbor ten konal každodenně, hlavně při oltářích manželkami Karla IV. v hlavním chrámu sv. Víta založených modlitby. Praecentora a 11 mansionářů větších jmenoval král, tito pak volili mansionáře menší. Sbor ten vládl znamenitým jměním a bydlel v domě vlastním při sv. Jiří na hradě pražském, jejž Karel IV. r. 1350 koupil. V témž domě přebýval svého času také mistr Petr Parléř. Mansionáři byli podrobeni kapitule Všech svatých. Také ku chrámu paní, jejž byl Karel v letech 1355—1361 s velikým nákladem v Norimberku postavil, uvedl pražské mansionáře.

Základní listinu kláštera toho, jejž Karel velkými statky obdařil, potvrdil parmský biskup Ugolin. Ještě Eneáš Silvius vídal chrám p. Marie při tomto klášteře; patronem chrámu tohoto, jakož i mansionářského chrámu panny Marie v Norimberku, ustanovil Karel IV. praecentora kostela pražského.

Nejdůležitější památku v Italii zůstavil Karel IV. založením *českého hospitálu v Římě* r. 1368. *)

---

*) Jako Češi v Italii tak i Vlaši v Praze ústavy dobročinné si zřídili. Za válek, jimiž Italie v století XV. a XVI. zmítána byla, hlavně v Praze drahně kupcův a umělcův vlaských se usazovalo. Jezovita P. Ludvík Gerard kázal dne 21. dubna r. 1560 Vlachům u sv. Klimenta po prvé *vlaský* a již r. 1569 postavili si Vlaši na prostranství mezi chrámem sv. Klimenta a mezi tehdejším kostelem sv. Bartoloměje (od roku 1577 sv. Salvatoru zasvěcen) vlastní kapli, která odtud *vlaskou* sluje. O postních kázáních jezovity A. Possevina r. 1584 ukázala se kaple tato býti malou, proto r. 1590 započato se stavbou nového, velkého chrámu vlaského na témže místě.

Činnost *vlaské kongregace na nebevzetí panny Marie* (založená r. 1573 v Praze), která vlaské nalezence a chudé opatrovala, tak prospívala, že již r. 1601 dům *Dominika de Bossia* opatrovanými přeplněn byl. Téhož roku prodal Bossio dům svůj kongregaci za 600 fl., od té doby budova tato má jméno *vlaský špitál*. Rudolf II. sprostil vlaský špitál všech břemen a berní „na všecky časy“, povolil kongregaci na rozšíření špitálu sousední domy a zahrady kupovati, veškeré špitálu učiněné odkazy za platné prohlásil a ústav tento podpoře i ochraně obce pražské poručiv spolu ustanovil, že o moru nikdo nemocí touto nakažený ve špitálu vlaském léčen býti nesmí.

Nová budova hospitalu vlaského i s chrámem založena byla r. 1611 a r. 1622 při témž ústavu otevřena škola. V letech 1632 a 1648 Švédové hospitál tento spustošili.

Císař Josef II. reskriptem dne 20. ledna r. 1776 vydaným s vlaským hospitálem nalezinec i porodnici

Čím více poutníkův putovávalo z Čech do Říma v středověku vůbec, a v „milostivých letech" r. 1300 a 1350 zvláště, tím větší byla za tehdejších poměrů potřeba hospody české v Římě, v níž by nalezali příhodného útulku, a proto založil Karel s manželkou svou Alžbětou v někdejší ulici poutníkův, *via biancchi vecchii*, nedaleko Campo di fiore, mezi někdějšími farními chrámy sv. Blažeje a sv. Štěpána hospitál český.

Na místě někdejšího chrámu sv. Blažeje jest nyní armenský kostelík San Biagio dei Barboni.

Dle nezaručeného podání bydlel Karel IV. v tomto domě v svatém témdni r. 1355, kdy co kající, neznámý poutník před korunováním na císaře v Římě posvátná místa navštěvoval.

Zřízení a organisování hospitálu uložil Karel věhlasným tehdáž náčelníkům šlechty české, bratřím *Petrovi, Oldřichovi* a *Janovi Rožmberkům*.

O velkém vlivu Rožmberkův při dvoru papežském a v kruzích katolických vůbec svědčí i událost, že papež Urban VI. nabízel Petrovi Rožmberkovi, proboštovi u všech svatých v Praze, důstojnost kardinála, kterouž však hrdý tento šlechtic nepřijal.

Listem na Krumlově první neděli po sv. Ře-

---

spojil. R. 1777 v ústavech těchto opatrováno 1777, r. 1787 pak 1435 osob; samostatné jmění vlaského hospitálu páčilo se r. 1788 na 330.107 zl. 56 kr.

Správcové špitálu vlaského pěstovali též s velkým úsilím hedbávnictví a na podporu rozšiřování pěstování moruší, v l. 1781 a 1782 dostávali podporu zemskou po 500 zl. ročně. Hedbávnictví pěstovali racionelně, tak že té doby ročně se vyrábělo v Čechách 40 centů čistého hedbáví. Zrušením špitálu vlaského r. 1789 také české hedbávnictví valně utrpělo.

R. 1804 založili Vlaši v Praze žijící nový *sirotčí ústav* a r. 1830 koupili ústavu tomuto budovu někdejšího špitálu vlaského. R. 1839 obnovena a vysvěcena jest opět kaple sv. Karla Boromejského při domě tomto.

hoři r. 1371 vydaným zapsali Rožmberkové českému hospitálu v Římě při osadách Oltýně a Bežeticích na panství Přiběnickém stálý důchod 14 kop grošů českých a čtvrt hřivny (17 ½ groše), kterýmž měl býti vydržován kněžský představený hospitálu. O uhražení ostatních nákladův postaral se zajisté sám Karel.

Představený nebo rektor hospitálu směl býti prvotně toliko kněz, kterýž mimo jiné i *české řeči mocen býti musil.* Teprv arcibiskup Jan z Jenštýna r. 1385 přivolil, by i nekněží rektory býti mohli a téhož roku ustanoven rektorem pražský zlatník *Zdislav.*

Rektora kněžského dle pořízení Rožmberkův ustanovovali kanovníci *třeboňští*, a rektor ten měl v domácí kapli, v níž byl oltář sv. Václava a sv. Markéty, týdně tré mší sloužiti neb sloužit dáti.

Založení hospitálu českého netoliko arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, ale na žádost králové Alžběty také papež Urban VI. bulou dne 1. srpna 1380, vydanou, tedy dvě leta po smrti Karla IV., potvrdil a schválil.

Za dob válečných, jakož i povodněmi v stoletích XIV., XV. a XVI. hospitál český valně utrpěl, tak že již po stoletém trvání důkladně opravován byti musil. Nápis v průčelí domů někdejšího hospitálu (via di S. Lucia in Gonfalone č. 131) zachovaný zní:

Carolus Imperator
IV. Rex. Boemie Me. fecit. et. H. Roraw. Procurator. Hospitalis.
Presentis et Nacionis. Bohemorum ruinosum refecit. Anno
MCCCLVII.

Mimo arabeskové zakončení jest při tomto nápisu nejspíše Roravův znak: štítek přímkami ve dvanáct pravidelných rovnoúhelníkův rozdělený.

Kněz *Jindřich Rorav* byl poslem krále Ludvíka, později Jiřího Poděbrada u dvoru papežského v Římě. Neuměl česky a byl úhlavním nepřítelem Jiřího Poděbrada i mistra Rokycany, jehož uznání za arcibiskupa pražského všemožně překážel. R. 1462 však již vyslancem krále českého nebyl. Roku toho připomíná se již Jan Fantius co posel krále českého v Římě.

Náklad oprav hospitálu římského uhradil Rorav hlavně výnosem obětí, jimiž si věřící po papežském svolení z r. 1457 v kapli hospitálu v den sv. Víta, sv. Václava a sv. Vojtěcha stodenní odpustky kupovali.

Za papeže Sixta IV. r. 1480 vznikl o obsazení rektorátu při českém hospitálu v Římě mezi papežem a Petrem Rožmberkem, ochrancem hospitálu, kterýž té doby na bononské universitě studoval, prudký spor.

Proti kandidátovi Petra Rožmberka Michalu Salzmannovi, kanovníku vratislavskému, chtěl papež na místo rektora dosaditi Vlacha biskupa de Melina Kterak spor ten byl odklizen, není známo. Pubička tvrdí, že rozhorlený Petr Rožmberk hospitál prodal!

Poutníkův českých do Říma za doby reformační vždy více ubývalo. Hospitál český vždy více upadal a poněvadž v něm hlavně Poláci ochraňováni byli, nazýván byl konečně hospitálem *polským* *) a spojen dne 21. ledna 1654 se svě-

---

*) R. 1577 kard. Stanislav Hosius, Polák, pomocí královéAnny Jagełonky a Št. Batorya s přivolením papeže Řehoře III. *národní kostel polský* a při něm veliký hospital v Římě v ulici polské (via dei Polacchi) založil. Národní ústav tento trval až do válek francouzských

tovým hospitálem sv. Trojice (hospitium et Archiconfraternitas sanctissimae Trinitatis peregrinorum et convalescentium). Tak přestal býti ústavem

---

a byl polskou šlechtou velice, ba štědře podporován. Neapoleon I. proměnil hospital i chrám v kasárny, po odchodu Francouzů stal se jakýsi žid livornský vlastníkem těchto budov; od něho pak je car Alexandr I. r. 1816 za 10.000 skudův, polskými biskupy snešených koupil a prvotnému účelu navrátil. Po revoluci r. 1831 rozezlený car kostel i hospitál a veškerá nadací Polákům odňal a „nad někdejší svatyní polskou rozestřel dvouhlavý černý orel carský svá křídla“ Nyní náleží chrám sv. Stanislava Belgičanův, není sice veliký, ale čistý a dobře zachovaný. Obraz na hlavním oltář maloval Polák Frant. Smuglewicz. Znamenitý jesti obraz ukřižování Krista od výtečného Simona Czechowicza. Ve velké sakristii jsou podobizny Stanislava Hozyusa, Jana Sobieského Poniatovského a Radziwilla. Při chrámu tomto zachovalo se drahně skvostných, starožitných rouch i vzácné náčiní obřadní, jakož vůbec veškeré zřízení chrámu v původním rázu polském provedeno jest. V presbiteriu zvěčněna jest na černé desce zlatými písmenami památka Anny Jagaiłonky (zemřela r. 1596), naproti pak jest pamětní deska Stanislava Hozyusa, rektorem chrámu tohoto Ondřejem Wolowiczem r. 1777 pořízená. V presbiteriu jest krásný pomník Ondřeje Stanislava Zaluského, biskupa krakovského (zemřel r. 1758). Mimo to jest v chrámě tom dvacet památníkův polských, tak náhrobky kněžny Doroty Lubomirské (zemřela r. 1832), dokt. Stanislava Parczevského (zem. r. 1830), papežského tajemníka Jakuba Klosovského (zem. r. 1670), senátora Sluszkého (zem. r. 1639) a j. Také v někdejší budově hospitálu při chrámu tomto jsou některé polské památky zachovány. Tak nalezáme v hlavní dvoraně podobizny primasa Komorovského, Augusta II. a III., biskupa Masalského, Jana Soběského, Stanislava Hozya, Sierakovského, kardinála Radzivilła, Jana Kazimira a j. Od r. 1848 jest v Římě klášter baziliánek polských. Při chrámu matky boží Žirovnické (madonna del Poscolo) usadili se r. 1623 z Polska vypuzení kněží unitarští a při chrámu tom jest dosud hospitál unitarův. (Na založení kapituly *ilyrské* v Římě daroval biskup Stross-

samostatným a upadl téměř v úplné zapomenutí. Od těch dob byli poutníci čeští v společném hospitálu sv. Trojice přijímáni.

---

majer 20.000 zl.) V Římě jest také drahně památek slavného rodu *Soběských*. V *bazilice sv. Petra u Vatikánu*, v poboční galerii jest skvostný náhrobek dcery Ludvíka Jakuba Soběského *Marie Klementiny*, manželky anglického krále Stuarta Jakuba III., kteráž zemřela dne 15. února 1735. Nádherný pomník tento ozdoben jest podobiznou zemřelé králové, stál 96000 fr. a proveden jest dle návrhu Filipa Barigionia Petrem Braciem.

V chrámu *dei Appostoli* uloženo jest v zelené mramorové urně srdce Marie Klementiny. V kapucínském kostele panny Marie pochován jest králevič *Alexandr*, syn krále polského Jana, jenž zemřel dne 19. listop. r. 1714. Hrob tento krášlí pěkný pomník mramorový. Na *kapitolu* v sále konservátorův na počest *Marie Kazimíry*, králové polské a švédské, choti chrabrého Jana Soběského, postavil senát i lid římský s přivolením papeže Klimenta XI. r. 1700 důstojný památník: poprsí Marie Kazimíry s přiměřeným nápisem na desce mramorové. V druhém sále připomíná nápis pamětní na desce návštěvu *Bedřicha Kristiana*, syna polského krále Bedřicha Augusta III. v Kapitolu r. 1738.

Blíže chrámu *Trinita dei Monti* jest někdejší palác vyslanectva koruny polské, dosud znakem polským a erbem Soběských označený. Po vítězství u Vídně (dne 13. září 1683) vypravil Jan Soběský tajemníka svého, statečného Tomáše Talentia s mogilským opatem Janem Denhoffem s radostným poselstvím o porážce Turkův ku papeži Inocenciovi XI. a poslal témuž papeži prapor velkého vezíra u Vídně ukořistěný s přípisem, jenž začíná slovy: „*Přišli jsme, viděli jsme a bůh zvítězil*....“ Památný prapor tento uložen jest v lateránské bazilice St. Giovannia.

Učeného Denhoffa povýšil papež na biskupa cecenenského a na kardinála římského kostela. Denhoff zemřel dne 20. července 1697. V kostele sv. Trojice a sv. Karla na Kvirinale zřízen znamenitému muži tomuto důstojný památník. — Také do *Lorety* poslal Soběský prapor a palaš turecký. Polský generál Kniaczewicz zástavu tu odnesl a palaš poslal Kosciuszkovi.

Teprv v době novější ujali se biskupové čeští hospitálu českého a po dlouhém jednání vydáno jim r. 1870 „zboží“ ústavu tohoto, totiž dům naproti kostelu St. Lucia in Gonfalone č. 127 až 132 a budovy č. 31—35 při náměstí Sforza, jakož i důchod roční 2782 lir. Král Ferdinand V. nedlouho před smrtí svou ku zvelebení ústavu tohoto 20.000 zl. daroval. Kterak biskupové naši hospitál obnoví, neumíme na ten čas pověděti.

Dosud není dokázáno, že by mimo český hospitál býval v Římě, jak mnozí tvrdí, též ústav ku vzdělávání kněží českých; domnění to zakládá se nejspíše v tom, že v dotýčných listinách papežských píše se o *hospitálech* a nikoli toliko o *hospitále* českém (breve Sixta V.) a že také papež Innocenc X. mimo hospitálu též *koleje české* se dotýká.

Bližších dokladův k rozřešení této záhady nemáme.

Hřbitov *il Campo santo* blíže Vatikánu, na němž Češi v hospitálu zemřelí pochováváni byli,*)

Prapor tento zanechal generál Dobrowski ve Varšavě, odkudž byl r. 1832 do Petrohradu přenešen.

V římském kostele panny Marie jest sedm menších praporů, jež byl Soběský Turkům u Vídně odejmul. Hrobů polských jest v různých chrámech římských vůbec velmi mnoho.

*) V zápisu členův *bratrstva sv. Kiliána při Campo santo* v Římě v letech 1623—1630 zapsáni jsou také čeští šlechticové: *Oldřich Frant. Kolovrat, Oldřich Adam Popel z Lobkovic, Daniel z Velechova, Jiří Zibřid Breiner z Rabštejnka* a j.

V chrámu *Sta. Maria Maggiore* v kapli Patrizi pohroben jest Maximilián syn *Vratislava z Pernštejna*, kterýž studuje v Římě dne 2. září r. 1593 zemřel. Nad hrobem tímto jest sarkofág s poprsím Maximiliánovým a se znakem Pernštýnův, pak tento nápis: *D(es). O(ptimo). M(aximo). Maximiliano Pernestanio Baroni Boemo nobilissimo Clementis P. P(papae) VII. ab intimo cubicolo a quo ad Sigismundum Regem Polo-*

pak chrám *sv. Marka* při paláci vyslaneckém a chrám *Maria dell' anima* jsou dosud pod rakouským patronátem. —

Karel IV. byl veliký ctitel *sv. Václava*, jehož památky v Římě nemálo nás zajímají.

V staré basilice *sv. Petra* byl starožitný oltář sv. Václava, jehož kopie ze XVI. věku jest zachována v katakombě svatopeterské, kde jsou přečetné vzácnosti oné basiliky uloženy. Na rozkaz papeže Pavla V. (1605—1621) popsal Grimaldi veškeré památky a vzácnosti staré baziliky, popis dotče-

---

niae et Suec(iae) est missus in summa spe erepto Maria Manriquia F(ilio) Dulcissimo P. Didacus de Campo amicoopt (imo) f(ieri).C(uravit). Vi(vit) an(nos) XVII. men(ses) IX. obiit IV. non. Sept. MDXCIII. V kostele *St. Maria dell' Popolo* při vchodu po levé straně jest hrob Čecha *Samuela Rafaela Globice z Bučiny*, kterýž v 25. roce věku svého dne 18. srpna roku 1662 v Římě žlutou zimnicí zemřel.

Samuel Globic pocházel ze slavné vladycké rodiny české, předkové jeho prosluli hrdinností při hájení Prahy proti Švédům, otec jeho Samuel byl měřičem zemským vynikaje neobyčejnou vzdělaností, bratr pak jeho Jan Daniel byl slovutným lékařem. Na mramorovém náhrobku jest anděl o rodinný erb Globicův se opírajíci, pak nápis:

D. O. M.
Hic. Lapis. Centrum. Est.
Cuius Peripheria Vita Fuit
Giratus est. Quondam
In. Hoc. Turbulento. Vitae. Circulo.
Nobilis. Samuel. Raphael Globicz. De
Buczyna. Bohemus. Pragensis
Parente. Regni. Geometra.
Qui. Felicissime. Quadraturam. Circuli Invenit
Dum. Filius. Hic. Ejus. Dilectissimus
Sub. Hoc. Quadrato. Lapide Sepulchrali
Anno. MDCLXV. Die XVIII. Aug. Aetate XXV
Humatus. Est.

Po svědectví Karla Skréty byl Samuel Raf. Globic vynikajícím malířem.

ného oltáře sv. Václava pak s touto freskovou kopií téměř úplně se shoduje. Oltář tento jest slohu gotického. Kopie co do slohu však přesná není. Sv. Václav je na oltáři tomto postavy mužné, statečné; plášť na prsou spjatý splývá v řasách po bedrách; tunika je krátká, spodky úzké, botky nízké černé; na hlavě měl vévodský klobouk s korunkou, v pravici korouhev s českým znakem, v levé ruce meč a starožitný štít. V levo klečí u sv. Václava letitý, plnovousý muž v plášti hranostajem lemovaném a s korunou, za ním stojí mnich v rouše černém s opatskou berlou (Prokop, opat sázavský) a klade klečícímu muži ruku na rameno. Po pravé straně klečí kněz v roucho kardinálské oděný a za ním stojí žehnající sv. Vojtěch. Klečící mužové jsou zajisté Karel IV. a arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, poněvadž v době té toliko tento prelát český byl kardinálem římským. Grimaldi a j. tvrdili, že klečící kněz jest Hynek Berka, biskup olomúcký, kterýž však kardinálem nebyl.

O *Hynkovi*, biskupovi olomúckém (zemřel r. 1333, dne 6. pros. v Římě) svědčí Grimaldi, že založil při chrámu sv. Petra *kapli sv. Václava.* Z nadací týmže biskupem při basilice sv. Petra založené rozdávalo se o sv. Václava 600 chlebův chudým a 2 po zl. klerikům basiliky. Mimo to poručil biskup Hynek kapitole sv. Petra 200 zlatníkův. Kapitula koupila z odkazu tohoto na náměstí sv. Petra dům, nad jehož vchodem jest znak Berkův, z jichž rodu Hynek pocházel. Biskup Hynek byl pochován v kapli sv. Václava při chrámu sv. Petra.

Poněvadž jest na oltáři výše popsaném Karel IV. vyobrazen již co korunovaný císař a poněvadž biskup Hynek kapli a zajisté i oltář sv. Václava před touto korunovací Karla IV. byl za-

ložil, tož byl zajisté oltářní obraz, jehož kopii v katakombě nalezáme, teprv později, snad již po smrti Hynkově malován. Nejspíše Karel IV. za pobytu svého v Římě kapli tuto zvelebil a nový obraz pořídil.*)

Oltář sv. Václava v křižové lodi chrámu sv. Petra, v níž vatikánský koncil zasedal, založen *prý* r. 1628 na poděkování za vítězství bělohorské. Mosaikový obraz sv. Václava na oltáři tomto jest dílo Angela Carosellia.

V předsíni římského chrámu *matky boží v Trastevere* jest starý obraz sv. Václava od neznámého mistra, patrně však z věku XIV.; i v chrámu *sv. Sabiny* jsou dva staré obrazy téhož svatého. —

Nedaleko Říma v krajině velmi půvabné zachován jest znamenitý benediktinský klášter *Montecassino*, jejž sv. Benedikt r. 529 založil. Karel Veliký opata montekassinského na arcikancléře povýšil. Z řehole této pak vyšli papežové Štěpán X., Viktor III., Gelasius II. a j.

Pražský biskup Vojtěch svadiv se s Čechy odebral se r. 989 s učitelem svým Radlem, s bratrem Radimem a s pražským proboštem Velichem k papeži Janovi XVI. do Říma a složiv důstojenství biskupské s průvodčími svými do kláštera

---

*) Na památku sv. Václava založil Karel IV. mimo jiné též v hlavním chrámu v *Cáchách* oltář a ustanovil při něm kněze české řeči znalého, „aby Čechům po česku sloužiti uměl“; také při kapitulním kostele ve *Vratislavi* učinil Janem Očkem nadání, by při témž chrámu v den sv. Václava „slavné služby boží po způsobu kostela pražského konány byly“ a j. Arcibiskup pražský Jan Očko udělil r. 1368 všem, kdož zpívali píseň: „Svatý Václave, vévodo české země“, mimořádné odpustky. Slavení svátku sv. Václava nařídil r. 1381 Jan z Jenštýna co legát papežský též v diecesi řezenské, bamberské a míšenské.

Montecassino se odebral, odkudž za nedlouho do kláštera sv. Alexia v Římě se obrátil a tam slib řeholní složil (17. dubna 990). Probošt Velich však i po odchodu Vojtěchově zůstal v Montecassinu. *)

V klášteře tomto pěstovalo se umění malířské od pradávna. Dosud zachována jest sbírka 800 kodexův s drobnomalbami z VI.—XVI. věku drahocenným obrazem téměř tisíciletého vývinu miniatury vlaské.

Miniatury montecassinské jsou pro dějiny umění neocenitelné.

V klášteře tom nalezl Pertz v pergamenovém rukopise z XI. věku *legendu o sv. Václavu*, již byl mnich bratr Vavřinec sepsal.

Legenda montecassinská liší se podstatně od ostatních v střední Evropě nalezených legend svatováclavských a jest dílem původním a nikoliv pouhým opisem legend starších.

Pokud by sv. Vojtěch nebo učený probošt Velich přímo neb nepřímo na sepsání legendy této byli měli vliv, není na ten čas objasněno.

Na žádost neznámé princezny Gemmy sepsal a ozdobil drobnomalbami také biskup mantuanský

---

*) Císař Otto III. obdržel od Boleslava Chrabrého rameno sv. Vojtěcha a založil na počest tohoto svatého na výspě Tibery v Římě chrám, kterýž nyní San Bartolomeo in insola sluje. Při chrámu tomto chová se ve zvláštní kapli dosud tento ostatek sv. Vojtěcha a každoročně v den 23. května k veřejné poctě se vystavuje. Roku 1852 byl relikvář tento otevřen a nalezen v něm list z roku 1713, jimž se pravost ostatku dosvědčuje. Původní list Boleslavův prý jest nejspíše v archivu vatikánském. Obrazův sv. Vojtěcha jest v Římě mnoho, a sice na hlavním oltáři někdejšího chrámu polského sv. Stanslava, v dvoraně bývalého hospitálu polského a j.

Gumpold v XII. věku legendu o sv. Václavu, která se nyní chová ve Wolfenbüttelu.

Dobrovský dokázal, že mimo legendu montecassinskou sepsány byly všechny ostatní legendy svatováclavské, tedy i legenda Karlem IV. sepsaná, dle legendy Gumpoldovy. —

Na tomto místě přiměřeno jest ještě zmíniti se o památce apoštolův slovanských *Cyrila a Methoděje*, kteráž v bazilice *sv. Klimenta v Římě* jest zachována.

Bazilika svatoklimentská není sice největší, ale zajisté nejlépe zachovaná svatyně starokřesťanská, a proto všech dosud stávajících bazilik v Římě důležitější a památnější.

V době narození Kristova na místě nynější baziliky sv. Klimenta na úpatí Coelia stával dům slavné rodiny Faustiniánův, z níž i sv. Kliment pochází. O chrámu tomto zmiňuje se sv. Jeroným již r. 372; biskup Zosimus tu r. 407 sněmoval, papež Řehoř veliký v l. 590—604 tu pokání kázal. R. 867 ostatky sv. Klimenta, jež Cyril a Methoděj téhož roku do Říma přinesli, pochovány byly slavně v kostele tom, při němž jest i klášter benediktinův založen. V bojích Řehoře VII. s Jindřichem IV., jichž se také český král Vratislav, jakž jsme výše připomenuli, zúčastnil, normanský vojevůdce Robert Wiskard okolí basiliky sv. Klimenta, jakož i baziliku samu strašně spustošil (r. 1084, 29. května).

Za papeže Pašalia II. (1099—1118) byla bazilika tato podzemní svatyní a teprv po delším čase postavili benediktíni nynější baziliku nad chrámem podzemním.

Horní bazilika při úplné, původní úpravě poskytuje velmi zajímavý a poučný obraz někdejších starokřesťanských chrámů a chová velmi

mnoho vzácných památek uměleckých i starožitných. Ze sakristie vedou pohodlné schody do baziliky podzemní, o jejíž nalezení a částečné obnovení historiograf moravský *dr. Dudík*, výtečný archaeolog římský *de Rossi* a zasloužilý opat kláštera svatoklimentského P. *Mullooly* mají velké zásluhy.

De Rossi řídil práce při vyhledávání staré této baziliky v l. 1859—1865, nalézaje učiněné podpory u arcibiskupa olomúckého.

Podzemní tato bazilika byla pětilodní s atriem a s portikem; z vnitřních sloupů jsou jen trosky, toliko osm antických sloupův zachováno. Přestavováním, pak stavbou horního chrámu tato starožitná stavba valně utrpěla a podstatně změněna byla.

Fresky a fragmenty maleb na zachráněných zděch prvotných, jakkoliv vlhkem, nešetrností při přestavování a j. valně jsou porušeny, přece mají nemalou historickou i uměleckou cenu.

Předměty fresk těchto váženy jsou z legend o sv. Klimentu, o sv. Kateřině Alexandrinské a o bratřích *Cyrilovi a Methodějovi.*

Nás Čechy arci nejvíce zajímají *fresky cyrilo-methodějské.*

V předsíni baziliky jest první freska cyrilo-methodějská: „*Kristus žehná klečícím apoštolům Cyrilovi a Methodějovi*“. Pochází z IX. věku a byla nalezena r. 1864.

Kristus žehná po způsobu řeckém, archandělové Gabriel a Michael, kladou rukou svých na ramena klečících apoštolů, jakoby se za ně přimlouvali; vedle andělův na pokrajích obrazu jsou sv. Kliment a sv. Ondřej. Methoděj má v ruce knihu, mudrc Cyril nádobku podobnou kalamáři.

O něco dále jest freska nesmírně důležitá: „*Přenešení ostatkův sv. Cyrila za papeže Mikuláše* (zemřel r. 867) *z Vatikánu ku sv. Klimentu*“ (z počátku XI. věku). Při fresce této jest zachován nápis: „Huc a Vaticano fertur PP. Nicolao imnis divinis quod aromatibus sepelivit“ (scilicet Corpus sti. Cyrilli).

Přenášené ostatky Cyrila uloženy jsou na skvostných márách. Průvod ubírá se kolem sv. Klimenta, kterýž jsa k lidu obrácen nad otevřenou knihou žehná; za rakví kráčí papež s Methodějem a s biskupem. Tento r. 1863 objevený obraz jest dle následujícího nápisu: „Maria Macellaria pro timore Dei et remedio anime mee hec pingere feci“ votivní.

V poboční levé lodi jsou dvě malby z tohoto cyklu z X. věku pocházející a sice: „*Cyril klečí u císaře Michala III., kterýž jej na žádost Rostislavovu r. 863 na Moravu vysílá*“ (nalezena r. 1859) a „*Methoděj v paliu arcibiskupském křtí slovanského jinocha v řece.*“ Ornamentální část těchto fresk umělostí i důmyslností skladby předčí část figurálnou. *)

Relikvie sv. Cyrila se sice v bazilice této dosud nenalezly, avšak při severní zdi nedaleko obrazův posléze připomenutých objeven byl vy-

---

*) O freskách těchto pojednali Mullooly: „*Peinteurs antiques decouvertes dans la basilique souterraine de saint Clement à Rome.*“ Spis ten vydán i v řeči anglické s četnými obrazy. Řed. Eitelberger a Vinohradský v VIII. díle zpráv ústřední komise pro zachování památek a dr. Dudík r. 1869 v témž spise, pak v „Moravanu“ a ve spise svém „*Iter Romanum*“ roku 1855 o předmětu tomto pojednal. Také ve sborníku musea moskevského r. 1866 o freskách těchto jednáno. V archivu a v bibliotéce kláštera S. Clemente není o Cyrilu a Methoději zpráv.

zděny, prázdný hrob, kterýž snad byl hrobem tohoto svatého.

Ani v papežském skladu relikvií nemají kostí Cyrilových, jakož vůbec není určitých zpráv, kam se poděly.

V chrámu sv. Jeronyma v Římě o svátku cyrilomethodějském ukazují velkou relikvii sv. Cyrila a také v brněnském hlavním chrámu sv. Petra bylo tohoto svatého rameno, jehož část nyní v klášteře rajhradském se chová. Avšak jaká jest záruka *pravosti* těchto ostatkův?

Z pravé poboční lodi podzemní baziliky vedou schůdky k úzké chodbě, k starožitným zbytkům budovy římské z dob republiky, v níž bývala nejspíše v století druhém svatyň boha světla *Mithra*.

Mnozí tvrdí, že jsou to zbytky domu sv. Klimenta, kterýž byl r. 100 na Krimu umučen a jehož ostatky Cyril a Methoděj nalezli a zachránili.

St. Clemente jest obraz tisíceletého vývinu náboženství.

Na rozvalinách chrámu *pohanského* klene se bazilika *prvotného křesťanství*, nad ní pak založil *středověk* novou svatyň změněné víry.

Obsah.

Stránka

I.

II.